

SEX SÄLJER

KÖN OCH MAKT INOM PROSTITUTION
OCH PORNOGRAFI

Om mediebevakningen och hur genusforskningen kan bidra

Rapport från Nordisk journalistkurs

21-25 nov 2005, Tallinn, Estland

Innhold:

Innledning		3
Eva-Maria Svensson	Sex säljer – ett globalt problem	5
May-Len Skilbrei	Prostitusjonslovgivning i Danmark, Norge og Sverige	17
Sven-Axel Månsson	Mäns könsköp – en meningsbärande handling på flera nivåer	25
Christina Wahldén	Om boken Till salu	41
Anette Dina Sørensen	Dagbladens behandling av prostitusjon	45
Kristiina Luht	Attitudes towards prostitution in Estonia	59
Katri Eespere	Clients of prostitution: motives and attitudes	65
Anne-Maria Marttila	Finnish Men Buying Sex in Finland and Estonia	69
Marjut Jyrkinen	Commercialising Bodies, Sex and Sexualities	79
Anette Dina Sørensen	“Porn chic” tendensen i massekulturen	95
Forfatteroversikt		101

Kjønnsforskning som kunnskapsbidrag til journalistikken

I løpet av et fem dagers kurs i november 2005 møtte 24 journalister nordiske forskere som har analysert kjønns- og maktrelasjonene innen prostitusjon, trafficking og pornografi. Journalistkurset ble holdt i Tallinn i Estland og var arrangert av NIKK – Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning og Nordisk Journalistcenter i samarbeid med det svenske Nationella sekretariatet for genusforskning.

Det nordiske kurset var etter modell av lignende kurs om forskjellige tema innenfor kjønnsforskningen som er blitt arrangert for journalister i Sverige. Journalistkurset i Tallinn var også en videreføring av NIKKs satsing på formidling av forskningen om prostitusjon og trafficking, et forskningsfelt som har økt sterkt de siste par årene. Interessen for det nordiske journalistkurset viste seg å være stor, og det kom inn mange flere søknader enn det fantes kursplasser. Blant de 24 journalistene som ble tatt opp på kurset var det fem menn, og de fleste typer medier var representert. Hensikten med kurset var å presentere kunnskap og problemstillinger rundt kjønn og maktforhold innenfor temaområdene prostitusjon, sexhandel (trafficking) og pornografi som kan være til nytte i det journalistiske arbeidet.

Sexhandel selger

Sexhandel er mediestoff som selger. Nyheter på dette området får ofte spekulative, sensasjonspregede medieoppslag. Men selv når journalistikken er grundig og seriøs, er

kjønns- og maktperspektivet ofte fraværende. Her kan kjønnsforskningen bidra med et analyseverktøy som kan øke kvaliteten på journalistikken.

Til kurset var det hentet inn noen av Nordens fremste kjønnsforskere for å presentere aktuelle forskningsresultater og problemstillinger for journalistene. Også journalister som driver undersøkende journalistikk på dette området, var invitert til å bidra med sine erfaringer. Kursdeltakerne fikk dessuten møte estiske eksperter, feltarbeidere og politietterforskere. Det var også lagt inn et eget seminar om situasjonen i Estland, der estiske journalister deltok.

Usynlige menn

I denne rapporten presenteres en del av foredragene på kurset i forkortet og oppdatert versjon. Den finske forskeren Anne-Maria Marttila presenterer sin intervjuundersøkelse med finske menn som drar til Estland for å kjøpe sex. Her går det fram at de som kjøper sex, får muligheten til å være anonyme og ansiktsløse når de er i landene

i øst. Når prostitusjon omtales og diskuteres, fokuseres det som regel på den kvinnelige prostituerte, eller snarere en forestilling om den prostituerte kvinnen bygget på etniske og kjønne stereotypier.

Usynligheten som menn tilbys, reflekterer en maktposisjon, sier den finske forskeren og konkluderer med at studier av menn som prostitusjonsklienter må fokusere på kjønne maktrelasjoner. Professor Sven-Axel Månsson fra Sverige har forsket på prostitusjon gjennom flere tiår. På kurset presenterte han resultater fra en større svensk undersøkelse om sexkjøperes motiver.

Likheter og forskjeller i Norden

Mens de nordiske landene er enige om å bekjempe trafficking eller menneskehandel for prostitusjonsformål, hersker det ulikt syn på prostitusjon som fenomen, noe som igjen kan få konsekvenser for hvordan det enkelte land velger å bekjempe menneskehandel. Den norske forskeren May-Len Skilbrei skisserer i sitt bidrag hovedlinjene i den politiske tilnærmingen til prostitusjon og menneskehandel i Danmark, Norge og Sverige, hvilke begreper og argumenter som brukes og hvordan dette kommuniseres i mediene.

Pornografi og sexhandel

Forholdet mellom den økende sexhandelen, den voksende pornoindustrien og seksualiseringen av mediene ble også tatt opp på kurset. Marjut Jyrkinen fra Finland har forsket på globaliseringen av sexhandelen og forbindelsen til pornoindustrien. Anette Dina Sørensen fra Danmark var prosjektleder for en samnordisk undersøkelse i regi av NIKK om ungdoms forhold til pornografi. På kurset tok hun for seg pornografiens nye kulturelle status fra tabubelagt smuss-kultur

til mainstreamet, idealisert massekultur.

Medienerepresenterer et stort potensial når det gjelder å avsløre og bekjempe sexhandel med kvinner og barn, men det krever kunnskap og innsikt i maktforhold på forskjellige plan. Her er det viktig ikke å undervurdere betydningen av kjønn og maktrelasjonen som en del av bakgrunnen for hvorfor unge jenter og kvinner havner i prostitusjon over landegrensene. Med denne rapporten ønsker vi at kunnskapen som ble presentert på kurset, skal nå flere journalister, feltarbeidere, beslutningstakere og andre som er opptatt av disse aktuelle og viktige problemstillingene.

Kursledere

Trine Lynggard, informasjonsrådgiver, NIKK

Maria Edström, Universitetsadjunkt, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

Sex säljer - ett globalt problem

En sammanhållen syn på sexhandeln

Eva-Maria Svensson

Sex säljer - över hela världen. Bakom den ekonomiska transaktionen finns kvinnor, män och barn. De varor som köps är framförallt kvinnor och barn. De som köper är framförallt män. Säljaren är ofta en eller flera män, ibland är det kvinnan eller barnet som säljer sig själv. Sexhandeln är därmed inte könsneutral, tvärtom är den könskodad och som sådan kopplad till en makthierarki.

Liksom västvärldens handel med afrikanska slavar på 1800-talet var en fråga om att utnyttja och missbruka makt är dagens handel med kvinnor och barn för sexuella ändamål frågan om att en starkare part utnyttjar en svagare.

Sexhandel innefattar all handel med kvinnor och barn för sexuella ändamål. Även om det framförallt är handel med kvinnor och barn för sexuella ändamål (människohandel eller trafficking samt prostitution) som brukar avses, ingår också den pornografiska marknaden samt olika former av sexuella föreställningar på sexklubbar. Skillnaden mellan de olika formerna är att pornografi och andra alster som filmer och internetpornografi kan multipliceras och distribueras utanför sin framställningsplats, medan handel med kvinnor, prostitution och sexföreställningar sker på ort och ställe.¹

Syftet med denna artikel är att

presentera den sammanhållna syn på sexhandeln som ligger till grund för svensk jämställdhetspolitik. Sexhandeln definieras enligt denna syn som en form av manligt våld mot kvinnor och som ett av de mer extrema uttrycken för en ojämn maktrelation mellan män och kvinnor. Den ojämna maktrelationen tar sig uttryck i att män kan köpa och utnyttja kvinnor och barn och behandla dem som varor. I ett tal till FN:s generalförsamling i februari 2006 säger den svenska jämställdhetsministern Jens Orback "(t)o all the men who pay for sexual services, I want to say: you are responsible for actions that contribute to the exploitation of another human being!"²

Anledningen till att fokus i artikeln läggs på den svenska hållningen i denna fråga är att Sverige anses ha fungerat som primus motor i denna process under en längre tid.³ Den sammanhållna synen på sexhandeln har

i ökad omfattning kommit att ligga till grund för åtgärder och överenskommelser även i nordiska och internationella sammanhang. Frågan om hur det internationella samfundet skall förhålla sig till den ökande sexhandeln är således under förändring och den svenska hållningen verkar som en pådrivande kraft i riktning mot att se sexhandeln som uttryck för mäns våld mot kvinnor.⁴

Även om den svenska jämställdhetspolitiken definierar sexhandeln som ett uttryck för bristande jämställdhet mellan kvinnor och män följer den svenska lagstiftningen bara delvis denna utgångspunkt. Olika former av sexhandeln är reglerad i varierad omfattning. Över tid kan man dock se att den jämställdhetspolitiska synen lett till en mer heltäckande reglering på området. Det mest radikala hittills är den lagstiftning som Sverige än så länge är ensam om i världen, nämligen kriminalisering av sexköp. Det signifikanta är att fokus läggs på köparen och på efterfrågesidan. Jens Orback igen; "(i)f men did not buy and sexually exploit women and children and regard them as commodities, prostitution and trafficking in human beings would not exist."⁵

Även den internationella rättsliga regleringen förändras, men fortfarande är regleringen inte i överensstämmelse med uttalade ståndpunkter. FN-konventioner och överenskommelser som till exempel Peking-deklarationen och den handlingsplan som antogs i samband med den, definierar visserligen all sexhandel som mäns våld mot kvinnor, men konkreta åtgärder riktas främst mot vissa uttrycksformer. Den lagstiftning som EU-länderna kunnat enas om, enligt ett rambeslut, gäller handel med människor för sexuella ändamål eller trafficking. Regleringen bygger på synen att det går att

skilja på frivillig och ofrivillig försäljning av sex. För flertalet EU-länder anser man att det bara är den ofrivilliga försäljningen som bör förbjudas. I den offentliga debatten är ett vanligt förekommande argument mot kriminalisering av prostitution att den skulle vara frivillig.⁶ Den sexsäljande kvinnan, det vill säga varan, tillskrivs en vilja att sälja sin egen kropp. Fanns denna argumentation bland de slavägande amerikanerna på 1800-talet också? Vem skulle idag säga att den afrikanska slaven sålde sig frivilligt för att han eller hon ville det?

Rättsvetenskaplig forskning om sexhandeln

Rättsvetenskaplig forskning om sexmarknadens olika uttrycksformer har uteslutande intresserat genusforskare. Med genusrättsvetenskaplig forskning avses ett särskilt forskningsperspektiv på juridiken och ett kunskapsområde inom rättsvetenskapen. Det gemensamma för forskningsfältet är att rätten och rättsvetenskapen analyseras med hjälp av genusrättsvetenskapliga teorier, metoder och begrepp av vilka de centrala är kön- och genusbegreppen. En forskare med genusrättsvetenskapligt perspektiv är intresserad av att synliggöra om och i så fall hur kön/genus skapas och återskapas i rätten.⁷

I Sverige har några forskare studerat sexhandelns olika uttrycksformer som pornografi, könsdiskriminerande reklam, sexuella trakasserier, prostitution och handel med människor för sexuella ändamål. När det gäller det sistnämnda vill jag hänvisa till en artikel av Sari Kouvo.⁸ Hon använder begreppet handel med kvinnor för sexuella ändamål, då hon menar att handeln inte är könsneutral. Artikeln rekommenderas

för en detaljerad genomgång av den internationella, EG-rättsliga och svenska lagstiftningsprocessen i frågan. Sexhandeln sätts här i relation till kvinnors mänskliga rättigheter. Så sker även i ett pågående avhandlingsprojekt om prostitutions- och traffickinglagstiftning på global (FN) och regional (EU) nivå.⁹ Pornografi och dess förhållande till yttrandefrihet har studerats i ett par artiklar.¹⁰ Könsdiskriminerande reklam har också behandlats.¹¹ När det gäller sexualbrott och mäns våld mot kvinnor har ett antal avhandlingsprojekt publicerats och flera är pågående.¹² I övriga Norden har sexuella trakasserier och även könsdiskriminerande reklam behandlats av jurister.¹³ Internationellt har sexhandeln framförallt behandlats som en fråga om mänskliga rättigheter och inte primärt som en jämställdhetsfråga.¹⁴

Genusforskningen har visat att en sammanhållen syn på mäns våld mot kvinnor synliggör de strukturer som kvinnor och män ingår i och som formar oss som individer i en maktrelation som hittills är ojämn. En syn som skiljer på frivillig och påtvingad försäljning av sex gynnar framförallt män och vidmakthåller också en syn på kvinnor och barn som varor att konsumeras av män. De två olika förhållningssätten som står emot varandra, att se all sexhandel med kvinnor och barn som ett uttryck för mäns våld å ena sidan och att se sexhandel som en i grunden frivillig affärstransaktion där båda parter är vinnare men att vissa avarter där människor tvingas, luras eller utnyttjas bör förbjudas å andra sidan, bygger på två olika synsätt. Distinktionen upprätthåller vidare fokus på 'varan' och huruvida denne säljer sig frivilligt eller inte. Den svenska hållningen är att det är efterfrågesidan som är problemet. Det är på

köparen man ska rikta in krav på förändring. Därmed blir frågan om frivillighet eller inte mindre viktig. Vidare för man frågan från en individuell nivå till en strukturell.

När det gäller empiriska uppgifter om sexhandelns omfattning finns referenser i ovan nämnda artiklar. Det finns även en mängd olika databaser som man kan söka information via. Bland annat Unescos databas, IOMs (International Organization for Migration) hemsida och hemsidan för IOMs samarbetsprojekt med SIDA när det gäller trafficking¹⁵, Unicefs och Ecpat Sveriges hemsida, när det gäller sexhandel med barn¹⁶, webbplatsen MRForum¹⁷. Uppgifterna i nämnda databaser och på hemsidor rör vanligen människohandeln eller trafficking, men prostitution kan också redovisas. Pornografi är oftast inte med i dessa redogörelser.

Handel med kvinnor och barn

Över hela världen förekommer sexhandel. Handeln omsätter enorma belopp. Syftet i detta avsnitt är inte att göra en redogörelse för marknaden i dess helhet utan att ge en viss bild av att frågan om sexhandel är mycket omfattande oavsett om man tittar på omsättning, förtjänster, antal inblandade män, kvinnor och barn.

Några uppgifter kan vara på sin plats. Enligt Unicefs årliga rapport *The State of the World's Children* för 2006 utsätts 8,4 miljoner barn för utnyttjande i de värsta formerna av barnarbete som prostitution och skuldslaveri, 2 miljoner barn utnyttjas i sexhandeln och miljoner barn utsätts för trafficking. 98 % av de barn som är utsatta för påtvingad kommersiellt sexuellt utnyttjande är flickor, 2 % är pojkar.¹⁸ Enligt en uppgift uppgår inkomsterna av den globala sexhandeln till

mellan 7 och 12 miljarder kronor årligen.¹⁹ På regeringens hemsida återfinns en uppgift om att FN uppskattar att 4 miljoner kvinnor och barn är offer för människohandel varje år.²⁰ Finska utrikesministeriet uppger att efter vapen- och droghandel är människohandeln den mest lukrativa formen av internationell brottslighet för närvarande.²¹ Enligt FN:s uppskattningar genererar människohandeln 5-7 miljarder dollar per år i vinst åt kriminella organisationer. Enligt en uppskattning för år 2000 omsattes 1500 miljarder kronor bara på den pornografiska marknaden. Det motsvarar 1,5 % av hela världens samlade BNP.²² Av förklarliga skäl är det svårt att veta med säkerhet men pornografimarknaden verkar i alla fall vara betydligt större i omsättning än sexmarknaden i övrigt.

I flertalet redogörelser och sammanställningar är det "varan" och dess pris som är i centrum. Omfattningen relateras ofta inte till den som efterfrågar sex. Uppgifter om hur många det är som köper sex är väldigt svåra att få fram. I Sverige sägs det att var åttonde man någon gång köpt sex. Hur många män som någon gång köpt pornografi eller tittat på pornografi på Internet ingår dock inte i denna siffra. Att samhällets inställning och den rättsliga regleringen påverkar sexhandeln verkar emellertid vara en uppfattning som har stöd i forskningen. Sven-Axel Månsson har kunnat visa att lagen om förbud mot sexköp i Sverige som infördes 1999, haft en positiv inverkan på prostitutionens omfattning, i alla fall på gatuprostitutionen. Det är framförallt tillfällighetsköparna som påverkats. De signaler som statsmakten sänder ut genom en lag har en normerande effekt. Folk ändrar inställning över tid. Denna uppgift för rätten är inte unik på sexhandelns område, den är generell.

Lagstiftning används ofta medvetet för att påverka attityder. Så var till exempel fallet när det gäller partnerskapslagstiftningen.

Sexhandel – ett jämställdhetsproblem

Den svenska jämställdhetspolitiken bygger på en kunskapsgrund hämtad från genusforskningen, genussystemet.²³ I och med antagandet av denna kunskapsgrund i början av 1990-talet förändrades jämställdhetspolitiken radikalt. Denuvarande målen för jämställdhetspolitiken är formulerade i *Jämt och ständigt* – Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden, Skr. 2002/03:140.²⁴ Jämställdhetspolitikens syfte är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Jämställdhetspolitikens mål innebär:

- * en jämn fördelning av makt och inflytande,
- * samma möjligheter till ekonomiskt oberoende,
- * lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet,
- * lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger,
- * delat ansvar för hem och barn,
- * frihet från könsrelaterat våld.

Förklaringen till att samhället inte är jämställt är, enligt jämställdhetspolitiken, att det existerar en könsmaktordning som innebär att kvinnor är underordnade och män är överordnade. Regeringen betraktar kvinnligt och manligt som sociala konstruktioner, det vill säga att våra föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt skapas utifrån uppfostran, kultur, ekonomiska ramar, maktstrukturer och politisk ideologi.

Könsmönster skapas och upprätthålls både på det personliga planet och på det samhälleliga. Strukturen har inte förändrats trots att kvinnors och mäns representation på vissa samhällsområden kvantitativt sett närmat sig varandra. För att jämställdhet skall uppnås måste strukturen förändras. Det skall göras genom de uppställda målen, se förra stycket, och genom att vissa områden sätts i fokus. De fem fokusområdena för den pågående mandatperioden är:

- * representation: jämn fördelning av makt och inflytande,
- * lika lön för lika och likvärdigt arbete,
- * mäns våld mot kvinnor, prostitution och handel med kvinnor för sexuella ändamål,
- * män och jämställdhet,
- * sexualiseringen av det offentliga rummet.

I detta sammanhang är det framförallt det tredje och det femte fokusområdet som är aktuellt, men även det fjärde som handlar om män och jämställdhet. Det sista innebär att eftersom jämställdhet i praktiken länge varit en kvinnofråga är det viktigt att engagera män i jämställdhetsarbetet. Men att fokusera på män innebär också att den manliga normen blir synlig.

Den manliga normen är ett begrepp som kommer från genusforskningen och som används för att uttrycka att mäns erfarenheter och perspektiv är det som anses vara normalt. Historikern Yvonne Hirdman definierar den manliga normen på följande sätt. Genusordningen skapar ett "...socialt mönster som vi kan se i varje samhälle, ett mönster som vi kan kalla för genussystemet, utmärks av två 'lagar' eller logiker: 1) könsens isärhållande och 2) den manliga normens primat. På denna systemnivå har genusfiguren A (mannen) impregnerat tanke- och institutionsvärldar med sin

'mänsklighet'. I alltmer komplicerade samhällen institutionaliseras denna normalitet till 'lag' dignitet."²⁵ Genussystemet formar oss som individer och därmed är både män och kvinnor påverkade av den rådande genusordningen. Både kvinnor och män ser med mäns ögon på världen. Teorin kan tolkas som att det därmed skulle vara omöjligt att förändra genusordningen. Den kan också tolkas som att själva synliggörandet av genusordningen kan bidra till att individer kan frigöra sig från den och förändra densamma. Båda tolkningarna är möjliga. När det gäller jämställdhetspolitikens ståndpunkt är den att förändring är möjlig. Genom att se den manliga normen är det möjligt att göra något åt den.

Mäns våld mot kvinnor anses, enligt jämställdhetspolitiken, vara en yttersta konsekvens av de värderingar som utgår från att män är överordnade kvinnor. Denna syn har Sverige tillsammans med andra nationer och Non-Governmental Organisations (NGO) drivit internationellt. I dag är denna syn allmänt accepterad på en retorisk nivå. Problemen uppträder när den ska konkretiseras. I FN:s handlingsplan från kvinnokonferensen i Beijing 1995 uttrycks motsvarande uppfattning. I Bilaga 4 punkt 118 sägs att våld mot kvinnor är ett uttryck för de historiskt ojämlika maktrelationerna mellan män och kvinnor.²⁶ Vad som avses med våld mot kvinnor definieras i samma skrift punkt 113.²⁷ Begreppet innebär varje våldshandling som riktar sig mot kvinnor som sådana och som resulterar i, eller som sannolikt resulterar i, fysisk, sexuell eller psykologisk skada eller lidande för kvinnorna, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckliga frihetsberövanden, vare sig det sker i det offentliga eller det privata livet. Därefter följer

en uppräknning, som inte är uttömmande, av olika former av våld. När det gäller sexhandel är det framförallt tvångsprostitution som uttryckligen omfattas. Här finns en gräns gentemot frivillig prostitution. I den svenska jämställdhetspolitiken markeras tydligt att även prostitution (i alla dess varianter) är en form av manligt sexualiserat våld mot kvinnor. Här görs inte någon distinktion mellan ofrivillig och frivillig prostitution.

Uppdelningen i frivillighet och ofrivillighet är inte relevant om fokus i stället flyttas över från 'varan' till köparen. Jag väljer här att använda ordet 'varan' för att markera att kvinnan eller barnet som säljs inte alltid behöver vara säljaren. Tvärtom är det vanligt att säljaren är en annan person. En konsekvens av genusforskningens analys, som den svenska officiella hållningen bygger på, är att de ord som vanligtvis används inte är helt neutrala. 'Säljaren' associeras till ett aktivt subjekt som säljer en vara. En säljare kan ses som ett subjekt med en fri vilja. Det indikerar också att den person som säljs och den som säljer skulle vara en och samma person. Det är inte alltid fallet, inte bara i den uppenbara tvångssituationen utan ofta också i mindre uppenbara ofrivilliga situationer. Inte heller 'varan' är neutralt. Associationen till ett ting är tydlig. Poängen är inte att förtingliga de personer som säljs eller som säljer sig, utan att tydliggöra att ur köparens synpunkt är det just ett ting som köps, en vara. Som redan nämnts ovan, "(i)f men did not buy and sexually exploit women and children and regard them as commodities, prostitution and trafficking in human beings would not exist."²⁸

I mäns våld mot kvinnor inkluderas, förutom handel med kvinnor för sexuella ändamål samt prostitution,

också misshandel, sexuella trakasserier i arbetslivet och i utbildningsväsendet. Sedan 2002 har ett nytt fokusområde lagts till övriga, nämligen sexualiseringen av det offentliga rummet. Samhället präglas, enligt regeringen, av en tilltagande sexualisering där kvinnors kroppar används för att dra uppmärksamheten till och sälja en vara eller tjänst. Både män och kvinnor exponeras på ett fördomsfullt sätt och medierna bidrar till att stereotypa föreställningar om kvinnor och män bibehålls. Det är till och med så att mäns sexuella utnyttjande av kvinnor och barn normaliseras. Kommersiella intressens spridning av sexualiserade bilder och utnyttjande av kvinnor motverkar samhällets jämställdhetssträvanden, enligt regeringen.

Att detta fokusområde lagts till övriga är en viktig åtgärd. Genusforskningen har länge hävdats att kränkande, sexualiserade och könsstereotypa bilder har betydelse för våra föreställningar om kvinnor och män och för hur vi formas till kvinnor respektive män. Att regeringen antagit utmaningen visar att den sammanhållna synen som beskrivits ovan har slagit igenom. Jämställdheten är beroende av att kvinnor och män inte ses som varor.

Sexhandeln i rätten

Jämställdhetspolitiken genomförs med olika styrmedel varav lagar och förordningar är i fokus i detta sammanhang. Sedan jämställdhetspolitikens formulerande i början av 1970-talet har det funnits en medvetenhet om att jämställdhet mellan kvinnor och män inte kan skapas isolerat från andra sakpolitiska frågor.²⁹ När denna ståndpunkt skall överföras i rättslig form, blir det inte lika lätt att hålla samman alla de frågor som har med sexhandeln att göra.

Om vi tar utgångspunkt i de företeelser som svensk jämställdhetspolitik definierar som mäns våld mot kvinnor och sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn täcker inte den svenska lagstiftningen alla frågor. Sett över tid har emellertid en utökning av regleringen skett, fler uttryck för sexhandeln har reglerats rättsligt. Det har även skett en skärpning av lagstiftningen rörande mäns misshandel av kvinnor. Misshandelsbestämmelsen i Brottsbalken har skärpts vid ett flertal tillfällen under åren och ett nytt brott, grovt kvinnofridsbrott har införts.³⁰ Koppleri har länge varit kriminellt. Förbudet mot människohandel som infördes i svensk lag 1 juli 2002, BrB 4:1a, och som bygger på ett rambeslut i EU innebar att alla led i medverkande av försäljning av sex kriminaliserades under förutsättning att brottet var gränsöverskridande och inte frivilligt från den såldas sida. Därav finns ett krav på att det måste bevisas att den som säljer sex har blivit lurad, tvingad eller vilseledd av någon. Kravet på gränsöverskridande togs bort 1 juli 2004. Lagen kommer nu att ses över igen, särskilt ska otillbörlighetsrekvisitet omprövas och även om frivillighet ska utmönstras från den bestämmelsen.

Frivilligheten är irrelevant i brottet förbud mot sexköp, vilket infördes 1999, först som en egen lag (1998:408) senare som en paragraf i BrB. Sverige är än så länge ensamt om att förbjuda sexköp, Finland är nära att genomföra motsvarande lagstiftning. Här är det köparen av sex som är kriminaliserad och inte den som säljs eller säljer sig. Kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster innebar ett erkännande av att prostitution innebär sexuell exploatering av kvinnor och barn och är ett allvarligt samhällsproblem som medför skador på både de individer

som är utsatta och på samhället i stort.³¹ Nyligen har ett förslag lagts i Finland om att införa en motsvarande bestämmelse. Även i Estland har möjligheten av att införa en sådan bestämmelse diskuterats.

När det gäller sexuella trakasserier i arbetslivet och utbildningsväsendet finns regler i Jämställdhetslagen (1991:433) och i lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan. 1 april 2006 införs en motsvarande lag för elever i grundskola och gymnasieskolan.³²

De av sexhandelns former som inte är rättsligt reglerade i svensk lag i dag, är sexualiserade bilder och utnyttjande av kvinnor i framställningen av pornografi samt könsdiskriminerande reklam. I den senaste jämställdhetspolitiska skrivelsen sägs att "(ä)ven om det inte finns något entydigt samband mellan mediebudskapets innehåll och dess effekt på mottagarna, så bidrar en ständig exponering av dessa bilder till en normalisering, en avtrubning där vi riskerar att inte längre reagera på könsförtryck, trakasserier och sexualiserat våld."³³

Internationellt är det framförallt våld mot kvinnor och trafficking som reglerats. När det gäller handel med kvinnor (trafficking) finns ett flertal internationella konventioner.³⁴ De viktigaste är för det första den i december 2000 för undertecknande öppnade FN-konventionen mot gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn. Till dem som har undertecknat konventionen och protokollet hör EU:s samtliga medlemsstater och, för gemenskapens räkning, EU-kommissionen, liksom en rad andra länder. Sveriges riksdag har ratificerat konventionen

och protokollet.³⁵ Protokollets tre syften är att förebygga och bekämpa handel med människor, med särskild hänsyn tagen till kvinnor och barn, att skydda och stödja offren med full respekt för deras mänskliga rättigheter och att främja samarbete mellan staterna för att uppnå dessa syften. Vidare regleras handel med kvinnor och prostitution specifikt i Kvinnokonventionens artikel 6. I FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter artikel 10 och i FN:s konvention om barnets rättigheter finns regler om handel med barn och olika former av sexuell exploatering av barn i artiklarna 32, 34-37 och 40. Därutöver antogs ett fakultativt protokoll till barnkonventionen om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution år 2000.

När det gäller handel med barn går ambitionerna och åtagandena längre än när det gäller kvinnor. Försök att i FN föra in diskussionen på hur efterfrågan på prostituerade påverkar handeln med kvinnor, eller frågor om hur enskilda stater skall förhålla sig till sexköpande män, har varit möjligt först alldeles nyligen. Som Kouvo visar är ett dokument från 2002, vilket innehåller nya principer och riktlinjer om mänskliga rättigheter och handel med människor, det första internationella dokument som diskuterar efterfrågan som en av grundorsakerna till handel med människor.³⁶ Det sägs till och med att starka rättsliga och policy-baserade åtgärder skall vidtas för att motverka efterfrågan.³⁷

Inom EU har handel med kvinnor för sexuella ändamål och sexuell exploatering av barn och barnpornografi behandlats i två rambeslut antagna år 2000.³⁸ Rambeslutets syfte är att skapa gemensamma minimiregler när det gäller straffrättsliga påföljder.

Handel med människor för sexuella ändamål definieras i artikel 2. Definitionen överensstämmer i stora delar med FN-protokollets definition, men enligt Kouvo ger den ett snävare tolkningsutrymme för brottet än FN-protokollet. Däremot är definitionen som sådan bredare då den också omfattar exploatering av vuxna inom den pornografiska industrin, vilket FN-protokollet inte gör.³⁹ Frågan om pornografi och sexualiserade bilder har på en internationell nivå varit kontroversiell. På kvinnokonferensen i Beijing 1995 kunde ländernas representanter inte enas då frågorna tangerar yttrande- och pressfriheten. Framförallt USAs och EUs representanter var starka motståndare till förpliktelser på detta område och hänvisade till självsanerande åtgärder inom branschen.⁴⁰

Dagens kärnfrågor

Den svenska jämställdhetspolitiken överensstämmer med krav från kvinnoorganisationer runt om i världen, formaliserade i NGOs och FN, med flera internationella organ. Sexmarknadens olika uttrycksformer hänger ihop. Sex köpes i många former, den övervägande delen är uttryck för mäns våld mot kvinnor och barn. Om inte hela fenomenet ses som en helhet riskerar olika insatser att motverkas av andra former. Rättsligt sett är sexhandelns olika uttrycksformer inte sammanhållna på motsvarande sätt i dag, även om det sker en utveckling åt det hållet. Detta är en utmaning för världssamfundet och en viktig sådan. Kunskapen om befintliga kränkningar av kvinnor och barn och om mäns utnyttjande finns. Åtgärderna har hittills inte varit tillräckliga.

Det är framförallt två diskurser som

jag ser som problematiska. Med diskurs avses här en uppsättning idéer och argument som baseras på en viss typ av verklighets- och idétradition. Den första är frågan om frivillig kontra ofrivillig försäljning av sex, den andra är sexuella utnyttjanden i tryckt skrift kontra skyddet av yttrandefriheten. Det är här som de centrala konflikterna står i dag på sexhandelns område.

I både FN-sammanhang och i EU görs det en skillnad mellan påtvingad och frivillig prostitution. Från regleringen mot handel har den frivilliga prostitutionen undantagits. Detta är också fallet i de nordiska länderna förutom Sverige (och snart Finland). Så länge illusionen upprätthålls kommer sexköp att fortsätta. Det finns alltid någon individ som kan visas fram som så gärna säljer sex. Hela diskussionen om sexarbetare och att erkänna dem som en yrkesgrupp med sociala förmåner döljer att det är männens intresse av att bibehålla makten över kvinnor och kvinnors kroppar. Med ökad jämställdhet verkar behovet av att köpa sex minska. Ett samhälle med en sträng moral och en hård kontroll över kvinnors kroppar men inte av mäns tenderar att öka behovet av sexköp. Om fokus flyttas över till köparen och att insatserna för att minska efterfrågan betonas blir frågan om frivillighet mindre viktig.

En ståndpunkt i den sammanhållna synen på jämställdhet är även att det inte bara är de inblandade parterna i sexhandeln som berörs utan alla människor. I och med att individen formas som kvinna respektive man utifrån föreställningar om kön, har samhällets inställning (vilken uttrycks genom lagen) en stor betydelse för framtida individer. Ett samhälle som accepterar att vissa människor behandlas som ting, som varor, av andra människor reproducerar den

ojämna maktrelationen. En förklaringsmodell som ser strukturen ser också möjligheten till förändring mot ökad jämställdhet.

Den andra problematiska diskursen i dag är den om yttrandefriheten. Varje försök att hantera sexualiseringen i yttranden av olika slag möts av argument som leder oss till att tro att yttrandefriheten är oinskränkt idag. Så är inte fallet. Yttrandefriheten är en frihet under ansvar, vilket märks genom dess begränsning i en mängd andra avseenden som kränker till exempel barn, homosexuella, olika etniska grupper och olika raser. Att kvinnor kränks är, enligt denna diskurs, inte lika allvarligt.

Dessa två frågor är, enligt min uppfattning, dagens utmaningar sett ur en rättslig synvinkel. När det gäller handel med kvinnor och barn för sexuella ändamål är problemet mycket stort ur en praktisk synvinkel, men rättsligt sett handlar det mer om att få den lagstiftning som redan finns att bli effektiv. När det gäller sexuellt utnyttjande i yttranden och så kallad frivillig prostitution är problemet att nå konsensus om att rätten inte bör skydda dessa företeelser, så som sker i dag.

Referanser

1 Kouvo, Sari & Svensson, Eva-Maria, *Staten, grundlagen och sexualiteten: Pornografi-debatten och statens ansvar för demokratins idéer, i Samhällets demokratiska värdegrund, En fråga om mångfald, olikhet men lika värde, Andersson, Bo (red.), Rapport 1 från Värdegrunden, Göteborgs universitet 2000, 75.*

2 www.regeringen.se/sb/d/2593

- 3 UD 1993:6, 18. Svensson, Eva-Maria, *Vems tryckfrihet – hans, hennes eller hans och hennes? I 13 kvinnoperspektiv på rätten*, Nordborg, Gudrun (red.), Iustus förlag 1995. Svensson, Eva-Maria, *Sex Equality: Changes in Politics, Jurisprudence and Feminist Legal Studies*, i *Responsible selves, Women in the Nordic legal culture*, Nousiainen, et al. (eds.), Ashgate 2001.
- 4 I det nordiska jämställdhetssamarbetet (se www.norden.org Handlingsplan för det nordiska jämställdhetsarbetet 2005 [Action plan for Nordic co-operation 2005]), finns den sammanhållna synen på sexhandeln även om de kampanjer som genomförs främst inriktas på trafficking, se t.ex. *The international conference "STOP Trafficking in Human Beings! The Nordic – Baltic Campaign Against Trafficking in Women. Effective Ways to Move Forward"* held in Riga, 8-10 December 2005. Pornografi är nyligen lyft som en viktig fråga, se forskningsprojektet NIKK Youth, *Gender and Pornography in the Nordic countries*, www.nikk.uio.no. För de nordiska ländernas jämställdhetspolitik se www.lige.dk, <http://www.stm.fi/Resource.phx/sve/ansval/jamst/index.htm>, www.javnrratt.fo/Index.asp?&NewSession=0, www.nali.gl/uk/, www.jafnretti.is/gogn/english_summary.htm, www.ldo.no, www.naring.regeringen.se, www.ls.aland.fi/kansli/jamstalld_mal.pbs
- 5 www.regeringen.se/sb/d/2593
- 6 Jämför den debatt som pågår inför det stundande fotbolls-VM i Tyskland sommaren 2006.
- 7 Se för en allmän beskrivning av kunskapsområdet Svensson, Eva-Maria, *Genusforskning inom juridiken*, Högskoleverkets skriftserie, 2001. Se också en kommande lärobok om genusrättsvetenskap av Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria.
- 8 Kouvo, Sari, *Internationell handel med kvinnor för sexuella ändamål – kunskap, ansvar och konsumentmakt*, i *Nya och gamla perspektiv på transporter*, Johansson, Svante O., (red.), Svenska Sjärrättsföreningen, skrifter 78, Jure AB, 2003.
- 9 Westerstrand, Jenny, doktorand på Uppsala universitet. Hon har tidigare skrivit, *En främmande fågel? Lagen om förbud av köp av sexuella tjänster ur ett feministiskt rättsligt perspektiv*. Examensarbete på juris kandidatprogrammet 180 p, 2000, tillsammans med Eva Lundgren m.fl., *Slagen dam, mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning*, Brottsoffermyndigheten, 2001, tillsammans med Åsa Elden, Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord, *Kvinnovetenskaplig tidskrift nr 3 2004*. Kommande publikation är *Mansvåldets geografi*, tillsammans med Eva Lundgren.
- 10 Bland andra Kouvo, Sari & Svensson, Eva-Maria, *Staten, grundlagen och sexualiteten: Pornografidebatten och statens ansvar för demokratins idéer*, i *Samhällets demokratiska värdegrund, En fråga om mångfald, olikhet men lika värde*, Andersson, Bo (red.), Rapport 1 från Värdegrundens, Göteborgs universitet 2000, Svensson, Eva-Maria, *Kritik av en juridisk argumentation - det krävs två för att dansa en tango*, i *Strategier för ekonomi och kärlek, rapport från det 10e Nordiska kvinnojuristmötet*, red. Gudrun Nordborg, Iustus förlag, Uppsala 2000 och Svensson, Eva-Maria, *Vems tryckfrihet – hans, hennes eller hans och hennes? I 13 kvinnoperspektiv på rätten*, Nordborg, Gudrun (red.), Iustus förlag 1995.
- 11 Svensson, Eva-Maria, *Könsdiskriminering med lagens skydd*, *Feministiskt Perspektiv nr 2/98*.
- 12 Andersson, Ulrika, *Hans (ord) eller hennes? En könteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Bokbox förlag 2004, Sutorius, Helena & Kaldal, Anna, *Bevisprövning vid sexualbrott*, Norstedts Juridik, 2003. Pågående projekt är *Den straffrättsliga konstruktionen av mäns fysiska och psykiska våld mot kvinnor* av Monica Burman vid Umeå universitet.
- 13 Se till exempel verk av Kirsten Ketscher, Hanne Petersen och Katarina Petrell.
- 14 Aktiva rättsvetenskapliga forskare är bland andra Anne Gallagher och Hillary Charlesworth.
- 15 <http://www.unescobkk.org/index.php?id=1022>, www.iom.net, www.focus-on-trafficking.net
- 16 <http://www.unicef.se/>, <http://www.ecpat.se/fram.asp>

- 17 <http://www.mrforum.se/default.aspx?documentid=16&g=26>
- 18 http://www.unicef.se/nyheter/2005/12/14/varlden_vander_ryggen_at_barn_som_exploateras/
- 19 <http://www.omvarldsbilder.se/2000/000910.html>
- 20 <http://www.sweden.gov.se/sb/d/5079/a/57149>
- 21 <http://global.finland.fi/svenska/varldsbakgrunder/manniskohandel.html>
- 22 Kouvo & Svensson, 74.
- 23 Denna kunskapsgrund presenterades första gången i offentlig sammanhang genom Maktutredningens huvudrapport SOU 1990:44 *Makt och Demokrati i Sverige i det tredje kapitlet skrivet av historikern Yvonne Hirdman. Första gången teorin användes som grund för jämställdhetspolitiken var i Prop. 1993/94:147 Delad makt delat ansvar.*
- 24 Jämställdhetspolitikens mål finns även på näringsdepartementets hemsida (2006-03-03), www.regeringen.se/sb/d/2593/a/23635
- 25 Maktutredningens huvudrapport SOU 1990:44 *Demokrati och Makt i Sverige, kapitel 3 Genussystemet.*
- 26 Förenta Nationernas fjärde kvinnokonferens, peking den 4-15 september 1995, Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet, Ny serie II:51, Stockholm 1996, 125.
- 27 Förenta Nationernas fjärde kvinnokonferens, peking den 4-15 september 1995, Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet, Ny serie II:51, Stockholm 1996, 124.
- 28 Jens Orback i tal till FN:s generalförsamling, februari 2006.
- 29 Jämställdhetspolitiska utredningen SOU 2005:66 *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*, 437.
- 30 Se flera av artiklarna i antologin *Responsible selves, Women in the Nordic legal culture*, Nousiainen, et al. (eds.), Ashgate 2001, särskilt Nordborg, Gudrun & Niemi-Kiesiläinen, Johanna, *Women's Peace: A Criminal Law reform in Sweden.*
- 31 Skr. 2002/03:140, 11.
- 32 SFS 2006:67. Prop. 2005/06:38 *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.*
- 33 Skr. 2002/03:140, 13.
- 34 Kouvo, Sari, *Internationell handel med kvinnor för sexuella ändamål – kunskap, ansvar och konsumentmakt*, i *Nya och gamla perspektiv på transporterträtten*, Johansson, Svante O., (red.), Svenska Sjärrättsföreningen, skriter 78, Jure AB, 2003. (Se vidare regeringens hemsida för Mänskliga rättigheter under människohandel (www.manskligarattigheter.gov.se).
- 35 i enlighet med regeringens proposition "Ett utvidgat straffansvar för människohandel"
- 36 Kouvo, Sari, *Internationell handel med kvinnor för sexuella ändamål – kunskap, ansvar och konsumentmakt*, i *Nya och gamla perspektiv på transporterträtten*, Johansson, Svante O., (red.), Svenska Sjärrättsföreningen, skriter 78, Jure AB, 2003.
- 37 UN doc. E/2002/68/Add. 1, guideline 7, art. 1.
- 38 Com (2000) 854 Final. Se Kouvo, Sari, *Internationell handel med kvinnor för sexuella ändamål – kunskap, ansvar och konsumentmakt*, i *Nya och gamla perspektiv på transporterträtten*, Johansson, Svante O., (red.), Svenska Sjärrättsföreningen, skriter 78, Jure AB, 2003, för mer utförliga resonemang om processen..
- 39 Kouvo, Sari, *Internationell handel med kvinnor för sexuella ändamål – kunskap, ansvar och konsumentmakt*, i *Nya och gamla perspektiv på transporterträtten*, Johansson, Svante O., (red.), Svenska Sjärrättsföreningen, skriter 78, Jure AB, 2003, 182.
- 40 Förenta Nationernas fjärde kvinnokonferens, peking den 4-15 september 1995, Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet, Ny serie II:51, Stockholm 1996, 42.

Prostitusjonslovgivning i Danmark, Norge og Sverige

May-Len Skilbrei

Med underskriving av det som ofte kalles Palermoprotokollen og EUs rammebeslutning om menneskehandel begynte arbeidet med å utforme egne lovforbud mot menneskehandel. Introduksjonen av disse lovene påvirker de allerede eksisterende hallikparagrafene og forståelsen av hallikvirksomhet i alle tre landene.

Det har i de senere årene vært et ganske sterkt fokus på det at nasjonale lovverk endres for å inkludere forpliktelser etter internasjonale konvensjoner. Dette er et ledd i det som kalles rettsliggjøring. Økende rettsliggjøring i ulike former var det flertallet i Makt- og demokratiutredningen mente truet det norske demokratiet i sin konklusjon. Hege Skjeie tok ut dissens mot denne konklusjonen og hovedgrunnen var at flertallet ikke tok nok tak i hvordan internasjonalisering av rettigheter sikrer utsatte grupper rettigheter som nasjonalstaten ikke nødvendigvis er lydøre for. Hennes eksempel var at kvinners rettigheter ivaretas av forpliktende internasjonale konvensjoner, og at dette innebærer en stryking av demokratiet, ikke en svekkelse.

Vi har hatt internasjonal lovgivning om menneskehandel og utnyttelse i prostitusjonen helt siden 1949 med FNs "convention for the suppression of the traffic in persons and of

the exploitation of the prostitute and others. 66 av de 160 medlemslandene signerte denne konvensjonen og det kontroversielle punktet var målsettingen om å bekjempe prostitusjon i seg selv (Wijers og Lap-Chew 1999:26). EU befattet seg for første gang med hallikvirksomhet og menneskehandel i 1989, men i resolusjonene fra 1993 og 1996 var prostitusjon generelt tatt ut og fokuset ble bare på menneskehandel.

Det er interessant å se hvordan internasjonale konvensjoner blir implementert i nasjonale lovverk. Selv om alle tre landene har lagt seg tett opp til definisjonene og ordlyden i Palermoprotokollen, har Danmark, Norge og Sverige valgt ulike løsninger på viktige måter. Jeg er spesielt interessert i forholdet mellom halliklovgivningen og introduksjonen av menneskehandelsparagrafer.

Norge

Vi har en hallikparagraf, straffelovens § 202,

som har gjennomgått flere endringer de siste ti årene. Slik ser den ut nå:

§ 202. *Den som*

a) fremmer andres prostitusjon eller

b) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utvider grov uaktsomhet i så måte, straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.

Hvis vi ser på det første leddets to deler ser vi at bokstav a) rammer det som ofte kalles "tradisjonell hallikvirksomhet". Bokstav b) er et punkt som kom inn i forbindelse med framveksten av massasjeinstitutter for å ramme dem som leier ut til slik virksomhet. Paragrafens 2. ledd skal ramme de som formidler prostitusjonsannonser, for eksempel blader og aviser.

Hallikparagrafen er den viktigste rettsregelen vi har i forhold til prostitusjon. Hallikparagrafen har nettopp gjennomgått en dramatisk endring. I 2003 ble den forandret fordi man da skapte et nytt straffebud på området, nemlig straffelovens §224, menneskehandelsparagrafen. Før jeg forteller mer om den vil jeg vise hvordan hallikparagrafen så ut før den endringen:

§ 202. *Den som*

a) forleder noen til å drive med prostitusjon eller til å fortsette med det,

b) fremmer eller utnytter andres prostitusjon, eller

c) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så

måte straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.

I den gamle hallikparagrafen er bokstav a) er et helt annet enn i den nye: den lyder "forleder noen til å drive med prostitusjon eller til å fortsette med det", bokstav b) handler om det å fremme noens prostitusjon, akkurat som i den nye, men i tillegg finnes ordet "utnytter" der.

Årsaken til denne endringen er møtet mellom det transnasjonale og nasjonale nivået rettslig sett. Norge sluttet seg til FNs tilleggsprotokoll om Trafficking in persons, especially women and children fra 2000. Den kalles ofte Palermoprotokollen og har hatt stor betydning for hvordan Norge håndterer menneskehandel for prostitusjonsformål og prostitusjon. Dette er en tilleggsprotokoll til FNs konvensjon om grenseoverskridende organisert kriminalitet som Norge underskrev i 2000. Den fulle tittelen på protokollen er "Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn". Gjennom å slutte oss til denne protokollen forpliktet vi oss til å gjøre nødvendige endringer i vårt eget lovverk for å bekjempe internasjonal handel med kvinner og barn. Som et svar på denne utfordringen fikk vi i 2003 en egen menneskehandelsparagraf, Straffelovens § 224. Den ser slik ut

§ 224. *Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til*

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,
 - b) tvangsarbeid,
 - c) krigstjeneste i fremmed land eller
 - d) fjerning av vedkommendes organer,
- eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Dette straffebedet handler ikke bare om prostitusjon. Men i norsk sammenheng er det særlig prostitusjon vi tenker på når vi hører ordet menneskehandel, og så vidt jeg vet om har ingen andre forhold enn menneskehandel for prostitusjonsformål blitt etterforsket med hjemmel i denne paragrafen. Som vi ser så rammer den mange former for deltaking i organiseringen, og man kan lett tenke seg at annonsering og utleie av lokaler til prostitusjon kan rammes av denne paragrafen som medvirkning. FN-protokollens fjerde artikkel sier spesifikt at protokollens skal ramme grenseoverskridende handlinger og handlinger som er et ledd i organisert kriminalitet. I Norge har vi likevel valgt å åpne for at også nasjonal prostitusjon som ikke er tilknyttet organisert kriminalitet kan rammes av § 224 (Ot.prp. nr. 62 (2002-2003)).

Danmark

I Danmark heter hallikvirksomhet rufferi. Forbudene mot det lyder:

§ 228. Den, der

- 1) forleder nogen til at søge fortjeneste ved kønslig usædelighed med andre,
- 2) for vindings skyld forleder nogen til kønslig usædelighed med andre eller afholder nogen, der driver erhverv ved kønslig usædelighed, fra at opgive det, eller
- 3) holder bordel, straffes for rufferi med fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der tilskynder eller bistår en person under 21 år til at søge erhverv ved kønslig usædelighed, samt den, der medvirker til en persons befordring ud af riget, for at denne i udlandet skal drive erhverv ved kønslig usædelighed eller benyttes til sådan usædelighed, når den befordrede person er under 21 år eller uvidende om formålet.

§ 229. Den, der fremmer kønslig usædelighed ved for vindings skyld eller i oftere gentagne tilfælde at optræde som mellemmand, eller som udnytter en andens erhverv ved kønslig usædelighed, straffes med fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder med bøde.

Stk. 2. Den, der udlejer værelse i hotel eller gæstgiveri til benyttelse til erhvervsmæssig utugt, straffes med fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde.

Stk. 3. Med fængsel indtil 4 år straffes den mandsperson, som helt eller delvis lader sig underholde af en kvinde, der driver utugt som erhverv.

Stk. 4. Med fængsel indtil 1 år straffes den mandsperson, som imod politiets advarsel deler bolig med en kvinde, der driver utugt som erhverv. Enafpolitiet meddelt advarsel har gyldighed for 5 år.

Stk. 5. De i stk. 3 og 4 givne straffebestemmelser finder ikke anvendelse på mandspersoner under 18 år, over for hvem kvinden har underholdspligt.

Det er mye å si om de danske hallikbestemmelsene. Det viktigste i denne sammenhengen er at de har beholdt en forståelse av at det regnes som hallikvirksomhet å forlede noen og at det å utnytte noen ("for vindings skyld") fortsatt inngår i hallikvirksomhet, ikke slik som i Norge hvor begge disse handlingene er delegert til menneskehandelsparagrafen.

Den danske menneskehandelsparagrafen, §262a kom i 2002.

Straffelovens kap. 26, § 262 a.

For menneskehandel straffes med fængsel indtil 8 år den, der rekrutterer, transporterer, overfører, huser eller efterfølgende modtager en person, hvor der anvendes eller har været anvendt

- 1. ulovlig tvang efter § 260,*
- 2. frihedsberøvelse efter § 261,*
- 3. trusler efter § 266,*
- 4. retsstridig fremkaldelse, bestyrkelse eller udnyttelse af en vildfarelse eller*
- 5. anden utilbørlig fremgangsmåde med henblik på udnyttelse af den pågældende ved kønslig usædelighed, tvangsarbejde, slaveri eller slaverilignende forhold eller fjernelse af organer.*

Stk. 2. På samme måde straffes den, der med henblik på udnyttelse af den pågældende ved kønslig usædelighed, tvangsarbejde, slaveri eller slaverilignende forhold eller fjernelse af organer

- 1. rekrutterer, transporterer, overfører, huser eller efterfølgende modtager en person under 18 år eller*
- 2. yder betaling eller anden fordel for at opnå samtykke til udnyttelsen af en person, som har myndighed over den forurettede, og den, der modtager sådan betaling eller anden fordel.*

Interessant nok ser vi at prostitusjon i

alle paragrafene, også den splitter nye menneskehandelsparagrafen, defineres som "kønslig usædelighed" i Danmark. I Norge blir prostitusjon rettslig avgrenset til: "en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag", altså en mer konkret og praktisk definisjon enn det danske mer moralsk funderte "kønslig usædelighed".

Sidentilføyelsen av §262a om menneskehandel i straffeloven har der vært ført to saker ved danske domstoler, en i København i 2003 og en i Århus i 2004. I den første saken ble seks menn dømt for å ha handlet minst 20 tsjekkiske kvinner, og i den andre ble en kvinne og to menn dømt for menneskehandel med litauiske kvinner.

Som i Norge har de nylig hatt avgjørelse i en ankesak i Danmark, og det som tilsvarende norsk lagmannsrett stadfestet dommen fra byretten i København hvor to av de seks mennene nevnt over ble dømt for menneskehandel (de fire andre anket ikke saken videre fra byretten) (Ritzau 17.06.05).

Sverige

Den svenske Koppleriparagrafen lyder

12 §¹ Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att

upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt koppleri till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit

ett hänsynslöst utnyttjande av annan. Lag (2005:90).

Den har nettopp gjennomgått endringer i definisjonen av prostitusjon og istrafferammen (fra maksimumsstraff på seks år til åtte år for å dekke "människohandelsliknande situationer"). Men det viktigste her er at vi ser at det ikke bare er det å fremme prostitusjon som rammes, men også det å på "otillbørlig sätt økonomisk utnyttjar". Maktelementet er altså beholdt i den svenske hallikparagrafen.

Sverige har innført to menneskehandelsparagrafer de siste årene. Den første trådte i kraft 1 juli 2002 og lød slik:

4 kap. 3 §

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål, döms för människohandel för sexuella ändamål till fängelse i lägst två och högst tio år.

Gunilla Ekberg er rådgiver for den svenske regjeringen i menneskehandelssaker, og hun har vært en uttalt motstander av at menneskehandel for prostitusjonsformål skal plasseres sammen med andre former for menneskehandel slik det slås fast i Palermoprotokollen som Sverige har signert. Hun har sagt (Rapport fra Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities – a Critical Analysis utgitt av Regeringskansliet 2003:7):

"They [her mener hun det hun kaller prostitusjonslobbyen] suggest that trafficking should be given a broader definition, in which all transport of "people" by force or coercion over national borders should be included. By focusing only on the abusive conditions of trafficking, which they see as human rights violations, rather than on its purpose, they effectively play down the violence of prostitution".

Det kan jo diskuteres om å utnytte noen til prostitusjon er verre enn å utnytte noen til organdonasjon, krigstjeneste og slaverilignende arbeid, og at det er å undervurdere volden i prostitusjon å plassere disse handlingene siden om side. Uansett kunne ikke Sverige holde fast ved sin rettslige definisjon av menneskehandel. I en svensk regjeringsproposisjon fra 2003 (Regeringens proposition 2003/04:111: Et utvidgat straffansvar for människohandel") slås det fast at forbudet mot menneskehandel for seksuell utnyttning ikke er nok for å kunne ratifisere Palermoprotokollen. Den slår også fast at det må være klart at handlingene ikke behøver å inkludere grensekryssing. Den nye menneskehandelsparagrafen trådte i kraft 1 juli 2004 og lyder slik.

1 a § Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande

av olaga tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons

utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt

medel rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar

någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar

kontroll över personen, i syfte att personen skall

1. utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3, 4, 5 eller 6 §,

utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat

sätt utnyttjas för sexuella ändamål,

2. utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat

sådant tvångstillstånd,

3. utnyttjas för avlägsnande av organ, eller

4. på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge

för den utsatte,

döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Detsamma gäller den som i sådant syfte som anges i första

stycket,

1. till annan för över kontrollen över en person, eller

2. från annan tar emot kontrollen över en person.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första–tredje styckena mindre grovt,

döms till fängelse i högst fyra år. Lag (2005:90).

De har hatt det samme problemet i Sverige som i Norge med å bruke paragrafen. Göteborgsposten meldte i juni i år at det har vært 29 anmeldelser etter menneskehandelsparagrafen, men ingen dom i saker som involverer voksne ofre. I stedet ser vi at de som etterforskes etter menneskehandelsparagrafen dømmes etter andre paragrafer, slik som koppleri, grovt koppleri, seksuelt utnyttjande og olage frihetsberövande. Hans Ihrman som er aktor i Stockholm ønsker seg en samlet rettslig behandling av hallikvirksomhet og menneskehandel på grunn av manglende tydelighet i forholdet mellom handlingene og paragrafene. Også i de nylige diskusjonene om straffutmåling ble forholdet mellom hallik- og menneskehandelsparagrafene tematisert. De var fullt klar over at det var en fare for at saker som etter den mer generelle samfunnsforståelsen ville bli regnet som menneskehandel ville ende som halliksaker, og at det derfor var viktig å skjerpe hallikparagrafen, ved for eksempel å øke strafferammen.

Handlingsplaner

I tillegg til lovendring for å følge forpliktelsene i Palermoprotokollen har det blitt arbeidet med handlingsplaner i alle tre landene.

Det kom en dansk handlingsplan mot menneskehandel i desember 2002 som het "Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af kvindehandel". Danskene har vært stolte over at de var først ute av de nordiske landene til å lage en handlingsplan og sosialministeren kunne i 2004 skryte av at andre nordiske land så til Danmark for å lære, og at den norske justisministeren hadde vært på studietur til Danmark (2004-05, 2. samling – B 69 Beh 1).

Den svenske handlingsplanen har ikke kommet enda, men det er meldt om at det vil dreie seg om to ulike handlingsplaner; én om arbeidet med å bekjempe prostitusjon og menneskehandel for prostitusjonsformål og én for arbeidet mot menneskehandel for andre formål enn prostitusjon. Her ser vi igjen at Sverige velger å holde menneskehandel for prostitusjonsformål separert fra de andre formene. Den danske handlingsplanen handler bare om kvinnehandel, forstått som handel med kvinner for prostitusjonsformål. De norske handlingsplanene har ulikt fokus. Den første hadde tittelen "Handlingsplanen mot handel med kvinner og barn (2003-2005)", og det gjør at handelen retter seg veldig direkte mot menneskehandel for prostitusjonsformål, mens den andre het "Handlingsplanen mot menneskehandel (2005-2008)". Men også i den nye slås det fast: "Hovedmålgruppen for handlingsplanen mot menneskehandel er kvinner og mindreårige utnyttet i prostitusjon eller for andre seksuelle formål".

Menneskehandel vs. hallik

I høringsrunder for den norske menneskehandelsparagrafen var det flere instanser som var skeptiske, og et av argumentene, som for eksempel

advokatforeningen kom med, var at handlingene som skulle rammes av § 224 allerede var forbudt gjennom andre paragrafer, og de så ingen grunn til å gjenta og samle de handlingene (Ot.prp. nr. 62 (2002-2003)). Det behøver selvfølgelig ikke være et problem at menneskehandlere dømmes etter diverse lover i stedet for en samlende menneskehandelsparagraf. Slik den står nå er den lang og inneholder mange begreper som kan diskuteres. De samme problemene finner vi i Sverige. Aktor Kristia Ehrenborg Staffass (Göteborgsposten 27.06.05) sier at problemet med loven er at den har så mange ulike detaljer. Aktor må vise at det har vært tvang med i bildet, at kvinnen har blitt hentet, transportert, tatt imot og oppbevart og at hun har blitt tvunget til å selge sex. I den norske høringsrunden var det flere instanser som syntes det var vanskelig at lovtekstene ikke er presise, det gjaldt særlig begrepet å "utnytte". Det var for eksempel Riksadvokatens innvendig at begrepet "Utnytter" er et for vidt begrep. I den nye norske handlingsplanen mot menneskehandel som kom tidligere i år identifiseres det å trekke opp skillet mellom menneskehandel og hallikvirksomhet som viktig og vanskelig. Løsningen de tilbyr er: "For å kunne trekke opp grensene mellom disse kategoriene må vi legge til grunn hva personene forteller, samt avdekke de kriminelle handlingene de kan ha vært utsatt for". Jeg forstår ikke helt hva det betyr og hva ved dette som kan klargjøre om det er hallik eller menneskehandel det er snakk om. Forholdet mellom prostitusjon og menneskehandel for prostitusjonsformål er veldig interessant, både hvordan grensen trekkes opp mellom dem i samfunnet og i retten. Et viktig prinsipp i Palermoprotokollen er at offerets eget samtykke er irrelevant; det

er utnyttningen av noens situasjon som skal stå i fokus, ikke hvorvidt kvinnene i noen grad har gått inn i relasjonen med åpne øyne, vel klar over at det innebærer en risiko for utnyttning. Dette er et viktig prinsipp som det likevel kan være vanskelig å sette ut i livet.

Grensen må trekkes mot tilfeller hvor kvinner går inn i organisert prostitusjon uten at det innebærer noen utnyttning av hennes sårbarhet, og da blir spørsmålet hvor ressursrik hun må være som enkeltindivid og grupped medlem før hun ses på som en som migrerer med prostitusjon ved hjelp av en hallik og ikke en menneskehandler. Hvis vi mener at det ikke finnes omstendigheter hvor kvinner kan gå inn i prostitusjonen ved hjelp av en organisator som ikke på et eller annet vis utnytter henne, hvis prostitusjon ikke han velges, men er en direkte konsekvens av kvinnes sårbare situasjon, finnes ikke hallikvirksomhet, bare menneskehandel. Siden menneskehandel ikke behøver å inkludere grensekryssing eller tilknytning til kriminelle nettverk rammer begge paragrafene organiseringen av alle former for prostitusjon. Det viktigste skillet i dagens lovverk blir derfor ikke mellom nasjonal og transnasjonal prostitusjon, men mellom organisert prostitusjon som et resultat av tvang, og valgt organisert prostitusjon; altså tvungen og frivillig prostitusjon.

Det har alltid vært ganske få hallikdommer i Norge, så at man får til en hallikdom i saker der man hadde ønsket seg en menneskehandelsdom er ikke nødvendigvis et nederlag. Men fordi hallikparagrafen er forandret og fordi hallikbegrepet symbolsk blir endret av forholdet til menneskehandelsbegrepet, blir det å bare få til en halliktiltale og en hallikdom et nederlag.

Hvilke konsekvenser dette har på lang

sikt, vet vi ikke, men utviklingen så langt har vært interessant. I Norge fikk vi frikjennelse etter menneskehandelsparagrafen og dom etter hallikparagrafen i Trondheim tingrett og dom for grov menneskehandel etter menneskehandelsparagrafen i ankesaken i Frostating lagmannsrett. For å få en forståelse for hva som virker, både i retten og i samfunnet, er sammenligning mellom ulike lands måter å håndtere og definere dette på særlig viktig. Selv innad i Norden har vi viktige forskjeller i håndtering av relasjonen mellom menneskehandel og prostitusjon, og vi har derfor mye å lære av å holde øye med utviklingen i de tre landene for å kunne finne de rettslige verktøyene som i sitt innhold stemmer best mulig med det politikere og andre ønsker med lovene og som i best mulig lar seg anvende i retten.

Henvisninger

1 *Koppleriparagrafen var § 8 fram til 1. april 2005 hvor den endrede § 12 trådte i kraft.*

Referanser

Ekberg, Gunilla (2003): *"The International Debate about Prostitution and Trafficking in Women: Refuting the Arguments"* i Rapport fra Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities – a Critical Analysis utgitt av Regeringskansliet.

Göteborgsposten 27.06.05: "29 anmälningar men ingen fälld".

Ot.prp. nr. 62 (2002-2003): *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.).*

Ritzau 17.06.05.

Marjan Wijers and Lin Lap-Chew (1997): *Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-like Practices in Marriage. Domestic Labour and Prostitution, Utrecht: Foundation Against Trafficking in Women (STV).*

Mäns könsköp – en meningsbärande handling på flera nivåer

Sven-Axel Månsson

För att förstå hur heterosexuell prostitution fungerar är det nödvändigt att diskutera frågan om varför män går till prostituerade, vad det är de söker efter, alltså; vad är det som köps?

I denna artikel kommer jag att sammanfatta och diskutera några av de resultat som under senare år framkommit i svensk och annan skandinavisk forskning om sexköpare. Dessutom kommer jag att i viss utsträckning jämföra dessa fynd med resultat från motsvarande forskning i andra länder. Det är otvetydigt så att efterfrågan på prostituerade är ett globalt fenomen; att enbart hämta stoff från skandinavisk forskning kan vara begränsande för förståelsen. I artikeln behandlas fyra huvudfrågor: (1) Vilka är de män som söker sig till prostituerade? (2) Vilka är deras bevekelsegrunder? (3) Hur kan dessa förstås mot bakgrund av rådande köns- och sexualitetsmönster i samhället? Samt (4) vilken betydelse har kunskapen om dessa bevekelsegrunder för det sociala förändringsarbetet på detta fält?

Sexköpet är en meningsbärande handling på flera nivåer. Handlingen har både en individuell och en samhällelig dimension och för att förstå den fullt ut, krävs en analys av det komplexa samspelet mellan dessa dimensioner. På den individuella nivån handlar det, som vi ska se, ofta om mäns längtan efter "någonting annat": ett möte med "horan", ett annat slags sexualitet, en annan slags kvinna, en annan roll i det sexuella spelet, upplevelser av bristande självförtroende, rädsla, oförmåga, sexuell frustration, m.m. På samhällelig nivå handlar det bl.a. om sexuella normer och könsspecifik normativitet. Kvinnor väljer inte samma lösningar som män; att köpa sex är i allt väsentligt någonting som män ägnar sig åt. Bakgrunden till detta är att det existerar olika normer för hur män respektive kvinnor "bör" bete sig i förhållande till sådant som har med sexualitet att göra. Generellt sett

har kvinnor länge haft ett mer begränsat handlingsutrymme på detta område, och överträdelser av den normativa gränsen har haft större konsekvenser för kvinnan än för mannen, inte minst i fråga om anseende och respektabilitet. Män, å andra sidan, har av tradition ansetts ha behov av ett mångsidigt sexualliv för sin fysiska hälsas skull. Det är bl.a. detta föreställda behov som har legitimerat prostitutionens existens. Prostitutionens grundläggande "idé" har genom tiderna varit att en särskild grupp kvinnor skall vara tillgängliga för mäns sexuella "behov" och syften. Kännetecknande för denna konstruktion är det paradoxala förhållandet att det är kvinnan som moraliskt bestraffas för en sexualitet som egentligen inte är hennes egen. Men hon får symbolisera sexualiteten, vilket samtidigt är en del av den mytbildning som omgärdar prostitutionen.

Kulturella variationer

Förståelsen av vad män söker i prostitutionen måste således relateras till det könsspecifika normsystemet, som sätter upp olika spelregler för män och kvinnor i förhållande till sexualiteten. Detta system är på en och samma gång både stabilt och i hög grad föränderligt. Tidstypiska sexuella norm- och kods-system utvecklas för att individen skall finna acceptabla sätt att uttrycka sexualiteten på. Till viss del uttrycks dessa på ett explicit sätt genom lagstiftning, men till största delen sker kontrollen genom mer subtila sociala "inymplingar" om vad som anses vara naturliga föreställningar om sexualiteten (Lewin 1994, Löfgren Mårtenson 2003). Dessutom kan samma sexuella handling tolkas olika beroende på vilken innebörd individen förknippar med den. Detta beror i sin tur på faktorer som till exempel ålder,

ethnicitet, klass och kulturell bakgrund. Allt sexuellt beteende måste därför förstås i sitt sammanhang, så också sexköpet.

Vid ett ytligt betraktande kan emellertid föreställningen om den prostituerade kvinnan som en reservoar för mäns sexuella längtan och "behov" ibland förefalla vara kulturellt obunden och i det närmaste universell. Prostituerade och deras kunder tycks finnas överallt, på alla platser och i alla samhällsskikt. Men om vi studerar saken närmare, finner vi att mäns benägenhet att betala för sex varierar kraftigt från land till land, eller rättare sagt från kultur till kultur. Följande tabell är baserad på en redovisning av olika sexualvaneundersökningar som genomfördes i ett antal europeiska länder och i USA under en tioårsperiod före millennieskiftet.

Tabellen visar att de spanska männen toppar "sexköparligan"; nästan fyra av tio spanska män (39 procent) har betalat för sex någon gång i livet. Brittiska män har minst erfarenhet av att köpa sex (7 procent). Andelen sexköpare verkar vara i stort sett lika stor i de tre skandinaviska länderna (Finland, Norge och Sverige); Lite mer än var tionde man har betalat för sex vid någon tidpunkt i livet. Oväntat låg är siffran från den holländska studien (14 procent), dels med tanke på könshandelns omfattning i detta land, dels på grund av den officiellt liberala inställningen till prostitutionen. En tänkbar förklaring kan vara att utländska besökare/turister utgör en stor andel av sexköparna på den holländska marknaden, vilket inte speglas i den nationella statistiken. Det ska också påpekas att uppgifterna från Nederländerna och Spanien (samt i viss mån från Finland och Ryssland) är osäkra på grund av det låga antalet tillfrågade.

Tabell 1. Andelen män i olika länder som vid något tillfälle i sitt liv betalat för sex

Land	Procent	Bastal (N)	År	Källa:
Finland	13	624	1999	Haavio-Mannila & Rotkirch, 2000
Norge	11	1 617	1992	Leridon et al, 1998
Sverige	13	1 475	1996	Lewin et al, 1998
Storbritannien	7	7 941	1991	Wellings et al., 1993
Nederländerna	14	392	1989	Leridon et al, 1998
Schweiz	19	1 260	1992	Leridon et al, 1998
Spanien	39	409	1992	Leridon et al, 1998
Ryssland*	10	870	1996	Haavio-Mannila & Rotkirch, 2000
Förenta Staterna	16	1 709	1992	Michael et al, 1994

* Uppgifterna från Ryssland gäller endast St Petersburgsområdet

Utöver de rent statistiska osäkerheterna, finns det anledning att också på andra grunder ifrågasätta tillförlitligheten hos denna typ av data. Även om inte sexköpet uppfattas som ett direkt normbrott i den egna kulturkretsen, kan det finnas andra skäl att dölja beteendet för omgivningen. Ett intressant exempel på detta ser vi i en tysk studie, i vilken 661 män på semester i Thailand, Filippinerna, Dominikanska Republiken, Kenya och Brasilien intervjuades. Samtliga bekräftade att de under sin vistelse i landet hade haft sex med en eller flera inhemska kvinnor. På grund av detta klassificerade forskarna dem som "sexturister". Som det skulle visa sig, överensstämde inte detta med männens eget sätt att se på saken. En bred majoritet av männen (nästan 80 procent) motsatte sig beteckningen, förmodligen väl medvetna om allmänhetens starka motstånd mot företeelsen *sexturism*, som ofta framställs och uppfattas som ett otillbörligt utnyttjande

av särskilt utsatta kvinnor (Gunther 1998:71).

Männens egen syn på dessa relationer närmar sig istället innebörden i det som Cohen kallar *open-ended prostitution*, och som avser en relation som kanske inleds med att mannen betalar för sexuella tjänster, men som efter en tid förvandlas "till en mer utdragen, diffus och personlig relation, som innefattar både känslomässiga och ekonomiska intressen" (Cohen 1996:275; se även Bang Fossum 2001). Denna typ av relationer mellan utländska turister och inhemska kvinnor är ett utbrett fenomen på vissa ställen i t.ex. Thailand. I sådana situationer är det inte ovanligt att kvinnan flyttar ihop med kunden för att tillbringa hela eller delar av hans semester ihop med honom. Gränsen mellan prostitution och en "vanlig" kärleksrelation suddas ut, åtminstone ur mannens perspektiv (Bang Fossum 2001:66).

Ett annat skäl till att män förnekar eller

förtränger sina prostitutionserfarenheter är helt enkelt att sexköpet inte harmonierar med en stark och positiv sexuell självbild. Att erkänna, för sig själv och för andra, att man måste – "behöver" – gå till prostituerade kan vara som att erkänna att man inte duger på den normala sexuella marknaden.

Man kan också tänka sig motsatsen: den eventuella skam det innebär att gå till prostituerade saknar betydelse i jämförelse med en annan viktig norm i det mansdominerade samhället, nämligen den att ha många olika sexuella erfarenheter. Följaktligen finns det i en svensk studie ett tydligt mönster som visar, att det är de män som haft många sexpartners som har störst erfarenhet av att betala för sex (Månsson 1998:242). Detta är troligtvis ett faktum som går emot den allmänna uppfattningen att sexköparen är "ensam" och "sexuellt behövande". I en liknande nordamerikansk studie fann man att sexköpare i mycket högre grad än män i allmänhet uppgav att de hade haft mer än en sexpartner under det senaste året; 56 procent i den förra jämfört med 19 procent i den senare gruppen (Monto 2000:72).

Andra studier visar att sexköpet i vissa kulturkretsar uppfattas som en slags övergångsrit mellan ungdom och vuxen manlighet. Prostitutionsbesöket blir en handling som symboliserar och konsoliderar tillhörigheten och banden mellan deltagarna i det manliga kollektivet. I en jämförande studie av thailändska, indiska, italienska och skandinaviska (svenska och danska) köpsköpare, pekade intervjudata på att framförallt de indiska och thailändska unga människors tidiga sexköpserfarenheter hade drivits fram genom en kombination av egna upplevelser av vad som förväntades av dem

som män och av omgivningens tryck på dem att anpassa sig till dessa förväntningar (Anderson & O'Connell Davidson 2003:18). I studien uppgav 73 procent av de thailändska männen mot 9,5 procent av de svenska att de vid något tillfälle betalat för sex. Mot denna bakgrund är det rimligt att förvänta sig att det sociala trycket på de thailändska männen också avspeglar sig i en större benägenhet att framhålla prostitutionserfarenheterna i själva intervjusituationen. För de skandinaviska männen gällde i princip det motsatta förhållandet. Få, om ens några, ansåg sig ha upplevt ett liknande yttre socialt tryck; man ansåg inte heller att sexköp var ett tecken på manlighet. Även om man instämde i uppfattningen att det är viktigt att anpassa sig till den heterosexuella manlighetens normer, ansåg man inte att sexköp var ett acceptabelt sätt att offentligt demonstrera sin manliga identitet. Detta gällde både för de danska och svenska männen.

Prostitutionens yttringar

I sammanhanget kan det vara lämpligt att understryka att prostitutionens yttringar formas av de rådande sociala förhållandena i ett samhälle och ser därför olika ut under olika tider i historien. Aktiviteten ändras hela tiden och det uppkommer nya former för kontakt mellan köpare och säljare, vilket, naturligtvis, också påverkar antalet män som blir involverade i verksamheten. I dag är prostitutionen en del av en ständigt ökande sexindustri med ett globalt omfång. En uppmärksam del av denna utveckling utgörs av den ökande sexhandeln över nationsgränserna, så kallad "trafficking". I ena riktningen finns en mer eller mindre organiserad import av kvinnor från tredje världen och de östeuropeiska länderna

till bordellerna i de rika västländerna. I andra riktningen finns en mer eller mindre organiserad transport av sexköpare från den rika till den fattiga delen av världen. När svenska sexköpare blev tillfrågade var den senaste sexkontakten mot betalning ägde rum, svarade nästan 70 procent att den inträffat utomlands, antingen under semestern eller under en arbets- eller affärsresa (Månsson 1998:243).

En annan företeelse som förändrat den globala sexhandelns struktur är utvecklingen av "datorpornografin" och handeln med sexuella tjänster över Internet. Det råder ingen tvekan om att introducerandet av denna nya teknologi har ökat möjligheterna att betala för sex. Än så länge har vi förhållandevis liten kunskap om hur detta har påverkat eller till och med förändrat innebörden eller strukturen hos efterfrågan. En nyligen gjord studie över svenska Internetanvändare, som tar del av sexuella aktiviteter online visar att den vanligaste aktiviteten bland männen är att surfa efter pornografi. Nästan 60 procent av männen mot drygt en tiondel av kvinnorna tittar på pornografiska bilder och filmer (n=1 828). Endast 2 procent uppger att de använder nätet för att kontakta prostituerade på nätet. Möjligen beror den låga siffran – återigen – på att man är försiktig med att erkänna en brottslig handling. Misstanken att siffran i realiteten är högre stöds av det faktum, att 10 procent av männen uppger att de "svarar på sexannonser" på nätet. Dessa annonser innehåller ofta erbjudanden om sexuella tjänster (Månsson m.fl. 2003, Månsson & Söderlind 2004). Att den nya teknologin förmodligen också medfört vissa förändringar när det gäller köpargruppens sociala profil, visar de preliminära resultaten från en svensk fallstudie, i vilken man

analyserat mer än ettusen e-mail från kunder till en före detta prostituerad. Internetkunderna förefaller vara mycket yngre och har en klart bättre socio-ekonomisk situation än exempelvis de kunder som söker upp prostituerade på gatan (Nordvinter & Ström 2000:37).

Varför söker sig män till prostituerade?

Från början av 1980-talet fram till idag har det publicerats ett femtontal mer eller mindre omfattande skandinaviska studier om män som köper sex (Borg et al. 1981; Persson 1981; Månsson och Linders 1984; Varsa 1986; Månsson 1988; Prieur and Taksdal 1989; Andersson-Collins 1990; Hydén 1990; Lantz 1994; Sandell et al. 1996; Månsson 1998; Lyngbye 2000; Smette 2003; Anderson & O'Connell Davidson 2003¹). Merparten av dessa studier har varit kvalitativa studier, i huvudsak baserade på s.k. djupintervjuer med sexköpare. Genomgående har syftet varit att försöka fånga motiven bakom könsköpet. De motiv man funnit, har grupperats och samlats under tematiska rubriker för att sedan analyseras och diskuteras utifrån från mer eller mindre klart uttalade teoretiska perspektiv. En av de första, mer omfattande svenska studierna var *Sexualitet utan ansikte – Könsköparna* (1984) som utfördes av mig själv i samarbete med psykologen Ann-Ulla Linders och byggde på intervjuer med 66 män med erfarenhet av sexköp. Analysen hade en könsteoretisk ansats och syftade till att försöka förstå mäns sexköp utifrån pojkars sexuella socialisation i ett patriarkaliskt samhälle (ibid 1984:21-37). I så måtto var den tidstypisk. Den heterosexuella prostitutionen med män som köpare och kvinnor som säljare betraktades som det yttersta uttrycket för de traditionella könsrollernas

sexuella innebörd. I senare analyser har könsrollsteorin i allt väsentligt övergivits till förmån för andra könsteoretiska perspektiv. Ett generellt problem med könsrollsteorin anses idag vara att den alltför mycket betonar essentiella, egenskapsbaserade skillnader mellan könen. På senare år har vi kunnat skönja en utveckling som leder bort från att se på kön som en fast, en gång för alla given egenskap till att se på kön som en relation. Könnsfrågorna i forskning och teoribildning har helt enkelt fått ett nytt innehåll. Intresset för att t.ex. med olika sorters vetenskapliga test mäta "karaktäristiska" skillnader mellan könen har svalnat eller helt försvunnit. I stället frågar man sig: "Vad är kön?" eller "Hur skapas kön?". Själva det idémässiga fundamentet i de nya könsteorierna är att kön skapas i relationer, vilket betyder att manlighet inte ändras utan att kvinnlighet också ändras (Månsson 2000). Dessa nya synsätt har naturligtvis också slagit igenom i senare års forskning om hur vi ska förstå prostitutionen och männens/köparnas roll i

den.

Mitt syfte i det här sammanhanget är inte ge en systematik och heltäckande sammanfattning av den samlade forskningen om mäns sexköp, utan att istället lyfta fram några av de i forskningen mest centrala och oftast återkommande förklaringarna till varför män köper sex. Jag uppfattar att man kan urskilja fem huvudsakliga motivkomplex, som alla berör mäns fantasier och föreställningar om den prostituerade kvinnan. Min tes är att dessa föreställningar på olika sätt speglar rådande köns- och sexualitetsmönster i samhället. En del av dessa mönster tycks vara förhållandevis stabila med rötter långt tillbaka i tiden, medan andra kan betraktas som uttryck för en könsordning i förändring. Som vi skall se, är motivkomplexen inte varandra ömsesidigt uteslutande; istället överlappar de varandra eller har starka beröringspunkter. Nedanstående uppställning är ett försök att sammanfatta dem i en enkel och överskådlig tablå.

Tablå. Mäns föreställningar och fantasier om den prostituerade kvinnan

Fantasin om den smutsiga horan	Avspeglar motsägelsefulla känslor av förtjusning och förakt. Bilden av den smutsiga horan förstärker den sexuella upphetsningen
Föreställningen om ett annat slags sexualitet	Sexuell frustration parad med föreställningar om en viss typ av sex som inte kan upplevas med en icke-prostituerad kvinna. Typiskt uttalande: "Min fru vill inte pröva någonting nytt."
Föreställningen om den godhjärtade trösterskan	Typiskt uttalande: "Det finns inga andra kvinnor för mig." Hänvisning till blyghet, rädsla, ålder samt fysiska och psykiska handikapp.
Föreställningen om sex som förbrukningsvara	Typiskt uttalande: "Det är som att gå till McDonalds..." Hänvisning till mäns återkommande behov att "rensa rören".
Föreställningen om en annan slags kvinna	Typiskt uttalande: "Hon behandlar mig som den man jag är." Hänvisning till förändrade könsrelationer och förlorad könsmyndighet.

Innan vi tittar närmare på dessa teman, finns anledning att framhålla en intressant iakttagelse. Med ett undantag (*Föreställningen om sex som förbrukningsvara*) berör dessa teman i liten utsträckning mäns fysiska eller kroppsliga behov som orsak till prostitutionsbesöket. Hur ska vi tolka detta? Faktum är att samma fenomen identifierades av Charles Winick i hans numera klassiska studie om amerikanska sexköpare från tidigt sextiotalet (Winick 1962). Winick pekade på möjligheten att de känslomässiga innebörderna och övertonerna i själva handlingen är mer framträdande och påträngande än det sexuella i sig. Ett annat sätt att uttrycka saken är att en längtan efter sexuella erfarenheter manifesteras och omsätts i olika sätt att se på och tala om den prostituerade och sig själv. Det betyder att den konkreta innebörden i att gå till en prostituerad är mindre viktig för mannen, än den betydelse handlingen har i hans fantasi. Detta är förvisso inte liktydigt med att säga att det är vanligt att män inte har några sexuella behov eller önsknings när de köper sex. Det betyder bara att det inte är vad de talar om när de diskuterar varför de går till prostituerade. Kanske är det så att den sexuella driften helt enkelt bara tas för given; den sexuella lusten problematiseras aldrig. En "riktig" man säger aldrig nej till sex (Smette 2003:11). Däremot talar man om andra saker, genom vilka denna lust framkommer och uttrycker sig. Till exempel talar männen ofta om saker som "nyfikenhet" och "spänning".

Tema 1: Fantasin om den smutsiga horan

Ett exempel på detta är fantasin om den smutsiga horan. För vissa kunder är själva föreställningen och bilden av "horan" sexuellt upphetsande i sig själv. "Horan" står

för det sexuella djuret, för drifter och begär, ett sexuellt begär som till stor del är fyllt med hemlighetsmakeri och skuld. "Horan" representerar den ena sidan av den delade kvinnobild, som män i patriarkala samhällen bär med sig. Denna bild har stor betydelse för mäns sätt att förhålla sig till kvinnor i olika situationer, inte bara när det gäller prostitution. Faktum är att båda bilderna – "madonna" och "hora" – objektifierar kvinnor. Men medan den ena bemöts med respekt, bemöts den andra med förakt, men inte bara med förakt, utan också med begär. "Horan" är förvisso den mest avlägsna av de två, men samtidigt nära som en källa till erotiska drömmar och fantasier. Hos många män finns en nyfikenhet på att – åtminstone en gång i livet – komma i kontakt med, att se, uppleva och kanske ha sexuellt umgänge med en "hora". Till och med själva miljön, där hon befinner sig, väcker nyfikenhet och upphetsning. I "redlight-distrikten", eller på andra ställen där könshandel förekommer, fungerar själva miljön som en slags inbjudan till sex. Detta understryks av det pornografiska ramverket, till exempel sexklubbar och porraffärer, som kantar prostitutionsstråken i de stora städerna, särskilt utomlands, eller sexannonserna på Internets webbsidor. På få andra ställen i det offentliga rummet finner man kvinnor som så öppet exponerar sig sexuellt som i dessa miljöer.

Upphetsningen som detta väcker tycks alltså ha sin grund i sexhandelns motsägelsefulla karaktär; den är både motbjudande och attraherande på samma gång. Motbjudande är den för att den väcker upp eller påminner om förbjudna eller hemliga tankar och impulser. Samtidigt är det välkänt att hemlighetsmakeri förknippat med

sexuella fantasier bidrar till upphetsningen på flera olika sätt. Och det finns en frestelse i att ge vika för förbjuden erotisk lust. Den brittiska sociologen Julia O'Connell Davidson (1998:141) diskuterar detta i relation till hur vissa sexköpare hanterar de motsägelsefulla känslorna - begär och självförakt - genom att projicera bilden av "den smutsiga horan" på den kvinna som gör sig själv allmänt tillgänglig. Denna beteckning degraderar henne, samtidigt som den för honom själv tjänar som ett slags befrielse från skuld. Den blir också ett sätt att särskilja honom från henne; han är socialt respekterad och moraliskt oskyldig, hon är det inte. Följande utdrag från ett e-postmeddelande skrivet av en svensk man är en våldsam och extremt fientlig attack på en kvinna, som erbjuder sina tjänster via Internet.² Meddelandet visar tydligt att bilden av horan kan vara både motbjudande och sexuellt upphetsande på samma gång:

"Fy fan för dig din äckliga jävla HORA!!! Jag bara hatar dig hur mycket som helst din äckliga slyna, nästa gång jag hälsar på min släkt i Stockholm ska jag försöka hitta dig och då jävlar!!!! Jag ska slå dig så att du aldrig mer kan knulla, din slemmiga vidriga horjävel, om du var släkt med mig så skulle jag slå dig tills din fittan hamnar i ansiktet på dig...alla såna som du skulle fanimej skjutas!!! Fast dina trosor skulle jag förstås kunna tänka mej, det skulle vara jävligt skönt att runka i dem.... Hade jag varit du skulle jag inte släppa in såna som mig i lägenheten, passa dig jävligt noga! Har du ingen stolthet i kroppen, det är ju synd om dig. Samtidigt skulle jag kunna knulla dig i röven med min fot.

Kram

PS Du skulle bara våga ge fan i att svara...!!!"

Det är naturligtvis omöjligt att bedöma allvaret i hotet, som mannen riktar mot kvinnan, innehållet i meddelandet är en påminnelse om de risker och den fara som prostitutionen utgör. Det finns inget som fredad zon, där man kan gömma sig från våld eller hot om våld, inte ens på Internet (Hedin & Månsson 1998:120).

Tema 2: Föreställningen om ett annat slags sexualitet

Mäns fantasier om prostitution handlar ofta om mötet med en sexuellt avancerad och erfaren kvinna, som erbjuder förlösning från sexuell frustration. "Hon vill inte längre", säger en del män om sina fruar eller sambos. "Hon vill inte det som jag vill", säger andra och berättar om sin längtan efter någon som kan uppfylla deras önskningar. I detta sammanhang är det intressant att notera att vissa män öppet kräver att få inta en mer passiv sexuell roll när de är med prostituerade, jämfört med den roll de har i sina vanliga relationer. Mannen köper sig med andra ord rätten att vara passiv och att få bli förförd av den sexuellt bejakande och initiativtagande horan. I den amerikanska sexologen Martha Steins studie av män som köper sex av s.k. call girls i USA (1974), framkom att köparna helst ville att kvinnorna skulle utföra oralsex på dem. Många kunder, speciellt de som var äldre, uttryckte missnöje över att deras fruar var obenägna att utföra just den handlingen. Det andra mest efterfrågade sexuella handlingen var att kvinnan skulle sitta ovanpå mannen. Enligt Stein intog ungefär hälften av männen en passiv roll och lät den prostituerade styra samlaget och ta alla initiativ. Dessutom betalade vissa män för att bli dominerade, d.v.s. för att bli slagna, förnedrade, mobbade eller på andra

sätt degraderade. Steins forskning tyder alltså på att åtminstone vissa män, när de har möjlighet, föredrar att lämna sin socialt konstruerade maktposition och inta en roll som ger dem möjlighet att lätta på kontrollen och slippa alla krav på sexuell prestation.

Männen i Steins studie tillhör samhällets övre skikt och resultaten kan inte utan vidare generaliseras. Icke desto mindre utgör hennes iakttagelser ett intressant exempel på ett maktspel, som förvisso är både komplext och motsägelsefullt. Det är uppenbart att mannen inte i verkligheten underkastar sig den prostituerade kvinnan. Det han gör är att använda sin makt för att skapa en situation, i vilken de traditionella maktrelationerna mellan könen ställs på huvudet. Den makt kvinnan förlänas genom att vara den dominerande parten i den sexuella akten är emellertid enbart illusorisk, i betydelsen att den inte har något värde utanför situationen. Detsamma gäller mannen; hans beredvillighet att släppa kontrollen är förstas också den i högsta grad villkorlig och situationsbestämd. Till syvende och sist är hennes position i rangordningen helt bestämd av det faktum att "den prostituerade är en prostituerad". För kunden saknar hon verkligt människovärde, i hans ögon ligger hennes enda värde i hennes kropp och hennes sexuella förmåga. (O'Connell Davidson 1998:150). Det är dock troligt att männen själva skulle motsätta sig den beskrivningen, särskilt de män som ägnar sig åt det Cohen (1996) kallar *open-ended prostitution* (se sidan 4). Sådana relationer förutsätter att båda parterna i tysthet är överens om att bidra till att relationen framstår som "romantisk", vilket tonar ner affärsuppgörelsens synbara ekonomiska och marknadsmässiga aspekter, och förlänar den ett visst mått av skenbar

ömsesidighet (Bang Fossum 2001:72).

Tema 3: Föreställningen om den godhjärtade trösterskan

Många av berättelserna under denna rubrik har som huvudtema saknaden efter *kvinnor*, inte i första hand prostituerade kvinnor, utan efter kvinnor i allmänhet. I första hand talar vi om män som inte lever i relationer med kvinnor eller som upplever att de har stora svårigheter att ta kontakt med kvinnor. Detta mönster är framträdande i Martin A. Montos studie om amerikanska sexköpare (2000). En förhållandevis stor grupp män betalar för sex, eftersom de upplever sig ha svårigheter att inleda och upprätthålla konventionella relationer med kvinnor. Fyrtiotvå procent (n=700) uppgav att de var 'blyga och osäkra' när de försökte träffa kvinnor, 23 procent kände sig fysiskt oattraktiva, och 23 procent hade svårigheter att träffa kvinnor som inte var stripteasedansöser eller prostituerade (ibid 2000:80).

Uttalanden av typen "Det finns inga andra kvinnor för mig" behöver inte betyda att de som säger så saknar faktiska möjligheter att ta kontakt med kvinnor. Troligt är att uttalandet hänför sig till männens egna subjektiva bedömningar av vad som är tillgängligt på den sexuella marknaden. O'Connell Davidson är kritisk till det hon kallar diskursen om prostitution som sexuell terapi eller healing. Detta tankemönster har sina tillskyndare, inte bara bland kunderna, utan också bland policymakers på olika håll som letar efter argument för att legitimera prostitutions existens som ett "nödvändigt ont". Hon menar att genom att betrakta den prostituerade som en godhjärtad trösterska tillåts kunden (och andra) att intala sig att det inte är på grund av sex, utan snarare på

grund av ensamhet, som män söker sig till prostituerade. "Bakom sådana utsagor finns vanligtvis sexuella motiv som handlar lika mycket om hämnd och kontroll som hos vilken annan sexköpare som helst" säger O'Connell Davidson (1998:152).

Som kunden ser det är det den prostituerades uppgift att göra honom potent, att få honom att känna sig som en man (Månsson 1988:39). I sin inre föreställningsvärld förlägger mannen helt enkelt möjligheten att bli potent hos henne. Detta är en av nycklarna till mannens sårbarhet, men också potentiella farlighet. Att han förlägger möjligheten att känna sig potent hos den prostituerade, betyder också att han projicerar sin eventuella impotens på henne. För henne gäller det att inta en förstående och stödjande hållning, en hållning som inte stöter eller uppväcker hans aggressivitet. Hon måste få mannen att behålla sitt lugn, vilket ställer stora krav på den godhjärtade trösterskan. Den man som inte kan få erektion kan bli en farlig man. Samma sak kan gälla den man som väl får erektion men inte utlösning. Den prostituerade kvinnan stöttar alltså mannens bristande självkänsla med en insikt som de flesta kvinnor äger. Oftast för att snabbt kunna bli ledig för nästa kund, ibland med genuin medkänsla för kundens problem. Men häri ligger som sagt också kvinnans makt i situationen. Hon har möjlighet att avvisa mannen och därmed avstänga honom från, inte bara den sexuella handlingen, utan från att i djupare mening uppleva sig potent och levande. Det blir hon som så att säga råder över liv och död. Det är en farlig maktposition att befinna sig i. Mannen kan inte alltid inse eller medge att impotensen primärt har med honom själv att göra. I sådana fall finns det en nära

koppling mellan sexuell oförmåga och våld. Mannen kan hämnas för att hon "förvägrar" honom rätten till potens. Det psykiska och fysiska våld som ibland kommer till uttryck i könshandeln visar på detta (ibid 1988:39).

Tema 4: Föreställningen om sex som förbrukningsvara

Det är rimligt att tro, att mäns sätt att agera och diskutera i förhållande till prostitution är beroende av vilka sociala och ekonomiska förhållanden som råder i ett specifikt samhälle vid en specifik tidpunkt. Smette (2003) framhåller att (de norska) männen i hennes studie pratade om sexköpet som en "marknadsaktivitet". "Att prata om kommersiell sex på detta sätt är inte ett universellt eller tidlöst fenomen, utan ett fenomen som kan knytas till karaktäristiska drag i dagens västerländska samhälle", säger Smette (ibid 2003:12, *min övers.*). Prostitutionens kundkrets idag består med andra ord av män, vilkas syn på kön och sexualitet har formats av marknadssamhällets massproducerade bilder av sexualitet i pornografi, reklam och andra media. Budskapet är att allt är möjligt, inte minst när det gäller sex. Inom prostitutionen tycks möjligheterna vara oändliga, så länge kunden är villig att betala. Verksamheten framställs ofta som någonting oförblommerat positivt och lättvindigt, som en marknad för olika smakriktningar, som skall tillgodoses för väl avvägda och vinstgivande priser. Den sexuella lusten likställs med ren drift, dvs. med ett fysiskt behov, som kräver viss omsorg och uppmärksamhet med jämna mellanrum. Tanken är män (till skillnad) från kvinnor har ett naturgivet behov av att då och då "rensa rören" och det är den prostituerades uppgift

att tillhandahålla förutsättningarna för detta.

Ur historisk synpunkt sett är detta ingenting nytt. Det har snarare varit ett återkommande tema hos en gammal patriarkalisk ideologi, som försvarar heterosexuell prostitution med att den är ett naturligt och oundvikligt fenomen. Enligt denna ideologi, är prostitution en tidlös institution, "kvinnans äldsta yrke". Dess tidstypiska uttryck i vårt samhälle är alltså synen på prostitutionen som en maknadsaktivitet vilken som helst. Blanchard kallar denna syn betecknande nog för *McSex*. På sitt drastiska sätt fångar uttrycket hela den idé som går ut på att man kan "handla" en sexpartner, var hon än råkar finnas tillgänglig. Idén om *McSex* väcktes hos Blanchard när han intervjuade en man som jämförde ett besök hos en prostituerad med att gå till McDonalds: "Most people are looking for a good quick cheap meal. It's satisfying, it's greasy, and then you get the hell out of there" (Monto 2000:80).

Provokativt nog kallar de norska sociologerna Priour och Taksdal (1993) denna typ av sexköpare *bedragaren*, "det sexuella spelets mest moderne spelare", en spelare som undviker att träffa vanliga kvinnor, av rädsla för att förlora sig själva i en relation med en jämställd partner. Rädd för att bli förförd (och beroende), drar han sig tillbaka till en värld han kan kontrollera genom penningens makt. Det är män som klagat på att kvinnor har för höga förväntningar på dem, och de är rädda för att inte leva upp till de krav som familj, arbetsgivare och samhället ställer. De är helt enkelt trötta på allt ansvar. I prostitutionen, däremot, ställs inga krav, där är man fri att gå sin väg när man har betalat, inget känslösljunk och inga onödiga band.

Tema 5: Föreställningen om en annan slags kvinna

För många europeiska och nordamerikanska män upplevs kvinnors utökade rättigheter som en stor förlust, någonting man motvilligt berövats. Vissa reagerar starkt på denna utveckling, genom att inta en tydligt regressiv och antifeministisk hållning (Giddens 1992:122). De kan inte acceptera förändringarna, utan klamrar sig fast vid gamla uppfattningar om mäns överhöghet över kvinnor. Många mäns ofta tvångsmässiga irrfärder in i prostitutionens värld kan förmodligen förklaras i ljuset av dessa förändringar. Även den ökade efterfrågan på "exotiska" utländska kvinnor kan ses ur detta perspektiv. Det blir tydligt när man betraktar innehållet i könshandelns marknadsföring, i vilken sexualrasistiska och etniska stereotyper spelar en viktig roll. Asiatiske kvinnor beskrivs som kärleksfulla och undergivna, afrikanska kvinnors som vilda, och latinamerikanska kvinnor som frigjorda och lättfotade (Månsson 1995). Det är inte svårt att föreställa sig att dessa stereotyper kan få män att tala och fantisera om "en annan sorts kvinna" som kompensation för minskad manlig och sexuell makt i de egna vardagliga relationerna. Julia O'Connell Davidson som studerat sexturismen har samma uppfattning: "Sexturisterna...är verkligen inte ensamma om sin oro, men de utmärker sig genom den påfallande *erotiska* betydelse de knyter till denna känsla av förlust" (O'Connell Davidson 2001:13). Dessa män projicerar sin föreställning om en genuin och naturbunden kvinnlighet på de kvinnor de träffar på sina resor utomlands. Det är kvinnor som i männens ögon har erkänt och accepterat de naturliga och grundläggande skillnaderna mellan könen;

de har helt enkelt accepterat sin "medfödda" uppgift att tillfredsställa mäns sexuella behov. Även detta måste förstås, menar O'Connell Davidson, mot bakgrund av den oro och det missnöje som vissa män känner inför västvärldens "nya" politiska ordning med avseende på relationerna mellan könen (ibid:14)

Jag instämmer i denna analys. Faktum är att det finns andra fenomen inom den moderna prostitutionen som stöder en sådan uppfattning. En är den förstärkning av de manliga kundernas homosociala band som man kan beskåda i olika nätverk, s.k. communities, för könsköpare som finns på Internet. Här förekommer särskilda webbsidor, där män byter information och åsikter om prostituerade. På dessa sidor rangordnas kvinnor med hänsyn till graden av kåthet, vänligt eller ovänligt bemötande, "yrkesskicklighet" och allmän prisvärdhet (Månsson & Söderlind 2004). Vissa av dessa helt och hållet manliga sammanslutningar på nätet påminner om broderskapsloger (hemliga ordensällskap, frimurarordnar), som har till uppgift att fungera som smörjmedel för vänskap, affärer och politik, samtidigt som de underbygger och reproducerar den kraftfulla myten om att maskulinitet framförallt levs och gestaltar sig i det exklusiva umgänget tillsammans med andra män (Tosh 1994). I detta avseende kan den moderna varianten av dessa homosociala allianser på Internet betraktas som uttryck för ett nostalgiskt återupprättande av manliga könsprivilegier, samtidigt som de rättfärdigar mäns fria tillgång till och användning av prostituerade.

Implikationer för socialt arbete

Analysen av de fem motivkomplexen visar

tydligt att könsköpet är en betydelsebärande handling på flera nivåer. Av detta följer att en önskad reducering av efterfrågan på prostituerade innebär förändringar på flera nivåer, både individuella och sociala. Fram till idag har det varit framförallt kvinnor som har arbetat för att få till stånd en sådan förändring. En radikal förändring förutsätter dock, enligt min uppfattning, männens egen medverkan. Den avgörande frågan blir då: Finns det anledning att tro att ett tillräckligt stort antal män är beredda att engagera sig i en antisexistisk politik, som förmår utmana den utbredda tron på biologiskt bestämda könsskillnader, idén om mannens sexuella "behov" och den stigmatiserande synen på kvinnlig sexualitet, dvs. de bärande elementen i den föreställningsvärld som legitimerar prostitutionens existens?

Svaret på frågan är att bilden är splittrad. Om man betraktar läget i västvärlden idag, upptäcker man å ena sidan att det på många nivåer i samhället finns dynamiska och spänningsfyllda relationer mellan gamla och nya föreställningar bland män, när det gäller förhållanden som berör arbetsliv, i familj, kärlek och sexualitet. Vissa män arbetar aktivt, både privat och offentligt, för att förändra och utveckla manligt liv, socialt, känslomässigt och sexuellt. Å andra sidan finns det samtidigt en kanske lika stark tendens mot ett bevästande av traditionella manliga mönster med påfallande inslag av objektifiering av det motsatta könet. I dess kölvatten följer olika uttryck för aggressiv antifeminism och omfattande sexuellt våld riktat mot kvinnor. Sanningen är att denna tendens bekräftas och reproduceras av större delen av det kulturella maskineri, som omger vår vardag i det moderna samhället. Detta maskineri är institutionaliserat både i

staten och på marknaden, inte minst inom ramarna för den globala sexindustrin som sysslar med prostitution, kvinnohandel över gränserna och andra sorters mänsklig och sexuell exploatering.

En grundläggande förändring av synen på sexualitet, kön och prostitution förutsätter både utbildningsinsatser och andra typer av mer långsiktigt engagemang för att öka medvetenheten bland medborgarna. En del forskare hävdar t.ex. att upplysningskampanjer som riktar sig till barn och ungdom i förebyggande syfte spelar stor roll (Anderson & O'Connell Davidson 2003). Andra hävdar dock, att det inte räcker med utbildningskampanjer för att förhindra mäns utnyttjande av kvinnor; allvaret i situationen kräver bestraffningsåtgärder, det vill säga lagar som förbjuder sexköp. En sådan lag infördes, som bekant, i Sverige år 1999. Få om ens några lagändringar i Sverige har fått så mycket uppmärksamhet och orsakat så mycket debatt, både nationellt och internationellt. Det finns många anledningar till detta, en av dem är att denna lag griper rakt in i några av de mest brännande frågorna i den pågående internationella prostitutionsdebatten, frågor som har att göra med offentlig kontroll och reglering av könshandeln. Sveriges försök att göra sig av med "världens äldsta yrke" genom att kriminalisera sexköpet har blivit förlöjligt och misstrott av dem som argumenterar både för att prostitution ska accepteras som ett yrke och att könshandeln ska betraktas som en legitim del av arbetsmarknaden. De som däremot anser att prostitution är ett uttryck för mäns sexuella exploatering och våld mot kvinnor, betraktar lagen som ett stort genombrott och ett viktigt steg framåt mot ett mer jämställt samhälle.

Socialarbetare har traditionsmässigt varit skeptiska mot användningen av repressiva åtgärder för att förändra människors attityder och beteenden. Och argumentet bland svenska socialarbetare mot en sådan strategi har varit att lagen är kontraproduktiv, eftersom den tvingar både kunder och prostituerade att dölja sin verksamhet, vilket därmed försvårar försöken till hjälp och påverkan. De som däremot stödjer lagen poängterar istället de positiva innebörderna av att den anonymitet som hittills omgärdat sexköpet har försvunnit, vilket gör att köparna i högre utsträckning tvingas konfrontera de sociala och mänskliga konsekvenserna av sitt handlande. På kort sikt, menar man, kommer detta troligtvis att ge upphov till en hel del frustration med hänsyn till den bekvämlighet och de fördelar man haft av att kunna agera i det fördolda. Konfrontationer som provocerar mäns medvetenhet om följderna av sexköpet, menar man, kan faktiskt på längre sikt innebära en större frihet för män att välja de utmaningar som finns i en relation mellan två jämställda parter.

Å andra sidan lär en sådan förändring inte komma av sig själv. Det kommer troligtvis att krävas aktiva insatser, inte bara genom en lagstiftning som förbjuder män att gå till prostituerade, utan också genom åtgärder av mer socialt stödjande och behandlande karaktär. Anledningen till detta är att det går att urskilja minst två kategorier av sexköpare (Månsson & Linders 1984). Den ena kan kallas *tillfällesköpare*. Denna kategori utgörs av män som köper sex några få gånger i sitt liv. Här finns sannolikt de män som är mest mottagliga för repressiva åtgärder. Den omvittnade minskningen av gatuprostitutionen i de svenska storstäderna

under senare år är med all sannolikhet ett tecken på den avskräckande effekt lagen haft på framför allt denna grupp (se t.ex. Nord & Rosenberg 2001). När det gäller lagens effekt på andra prostitutionsformer (den s.k. inomhusprostitutionen, bordell- och hotellprostitutionen och prostitutionen via Internet) finns ännu inga empiriska data.³

Den andra gruppen kallas *vaneköpare*. Det är män som under kortare eller längre perioder av sina vuxna liv regelbundet besöker prostituerade. De är relativt få till antalet, men deras konsumtion av prostituerade är jämförelsevis omfattande (Månsson 1998:238). Beräkningar visar att denna grupp utgör mellan en femtedel och en fjärdedel av hela populationen könsköpare (Månsson 1998, Månsson & Linders 1984). Vaneköparnas sexuella livsstil diskuteras av Sandell m.fl. (1996:155), som betecknar deras relationer till kvinnor som "sexualiserade" och "mycket problematiska". Bland dessa män återfinns även dem som lider av ett svårt sexberoende och vilkas omfattande användning av prostitution och pornografi resulterar i en mängd personliga och sociala problem: ekonomiskt, relationsmässigt, arbetsmässigt, med mera. Uttrycket "mycket problematiska" avser också de män som projicerar sina egna psykologiska problem på kvinnorna genom att använda mer eller mindre kraftigt våld för att förnedra och degradera dem. Mycket tyder på att denna grupp inte är särskilt mottaglig för straffåtgärder, vilket innebär att vare sig böter eller fängelse kommer att hindra dem från att på nytt köpa sex. Att arbeta med dessa män och att behandla deras problem är definitivt en utmaning för det sociala arbetet.

I Sverige finns sedan ett par år tillbaka erfarenheter av socialt stöd och rådgivning

för denna grupp och de preliminära resultaten är lovande (Kuosmanen 1998; Hedlund 2002). Majoriteten av de män som har utnyttjat möjligheten att tala med socialarbetarna berättar att "de har tappat kontrollen", "det är som ett gift", att "de tänker bara på sex", med mera. Vissa av dem har remitterats till långa psykoterapeutiska behandlingar. Oavsett vilket problem som är mest framträdande, har dessa män dock det gemensamt, att de upplever en enorm lättnad över att ha brutit tystnaden kring ett beteende, som orsakat omfattande känslor av skuld, havererade förhållanden och andra sociala och psykologiska problem.

Slutligen

Ur historisk synpunkt utgör fokuseringen på sexköparna, inom forskningen, i sociala sammanhang och i bestraffningspraxis, ett avgörande perspektivskifte. Faktum är att köparens roll i sexhandeln sällan har utmanats. Som vi kunnat se är "horan" som ett uttryck för den mörka sidan av mäns kvinnobild kopplad till åtrå, men också till förakt och motvilja. Hon har definierats enbart utifrån sin sexualitet, som kan köpas för pengar. Kring mannen som köpare har det inte funnits några sådana känslomässigt laddade bilder. Han har varit anonym eller helt osynlig. Om det har funnits en bild av köparen, har den framförallt grundat sig på en mycket rigid och endimensionell syn på manlig sexualitet, nämligen den manliga lusten som biologiskt bestämd, konstant hög. Denna uppfattning bortser från sociala och kulturella faktorerens betydelse för hur sexualitet formas och uttrycks i olika samhällen, också inom könshandelns område. Internationella studier av mäns sexuella beteenden visar att andelen män

som går till prostituerade varierar mellan 10 procent i ett land och 70 procent i ett annat. Låt vara att uppgifternas statistiska tillförlitlighet också varierar. Trots detta är det rimligt att dra slutsatsen, att förståelsen av varför män går till prostituerade måste relateras till de specifika kulturella och historiska omständigheter som omger mäns sexualitet. Dessa omständigheter har en benägenhet att förändras, det har också den manliga sexualiteten och mäns efterfrågan på prostituerade.

Det är uppenbart att en verklig förändring inom detta område förutsätter en radikal omvärdering av männens ansvar i prostitutionsfrågan. Början till en sådan omvärdering ligger i själva talet om prostitutionen och i definitionen av den. Faktum är ju att prostitution i första hand handlar om mäns sexualitet, inte om kvinnors.

Henvisningar

- 1 I denna komparativa studie med titeln "Is Trafficking in Human Beings Demand Driven – A Multi-Country Pilot Study" (IOM Migration Research Series) insamlades data om svenska och danska sexköpare av Sven-Axel Månsson och Anders Lisborg.
- 2 Citatet är hämtat från en C-uppsats av Nordvinter och Ström (Institutionen för socialt arbete i Göteborg, 2000, sid. 35) som studerar könsköpare på Internet. Meddelandet är ett av 1200 e-postmeddelande från köpare, som ställdes till forskarnas förfogande av en kvinna som bestämt sig för att sluta med prostitutionen.
- 3 För en analys av utbudet av prostitution på Internet, se Månsson & Söderlind 2004.

Referenser

- Anderson, B. & O'Connell Davidson, J. (2003) *Is Trafficking in Human Beings Demand Driven? A Multi-Country Pilot Study*. IOM Migration Research Series Geneva: International Organization for Migration.
- Andersson-Collins, G. (1990) *Solitärer: En rapport om prostitutionskunder*. Stockholm: FOU-byrån, Rapport No. 124.
- Bang Fossum, M. (2001) "–men sådan er min kæreste ikke..." Om mandlige turisternes forhold til prostituerede kvinder i et thailandsk feriemål, *Kvinder, Køn & Forskning*, 3,1, 61-73
- Borg, A., Elwien, E., Fruhling, M., Grönvall, L., Liljeström, R., Månsson, S-A., Nelin, A., Olsson, H. & Sjöberg, T. (1981) *Prostitution: Beskrivning, analys, förslag till åtgärder*, Stockholm: Publica (Liber)
- Cohen, E. (1996) *Thai Tourism – Hill tribes, Islands and Open-Ended Prostitution*. London: White Lotus Press.
- Giddens, A. (1992) *The Transformation of Intimacy. Sexuality, love & eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- Gunther, A. (1998) *Sex tourism without sex tourists!* I: M Opperman (red), *Sex Tourism and Prostitution: Aspects of Leisure, Recreation, and Work*. New York: Cognizant Communication Cooperation.
- Haavio-Mannila, E. & Rotkirch, A. (2000) *Gender liberalisation and polarisation: Comparing sexuality in St.Petersburg, Finland and Sweden*. *The Finish Review of East European Studies*, 7, 3-4, 4-25.
- Hedin, U-C. & Månsson, S-A. (1998) *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Hedlund, E. (2000) *KAST-projektet – rådgivningsverksamhet för sexköpare*. Göteborgs stad Centrum: Cityenheten.
- Hydén, L-C. (1990) *De osynliga männen. En socialpsykologisk studie av manliga prostitutionskunder*. Stockholm: FOU-byrån, Rapport No. 122.
- Lantz, I. (1994) *Torsken i fittstimmet. Om prostitutionskunder i Stockholm*. Stockholm: Citysektionen, Socialtjänsten.

- Lewin, B. (red), Fugl-Meyer, K., Helmius, G., Lalos, A. & Månsson, S-A. (1998) *Sex i Sverige. Om sexuallivet i Sverige 1996*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Leridon, H., Zesson, G. & Hubert, M. (1998) *The Europeans and their sexual partners*. I: M. Hubert, N. Bajos & T. Sandfort (red), *Sexual Behaviour and HIV/AIDS in Europe*, London: UCL.
- Lyngbye, P. (2000) *Mænd der betaler kvinder – om brug av prostitution*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Löfgren Mårtenson, L. (2003) "Får jag lov?" *En studie av den nya generationen utvecklingsstörda ungdomars sexualitet*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- Michael, R T., Gagnon, J H., Laumann, E O. & Kolata, G. (1994) *Sex in America: A Definitive Survey*. Boston: Little, Brown and Company.
- Monto, M A. (2000) *Why men seek out prostitutes*. I: R. Weitzer (red), *Sex for Sale. Prostitution, Pornography and the Sex Industry*. London: Routledge.
- Månsson, S-A. & Linders, A-U. (1984) *Sexualitet utan ansikte. Könsköparna*. Stockholm: Carlsson.
- Månsson, S-A. (1988) *The Man in Sexual Commerce*. Lund: Lund University, School of Social Work, Report 1988:2.
- Månsson, S-A. (1995) *International prostitution and traffic in persons from a Swedish perspective*. I: M. Klap m.fl. (red): *Combating Traffic in Persons*. Utrecht: SIM Special No. 17.
- Månsson, S-A. (1998) *Den köpta sexualiteten*. I: B. Lewin (red), *Sex i Sverige. Om sexuallivet i Sverige 1996*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Månsson, S-A. (2000) *Kön i teori och praktik*. I: A. Meeuwisse m.fl. (red), *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Månsson, S-A., Daneback, K., Tikkanen, R. & Löfgren Mårtenson, L. (2003) *Kärlek och sex på internet. Nätsexprojektet 2003:1*. Göteborg/Malmö: Institutionen för Socialt arbete/Enheten för socialt arbete.
- Månsson, S-A. & Söderlind, P. (2004) *Sexindustrin på Internet. Aktörer, relationer och ekonomiska flöden. Nätsexprojektet 2004:1*. Göteborg/Malmö: Institutionen för socialt arbete/Enheten för socialt arbete.
- Nord, A. & Rosenberg, T. (2001) *Rapport: Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution*. Skåne: Polismyndigheten.
- Nordvinter, A L. & Ström, A. (2000) *Torsk på nätet*, Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- O'Connell Davidson, J. (1998) *Prostitution, Power and Freedom*, Cambridge: Polity Press.
- O'Connell Davidson, J. (2001) *The sex tourist, the expatriate, his ex-wife and her 'other': The politics of loss, difference and desire*. *Sexualities*, 4, 1, 5-24.
- Persson, L G W. (1981) *Horor, hallickar och torskar*, Stockholm: Norstedts.
- Prieur, A. & Taksdal, A. (1989) *Å sette pris på kvinner: Menn som kjøper sex*. Oslo: Pax.
- Prieur, A. and Taksdal, A. (1993) *Clients of prostitutes - sick deviants or ordinary men? A discussion of the male role concept and cultural changes in masculinity*, *NORA*, 2, 105-114.
- Sandell, G., Pettersson, E., Larsson, J. & Kuosmanen, J. (1996) *Könsköparna. Varför går män till prostituerade?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Smette, I. (2003) *Den seksuelle slavestand? Ein rapport om kundar i prostitusjonen*. Oslo kommune: ProSentret.
- Stein, M L. (1974) *Lovers, Friends, Slaves... The 9 Male Sexual Types. Their Psycho-Sexual Transactions with Call Girls*. New York: Berkely Pub. Co and P.T. Putnam & Sons.
- Tosh, J. (1994) *What Should Historians Do with Masculinity? Reflections on Nineteenth-century Britain*, *History Workshop Journal*, Issue 38.
- Varsa, H. (1986) *Prostitutionens osynliga aktörer: kunderna*. Helsingfors: Kvinnoforskningsstenciler, No. 5.
- Wellings, K., Field, J., Johnson, A M. & Wadsworth. (1994) *Sexual Behaviour in Britain. The National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles*. London: Penguin Books.
- Winick, C. (1962) *Prostitutes' Clients' Perception of the Prostitute and of Themselves*. *International Journal of Social Psychiatry*, 8, 4.

Om boken *Till salu*

Christina Wahldén

Till salu handlar om svenska män i Norrbotten som köper sex av ryska kvinnor. I boken förnekar den lokala polisen att detta över huvud taget förekommer. Två poliser från Stockholm sänds upp för att reda ut frågan. En gammal kvinna hittas mördad och en ung flicka försvinner. Det finns ett hus på en myr omgärdat av ett högt stängsel som det går vakthundar innanför. I huset hålls tonårsflickor inlåsta i väntan på köpare.

Alla mina böcker bottnar i någon mån i verkliga omständigheter som jag stött på i mitt arbete som kriminalreporter på *Svenska Dagbladet*. *Till salu* gör det mer än de andra. Jag och en kollega skrev 2003 en artikelserie om den då förnekade kvinnohandeln i Norrbotten och det jag såg drev mig till att skriva boken.

Under hela 2002 och stora delar av 2003 inledde polisen i Norrbotten inte en enda förundersökning om misstänkt sexköp eller människohandel för sexuella ändamål.

Den lokale polisman som haft till uppgift att kartlägga sexhandeln i Norrbotten omplacerades. Polisledningen på plats kritiserade hans omfattande uppgifter och hävdade att det antal kvinnor och män som sades vara inblandade i könshandeln var överdrivet.

Försommaren 2003 gjorde Rikskriminalpolisen, som är nationell rapportör

till regeringen i de här frågorna, en egen utredning. Den kom fram till att de tidigare uppgifterna inte var tilltagna i överkant, utan i underkant. Då beslutade Rikskriminalens chef att poliserna där kontinuerligt ska bistå och förstärka polisen i Norrbotten i fortsatta utredningar om misstänkta sexbrott.

Internationella åklagarkammaren i Sundsvall inledde omedelbart efter Rikskriminalens utredning en förundersökning om misstänkta sexköp, där två flickor på 15 och 16 år befarandes vara offer för sexhandel. Den utredningen lades ner i brist på bevis.

Både i boken och i verkligheten innebär de stora avstånden att kvinnorna ibland levereras hem till köparens dörr och sedan stannar där hela helgen. Utöver sexuella tjänster förväntas hon att laga mat och städa också, ett slags avancerad hemtjänst.

De män som köper kvinnor på det sättet förstår ofta inte frågan när man undrar

hur de tänker. De framhåller att de är snälla mot kvinnan, att hon inte blir våldtagen. Att de köper en annan människa verkar inte bekomma dem. I de fall kvinnan blir utsatt för övervåld blir situationen givetvis extra svår om hon befinner sig på en enslig plats som hon inte kan ta sig ifrån.

I *Svenska Dagbladets* artikelserie var socialarbetare i Norrbotten oroade över de unga killarnas syn på sex och prostitution. Eftersom många vuxna män tycker att det här är ett acceptabelt beteende så blir det också det för tonårsgrabbar. Av den dåvarande lokala polisledningen fick vi svar i stil med "kvinnorna vill prostituera sig" och "kvinnorna går inte att förhöra". Det vittnade om en förlegad kvinnosyn och brist på både empati och fantasi.

Boken *Till salu* gavs ut hösten 2004. Det är en elak bok, jag kan se det själv nu några år efteråt. Jag var väldigt arg när jag skrev den och det var inte enbart till berättelsens fördel. Ändå var det intressant att iakttä att den recenserades av tidningar upp till Mora när den publicerades. Därifrån och norrut tystnad. Först när bokförlaget ringde runt till tidningar i Norrbotten kom det även recensioner där.

Att intresset hos svenska massmedier för boken *Till salu* har, varit allt mindre ju längre norrut man kommit skulle förstås kunna bero på att det kanske är en osedvanligt dålig och onödig bok. De som tycker så är i sin fulla rätt.

Det tråkiga är att man även skulle kunna få för sig att de lokala journalisterna delar den tidigare polisledningens uppfattning att det här inte är någon stor eller angelägen fråga. Att det journalistseminarium som länsstyrelsen i Norrbotten arrangerade i början av år 2006 fick ställas in på grund av

att för få anmält sig pekar i den riktningen.

Till salu kommer ut på tyska hösten 2006. Samtidigt finns det intresse i Tyskland för att göra en tv-serie av boken. Kanske är det så att Tyskland ligger tillräckligt långt bort från det som boken kritiserar för att tyska läsare ska kunna ta till sig innehållet utan att själva provoceras.

I september 2003 lovade justitie-minister Thomas Bodström att regeringen ska öronmärka tio miljoner kronor under tre år för att bekämpa handeln med människor. Lokala polismyndigheter får ansöka hos Rikskriminalen för att få del av pengarna. Det är tänkt att pengarna ska hjälpa till att finansiera utredning av misstänkta brott, eftersom människohandel tar mycket tid och stora resurser att utreda. Flera polismyndigheter har ansökt och fått pengar för konkreta, specifika brottsutredningar. Polisen i Norrbotten sökte dock inledningsvis enbart pengar för vidareutbildning.

Det finns, upplever jag, ett glapp mellan den politiska viljan och verkligheten. Lagstiftningen finns, men det är krävande utredningar och en redan ekonomiskt trängd lokal polisledning med stora geografiska områden och förhållandevis få poliser vill inte ha stora, komplicerade utredningar som riskerar att svälla vidare även till andra länder. Även åklagarmyndigheten är hårt arbetsbelastad vilket kan påverka prioriteringarna.

Det man inte vill se, ser man inte.

Den utlovade svenska nationella handlingsplanen mot människohandel är kraftigt försenad. Den skulle ha varit klar i september 2005, men är i skrivande stund ännu inte färdig. Riktigt varför det har dragit ut så på tiden är inte klart i dagsläget, men socialdemokraterna har fört samtal

om utformningen av planen med både miljöpartiet och vänsterpartiet som velat genomföra vissa ändringar i planen.

Som en jämförelse kan nämnas att Norge redan har antagit en andra handlingsplan mot trafficking och att Sverige därmed inte riktigt är så ledande eller drivande som det ibland framhålls. Det finns svenska poliser och åklagare som befarar att den svenska hållningen när det gäller sexköpslagstiftningen och människohandel kan komma att tvingas till eftergifter internationellt sett gentemot andra europeiska länder med en mer liberal syn på sexhandel. Hur det blir med den saken får framtiden utvisa.

Kvinnojourerna i norra Sverige är den frivilliga kraft som aktivt och konsekvent arbetar mot människohandel. Trots sin stora kunskap och konkreta samarbetsprojekt med kvinnor i till exempel Murmansk i Ryssland betraktades de av polisledningen ofta som olyckskorpar som såg prostituerade kvinnor i varenda lägenhet där det bor en rysk kvinna. Regeringen och Sida stödjer olika projekt mot könshandel i Barentsregionen tillsammans med företrädare från Norge, Finland, Ryssland och Sverige.

Polismyndigheter i andra delar av Sverige har med framgång drivit människohandelsmål och också fått många personer dömda, vilket bevisar att det går, om man bara är tillräckligt lyhörd. Det visar stora förundersökningar med fällande domar som följd i bland annat Stockholm och Göteborg.

Efter att under lång tid ha hävdats att sexhandel över huvud taget inte förekommer i Norrbotten bytte polisledningen spår hösten 2005 när man plötsligt menade att sexhandeln hade upphört. Det som tidigare

aldrig funnits hade plötsligt upphört ...

I februari 2006 bad länspolismästaren i Norrbotten att få bli entledigad från sin tjänst, sedan det blivit känt att han lagt ut bilder av sig själv när han badar bastu på Internet. Han arbetar dock kvar inom polisen med andra uppgifter.

Förhoppningsvis kan en ny länspolismästare sätta en annan agenda bland poliserna i Norrbotten än den som gällt hittills. Polisen i Norrbotten arbetar i dag mer konkret mot människohandel än tidigare. Det inger hopp.

Ingen skulle bli gladare än jag om min bok *Till salu* med tiden blev helt inaktuell.

Dagblades behandling af temaet 'prostitution'

Anette Dina Sørensen

For at få indblik i hvordan medierne agerer i det globalt ændrede prostitutionsklima, foretog jeg dels en kvantitativ undersøgelse af udvalgte dagblades behandling af emnet 'prostitution', samt emnebehandlingens tematisk udvikling i perioden 1. januar 1997 til 31. december 2002. Det kombinerede jeg med en kvalitativ analyse af en mindre samling artikler, med henblik på at få indsigt i dagbladenes behandling af emnet 'prostitution' på et mere tekstnært plan; hvordan man faktisk formulerer sig omkring prostitution, hvilke holdninger til området dagbladene eksponerer, og hvordan det formidles set gennem en udvalgt tematik, nemlig 'prostitutionens kunder'.

Det er den kvalitative del af undersøgelsen af de fire danske dagblade, *Politiken*, *Ekstra Bladet*, *Kristeligt Dagblad* samt *JyllandsPosten*, som jeg skal behandle om her.

Prostitutionens kunder – sagen om Mette Frederiksens kriminaliseringsforslag

Min dagbladsregistreringen viste, at prostitutionens aftagere, *kunderne*, ikke er en tematik, der gør megen væsen af sig i de fire dagblades tilgang til emnet prostitution i den undersøgte periode. Sammenlignet med nogle af de større tematikker som 'handel med kvinder', 'lovgivning' og 'vold og drab', der trods omfangsmæssige udsving i undersøgelsesperioden, alligevel vedvarende topper som tema, dækkes

kundetemaet kun stedvis i perioden i forbindelse med helt konkrete sager. I de fire dagblade er prostitutionskulturens kundegruppe de usynlige, anonyme og uformulerede aktører. Dette forhold afspejler sig endvidere i den internationale og danske prostitutionsforskning, hvor der er lavet langt færre undersøgelser om prostitutionskunder end om prostituerede^a. Hvad angår undersøgelser, der specifikt beskæftiger sig med analyser af mediernes behandling af emnet prostitution, er det endvidere tilfældet, at 'trafficking' har været i fokus^b. Disse forhold har været afgørende for, at denne undersøgelses mindre tekstanalyse har fokus på temaet 'kunder'.

Blandt de sager om prostitutions-

kunder, der har haft de fire dagblades bevågenhed er diskussionen af den socialdemokratiske kulturordfører Mette Frederiksens udmeldinger om en eventuel kriminalisering af danske prostitutionskunder efter svensk model interessant. Den var kortvarig og ganske hektisk og var på sit højeste i ugen fra den 17. til den 23. september 2002. Sagen synliggjorde, hvor polariseret den danske prostitutionsdebat fortsat er. Og så eksponerede den det udvalg af prostitutionsmyter - eller fortællinger om man vi -, som cirkulerer i vores kultur, og som kontinuerligt benyttes, når der skal argumenteres for eller imod prostitution. Ikke mindst viste den, hvor aktive dagbladene var i at undergrave sagen gennem kritik og marginaliseringsstrategier.

Det anvendte materiale består af 23 artikler publiceret i de fire dagblade i perioden 17. til den 23. september 2002.

Den 17. september 2002 annoncerer Dagbladet Politiken, at socialdemokratiet *'er vendt på en tallerken'* og med kulturordfører Mette Frederiksen i spidsen nu er parat med et forslag om at kriminalisere de danske prostitutionskunder efter svensk forbillede. Det er kun Politiken, der bringer meddelelsen. Det fremgår imidlertid ikke af Politiken, at Mette Frederiksen ikke melder ud på hele Socialdemokratiets vegne men for egen regning. Og det fremgår heller ikke, at der ikke er tale om et decideret forslag, men om en principiel holdningstilkendegivelse fra hendes side. I den følgende uges medieturbulens bliver udmeldingen derfor forsat formidlet som *'et S-forslag'* i de fire dagblade, uagtet at det aldrig har været det.

Anledningen til, at Mette Frederiksen formulerer sig om emnet prostitution og om kriminalisering af kunder, er, at

hun modtager Nina Bang-Prisen den 12. september 2002. I sin takketale berører hun trafficking-problemet og de generelle vilkår for prostituerede i Danmark. Hun konkluderer, at prostituerede "uden sammenligning er den befolkningsgruppe i Danmark, der har det dårligst", subsidiært slår hun fast, at hun *"ikke er bleg for at lære af den svenske model, hvor det er køberen af sex, der kan anholdes og sigtes"*^c. Hun henvender sig selv efterfølgende til Politiken, fordi hun mener, der er behov for en debat om emnet i Danmark. Henvendelsen resulterer i artiklen i Politiken den 17. september. Denne artikel bliver katalysator for den efterfølgende debat. I ugen fra den 17. til den 23. september 2002 er Mette Frederiksen og Socialdemokratiet genstand for en heftig mediebeskydning, hvis toneleje mellem sarkasme og stedvis anerkendelse vidner om, at prostitution fortsat er et omdiskuteret og følelsesladet emne i Danmark. Og hvad angår de fire dagblade, viser ugens artikler, at de kun undtagelsesvis er positivt stemt overfor at kriminalisere danske prostitutionskunder.

I de fire dagblades dækning dag for dag, er der i de i alt 23 publicerede artikler ikke megen støtte til Mette Frederiksens ideer om eventuelt at kriminalisere de danske prostitutionskunder. Politikens artikel den 17. september, der som den første introducerer sagen, er overvejende neutral i sin fremstilling, mens lederen den 18. september og Bettina Heltbergs fredagsklumme den 20. september - ligeledes i Politiken - er de eneste artikler, der forholder sig positivt til Mette Frederiksens udmelding. At hovedparten af de artikler, der beskæftigede sig med sagen i ugens løb, har en kritisk eller direkte afvisende tilgang i deres dækning kommer til udtryk i en række

greb eller sprog billeder, som dagbladene anvender, og som virker strategisk i forhold til det grundsyn det pågældende dagblad eller den enkelte artikel har på sagen.

Pressens negative sprog billeder

Disse sprog billeder miskrediterer og underkender Mette Frederiksen's 'forslag', udgrænser det til området for det juridisk urealisable, det politisk latterlige og det samfundsmæssigt uhensigtsmæssige. Men tilsvarende den række af greb som dagbladene bruger strategisk til at underkende Mette Frederiksen's udspil, ses en række greb, der anvendes strategisk til at fremstille 'forslaget' som relevant og støtteværdigt.

Den uerfarne politiker

Lad os starte i den negative ende med en af de tematikker, der går igen i dagbladenes behandling af sagen, nemlig den tematik, eller det første strategiske greb eller billede aviserne konstruerer, der handler om 'Den uerfarne politiker'. Dagbladene skaber et billede af Mette Frederiksen som en ung, uprøvet og uerfarne politiker, der endnu ikke har lært sig spillets regler:

"Selvom det er hendes (Mette Frederiksen, red.) første store udmelding som ny kulturordfører, har hun ikke diskuteret den igennem med den socialdemokratiske gruppe, og torsdag blev hun sat på plads af partiets retsordfører, Sandy Brink" (JP, 18.09.02).

Ifølge JyllandsPosten har Mette Frederiksen endnu ikke forstået den politiske forretningsgang, der går forud for en partipolitisk udmelding i offentligheden. Hun har ikke justeret sine holdninger i forhold til partiets linie, og derfor må Sandy

Brink 'sætte hende på plads'. Dette billede af den "uerfarne politiker" underbygges i Politikens interview med Paul Lyngbye, hvor det insinueres, at Mette Frederiksen er 'politisk inkompetent', fordi hun ifølge Lyngbye ikke evner at adskille de forskellige politikområder fra hinanden: *"Problemet er sammenblandingen af køns politik og social politik. Det har intet med sagen at gøre"* (POL, 21.09.02). Den 'politiske inkompetence' er også en tråd i Ekstra Bladets Søndagsklumme. Denne gang vedrører det Mette Frederiksen's manglende realitetssans, der angiveligt skulle have bevirket, at hun ikke på forhånd har forstået umuligheden i sit projekt:

"Prostitution skal forbydes, mener Socialdemokratiets Mette Frederiksen. Og det er da en god idé. I Berlingske Tidende supplerede Claes Kastholm med et forslag om, at Mette Frederiksen næste gang forbyder krig. Hvorfor har ingen tænkt på det før? Den lov vil helt sikkert være lige så effektiv som loven mod prostitution" (EB, 22.09.02).

At forbyde mænd at købe seksuelle ydelser er altså, ifølge Ekstra Bladet, ligeså håbløst, som at forbyde lande at føre krig.

Ifølge de pågældende aviscitater roder Mette Frederiksen tingene sammen, hun sigter over målet og er urealistisk i sin forståelse af, hvad der kan forbydes i Danmark. Således fremstilles Mette Frederiksen som en politiker, man ikke skal tage alvorlig. Og en politiker uden de store erfaringer er ofte et ungt menneske, der er ny i jobbet, derfor er et andet aspekt af dagbladenes konstruktion af Mette Frederiksen som "politisk uerfarne" også infantiliseringen af hende:

"I sidste uge skændtes de gamle socialdemokratiske

damer Karen Jespersen og Ritt Bjerregaard om flygtningepolitikken. (...) Nu gentager næste generation af socialdemokratiske piger forestillingen: Kulturordfører Mette Frederiksen fra Ballerup forlanger, at mænd skal straffes for at købe sex hos glædespiger. Retsordfører Sandy Brink fra Vanløse er imod. Her er altså brug for en beslutning som formands indsats (...)” (EB. 18.09.02)”.

Infantiliseringsen kommer i første omgang i stand gennem Ekstra Blads skribentens skelnen mellem 'damer' og 'piger'. Men 'pigerne' er endvidere i færd med en meget barnlig og uciviliseret aktivitet, nemlig at skændes. Denne infantilisering svækker derfor autoriteten og dermed gyldigheden af Mette Frederiksens udmeldinger. Men for at sætte yderligere trumf på provinsialiserer skribenten 'pigerne' ved at oplyse, hvor de geografisk bosiddende: Ballerup og Vanløse – to forstadslokaliteter. Bostedsoplysningen forekommer temmelig irrelevant for en vurdering af Brink og Frederiksens interne politiske diskussion, så skribentens intention med oplysningen er antageligt at styrke desavoueringen af Mette Frederiksens udspil. Skribenten trækker her på land/by-dikotomiens mere stereotype kodning: det urbane miljø som trendsættende og kreativt modsat landet, hvor tradition og stilstand hersker. Så med sin Ballerup-adresse kan Mette Frederiksen næppe være visionært anlagt – eller sagt lidt anderledes: adressen indikerer hvor traditionelt hun tænker.

Billedet af 'den uerfarne og infantile politiker' forstærkes af dagbladens positionering af Folketingets andre – og ofte ældre – politikere, som 'kloge nok' til ikke at støtte MFs udspil. I sin leder den 18. september skriver Ekstra Bladet at: "Justitsminister Lene

Jespersen ryster på hovedet ad forslaget, men overlader klogt opgøret om socialdemokratiets nye mærkesag til dens opfindere (...)” At fremstille Mette Frederiksen som en uerfaren, infantil forstadspolitiker har utvivlsomt til hensigt at trække autoriteten og gyldigheden ud af hendes politiske udmelding. Grebet får udmeldingen til at fremstå som forhastet og uigennemtænkt, og mest af alt resultatet af en ivrig, men ung politikers bestræbelser på at markere sig politisk; en udmelding man derfor ikke behøver at tage alt for seriøst.

'Seksuel mistænkeliggørelse' af mandlige folketingspolitikere

Som nævnt opfattes og formidles Mette Frederiksens udspil af flere dagblade som et decideret Socialdemokratisk forslag uagtet, at det aldrig blev sat på papir, men udelukkende var Mette Frederiksens personlige holdningstilkendegivelse. Denne misforståelse får betydning for et andet af de strategiske greb dagbladene bruger til at kompromittere 'forslaget', idet man herskyder på hele S-gruppen. Grebet drejer sig om de mandlige toppolitikeres seksuelle adfærd – i særdeleshed de socialdemokratiske. Ifølge Ekstra Bladet har en række prostituerede i sinde at svare igen med personafsløringer, hvis kundekriminaliseringen bliver en realitet. Og det skulle efter bladets mening få konsekvenser for socialdemokratiske mænd. Overskriften på dagens leder den 18. september hedder således "Socialdemokrater på bordel", og en passus i teksten lyder:

"Inden partichefen bestemmer sig, skal han lige gøre sig klart, at der står langt mere på spil (...). Stærke kræfter i massagemiljøet vil nemlig forsvare sig mod at få alle deres kunder kriminaliseret. Derfor har de tænkt sig at offentliggøre navnene

på bl.a. de socialdemokratiske spidser (undskyld udtrykket), der er faste gæster på lagnerne. De vil endda gøre det på internettet – som er endnu mere uregerligt end sexlivet! Husk at få de nyvalgte, skinhellige svenske ministre med, når de er i København. Samt alle de socialdemokratiske lokalpolitikere til møde i Kommunernes Landsforening. Eller lokalt, hvor der også er prægtige fristelser" (EB, 18.09.02).

Ifølge Ekstra Bladet må hele den mandlige S-gruppe undgælde i denne sag. Dagbladet kaster en kollektiv mistanke på Socialdemokratiets mandlige toppolitikere både i Folketinget og lokalpolitisk; de er sandsynligvis selv prostitutionskunder og dermed en flok hyklere ifald de medvirker til at realisere kundekriminaliseringen – ligesom de "skinhellige svenskere". Dagbladet opererer her indenfor et paradoks, der i stigende grad synes at være kendetegnende for den kulturelle tilgang til prostitutionsspørgsmålet: normalisering overfor tabuering^d. På den ene side ligger der en almengørelse eller normalisering af sexkøb i bladets mistænkeliggørelse de mandlige toppolitikere, fordi den antyder, at seksuelle ydelser ikke kun købes af en mindre, ressourcsvg mandlig marginalgruppe i samfundet men, at alle mænd er potentielle prostitutionskunder – selv top-politikere. På den anden side bidrager dagbladet til en cementering af tabuet omkring sexkøb gennem videreformidlingen af de prostitueredes trusler om afsløring. Ekstra Bladet interview med de rasende prostituerede bærer overskrifter som "Ludernes hævn – Vil afsløre politiker-kunder". Og en underrubrik lyder: "Smadrer politikerne branchen, må vi afsløre, hvem af dem der er aktive på vores lagener, advarer prostituerede". Inde i artiklen citeres en prostitueret for: "(så) kan jeg måske tjene

penge på nogle af de videobånd, jeg har gemt. Så vidt jeg husker, er der vist et par interessante politikere imellem, siger Linda med et skævt smil" (EB, 18.09.02). Det kulturelle paradoks gøres virksomt i forhold til fremstillingen af de mandlige politikers seksuelle adfærd. På den ene side henviser begrebet 'afsløring' til noget, der helst skal holdes skjult, noget der ikke tåler dagens lys. Og på den anden side præsenteres dét de mandlige politikere beskyldes for, som 'noget alle mænd potentielt kan finde på': "(...) så må vi jo vise, at der er en snert af kriminalitet i alle med et sexbehov. Også politikere", (EB, 18.09.02). Den dobbeltmoral som de mandlige politikere ifølge Ekstra Bladet skulle være besjælet af, gør deres politiske initiativer – i retning af kundekriminalisering – uvederehæftige: de har selv noget klemme, er selv i risiko for at havne på den forkerte side af loven, hvorfor man ikke kan forvente, at de mener kundekriminaliseringen alvorligt, endsiges tage skridt til at få det gennemført.

Verdens ældste erhverv

Udover at underkende Mette Frederiksens politiske evner og mistænkeliggøre de mandlige politikeres seksuelle adfærd, er et andet greb dagbladene anvender i deres kritiske tilgang til den eventuelle kundekriminalisering, at hævde det *umulige* i 'forslagets' gennemførelse. Blandt andet tegnes kontinuerligt billedet af prostitution som 'verdens ældste erhverv' ligesom begrebet bruges næsten per refleks: "Apropos forhistorisk, så blev udøverne af verdens ældste erhverv i denne uge truet på deres levebrød (...)" (POL, 22.09.02). "Det kunne være med til at skabe nye, mere menneskeværdige tider for verdens ældste erhverv" (JP, 20.09.02). Der ligger en legitimitet i at være 'verdens ældste'. Alene

det at have været her 'altid' overflødig spørsmål om **hvorfor** noget er her, eller om det fortsat skal være her. Når noget er 'verdens ældste' unddrager det sig således både forandringskrav og kritik. Og derfor lader 'verdens ældste erhverv' sig heller ikke sådan fjerne, forstår man på dagbladene:

"Erfaringer fra hele kloden viser, at prostitution er kommet for at blive" (EB, 18.09.02). *"Det er umuligt at afskaffe prostitution, siger (socialminister) Henriette Kjær"* (KD, 19.09.02).

En afvikling af prostitution gennem kundekriminalisering, sådan som Mette Frederiksen har gjort sig til talsmand for, fremstilles som noget næsten naturstridig i dagbladene. Og dette skær af naturstridighed underbygges af forskellige kilder, der citeres for at tvivle på mulighederne for overhovedet at håndhæve en eventuel kriminalisering:

"Kan samfundet håndhæve et forbud mod at være kunde hos en prostitueret? Sandsynligvis ikke og derfor har (forslaget) da også fået en ublid medfart som værende urealistisk af de fleste politiske kolleger, inklusive socialdemokrater" (JP, 20.09.02).

At loven vanskeligt vil kunne håndhæves er der også andre toppolitikere, der citeres for at mene og Ekstra Bladets underbygger det umulige i 'forslaget' ved at offentliggøre en mindre meningsmåling blandt bladets læsere, der viser, at danskerne indtager en meget accepterende holdning til prostitution^e.

Man kan sige, at dagbladenes argumenter for umuligheden i Mette Frederiksens 'forslag' har en tautologisk karakter. Argumenterne spiller sammen, næres af hinanden og betyder i realiteten det sammen, nemlig, at det ikke er muligt at komme prostitution til livs. Umuligheden beror i første omgang på, at prostitution er

'verdens ældste erhverv', og derfor ikke lader sig udrydde. At det har været her *altid* er i sig selv et bevis. Men fænomenets transhistoriske bestandighed bevirker desuden, at et forbud ikke vil kunne håndhæves. At det ikke vil kunne håndhæves hænger blandt andet sammen med, at befolkningen som helhed accepterer eksistensen af prostitution, og det gør de, fordi det altid har været her, fordi det er 'verdens ældste erhverv'.

Den fatale kriminalisering

Et fjerde centralt greb i dagbladenes underkendelse af Mette Frederiksens udmelding drejer sig om at forudsige og beskrive det fatale ved en eventuel kriminalisering af prostitutionskunderne, især det kaos-scenarie af vold og overgreb, der vil opstå. I tegningen af dette scenarie er det i første omgang kendetegnende, at dagbladsartiklerne koder 'en legalt udøvet prostitution' med lys og tryk: *"Jo mere lyst, åbent og trygt det er for pigerne, jo mindre arbejde får jeg med at samle piger op af baggårde"* (Drabschef Kurt Jensen, POL, 18.09.02). Mens en kriminaliseret prostitution kodes som dunkel, risikobetonet og livsfarlig:

"(...) men i forsøget på at komme prostitutionen til livs har engelsk politi presset pigerne ud i mørke, slummede og øde områder i byernes udkant, hvor de er overladt til sig selv og deres voldelige kunder" (EB, 18.09.02).

"De burde tillade os at arbejde i områder, hvor vi kan være trygge. Områder som er godt oplyst og kameraovervåget. (...) Vi nyder ikke længere nogen form for beskyttelse, vi er presset helt ud i mørket, hvor det er særdeles farligt" (engelsk prostitueret, EB, 18.09.02)

"Det vil blot rykke prostitutionen endnu længere

ud i mørket og gøre dem til jaget vildt"(Sandy Brink, EB, 18.09.02)

Ud over at de prostituerede skal operere i et risikobetonet mørkeland, vil en anden af kriminaliseringens fatale konsekvenser ifølge dagbladene være, at kundekredsen ikke længere kommer til at bestå af alle typer mænd. De "pæne", ordentlige og lovlydige vil falde fra, hvorefter kundegruppen vil begrænse sig til ressourcetsvage eksistenser: "Så vil de pæne familiefædre ikke opsøge dem mere" (POL, 19.09.02). "Loven har skræmt de 'ordentlige kunder' væk og tilbage er kun de syge individer", (POL, 17.09.02). Som det fremgår af citatet kodes de mænd, der trods forbud ikke afstår fra køb af seksuelle ydelser, dvs. foretager en kriminel handling, som 'syge'. Dét at foretage en kriminel handling kobles altså i denne sammenhæng til det at være 'et sygt individ', skønt det ikke er urealistisk at forestille sig, at også normale, velfungerende mænd forsat vil være at finde i kundegruppen trods forbud. Af andre dagbladscitater fremgår det, at de tilbageværende mandlige kunder desuden vil være af den farlige slags: "(...) et voldeligt klientel af mænd, der blæser på forbud og risikoen for straf" (JP, 20.09.02). Trængt op i en krog af loven og politiet, vil disse mænd være som trykkogere, der kan finde på hvad som helst, forstår man af især Ekstra Bladet:

"Nye velmenende love, som dem Sverige indførte i 1999 (...) har virket helt modsat i de engelske storbyer: De mandlige kunder er stressede og psykisk højspændte af frygt for at blive snuppet af politiet. De samler pigerne op i biler og kører dem til øde steder, hvor de tæver, voldtager og – i stigende grad – myrder pigerne" (EB, 18.09.02)

Ideen om, at muligheden for køb af seksuelle ydelser er en nødvendig

foranstaltning for at forhindre mænd i at begå seksuelle overgreb er en parallel til den danske kriminolog Berl Kutchinskys historiske tese om nødvendigheden af pornografiens legalisering. Uanset om det gælder prostituerede eller billedpornografi er den bagvedliggende tankegang, at de fungerer som ventil for de sammensparede seksuelle frustrationer, der opstår hos mænd, hvis ikke deres seksuelle behov dækkes – og dækkes jævnlige. Fratages mænd disse seksuelle ventilationsmuligheder kan det udarte til voldelige og seksuelle overgreb. Berl Kutchinsky mente således at se en sammenhæng mellem billedpornografiens legalisering og en nedbringelse af voldtægtstallet^f, en tese som er blevet adopteret, men også udfordret af den del af den internationale pornografiforskning, der beskæftiger sig med effektanalyse. Samme 'ventil-tese' formidles af dagbladene, ikke mindst i interview med de prostituerede selv:

"Linda frygter, at den socialdemokratiske kovending op lang sigt kan komme til at gøre en masse uskyldige ondt. Jeg har en kunde, der er dømt for flere seksualforbrydelser. Han betaler mig tusindvis af kroner for at få lov at 'voldtage' mig i diverse parker. Hvad med ham? Hvad gør han? Eller hvad med faderen, der ligger og snuser til sin datters trusser under akten? Hvad gør han? Hvad med datteren?" (EB, 18.09.02)

Ansvar for dette mulige, fremtidige kaosscenario lægger Ekstra Bladet på politikerne, som omvendt også kan forhindre det i at blive til virkelighed, hvis de undlader at realisere kundekriminaliseringen: "Og vold mod glædespiger kan vel hverken Mette Frederiksen eller Poul Nyrup Rasmussen gå ind

for, når de får tænkt sig om" (EB, 18.09.02).

Empowerment af de prostituerede

Et femte greb, aviserne anvender, går ud på at udskifte det traditionelle offerbillede med beskrivelser af de prostituerede, som en gruppe bevidste, handlekraftige og autonome personer. Ekstra Bladet lægger ud med allerede fra sagens start at bringe historien om de rasende prostituerede, som i protest truer med at afsløre deres topolitikerkunder, hvis kriminaliseringstanken realiseres. Artiklen betegner aktørerne dvs. de prostituerede, bag truslen som "stærke kræfter i massagemiljøet", og den fremhæver det netværk, der er blandt de prostituerede, når tingene brænder på. For den mulige trussel på levebrødet har fået 'massagemiljøets stærke kræfter' til at overveje en mere formaliseret organisering: "Ludere vil lave fagforening", lyder overskriften på en stort opsat Ekstra Bladsartikel: "Hvis vi skal have nogen pondus i debatten med politikerne, er det vigtigt, at vi nu laver en fagforening. At vi står sammen" (EB, 20.09.02).

Aviscitaten (og der var flere end det her viste) går her i clinch med det mere traditionelle og stereotype billede af de prostituerede som en gruppe bestående af isolerede, ressourcetsvage og underkuede individer. I den fortælling, som Ekstra Bladet konstruerer, er de prostituerede handlekraftige nok til ikke at finde sig i, at "branchen bliver smadret" – de taler sammen, tager til genmæle og organiserer sig, og har derfor ikke brug for, at politikerne 'drager omsorg' for dem gennem kriminalisering af deres kunder.

Blandt de artikler, de fire dagblade publicerer i løbet af ugen, er det karakteristisk, at man ikke finder én, der inkluderer et

interview med en nuværende eller tidligere prostitueret, der bifalder Mette Frederikssens 'forslag' under henvisning til 'det hårde liv', eller med krav om at erstatte prostitution med socialpolitiske tiltag. Tværtimod er alle de prostituerede, der får mæle i artiklerne imod en kriminalisering. Modargumentationen består i høj grad i at underminere offerstigmaet ved at etablere modfortællinger – oftest fortællingen om "den lykkelige luder":

(Susanne, red.) er træt af at blive udstillet som et offer (...). Selvfølgelig er der ofre. Narkoludere, unge piger fra Østeuropa og thaipiger, eksempelvis. Men for langt de fleste af os danske piger er sandheden, at vi kan lide vores job. (...). Skal man tro politikerne, har vi alle haft en dårlig barndom og er på en eller anden måde blevet tvunget ud i prostitution. Det passer bare ikke" (EB, 20.09.02).

Susanne vedkender sig, at der kan være problemer forbundet med at være prostitueret, men hun udgrænser dem til områder, hvor de helt indlysende ikke kan afvises, nemlig til de mest marginaliserede grupper; narkomisbrugende prostituerede og potentielt handlede kvinder med anden etnisk baggrund. For den store gruppe af etnisk danske prostituerede - "de fleste" -, er "sandheden", at jobbet er så okay, at de faktisk værdsætter det.

I de prostitueredes underminering af offerstigmaet, som den formidles af dagbladene, indgår desuden en bagatellisering af udvekslingens købsaspekt til fordel for en erklæring om gensidighed – også seksuel - i det relationelle forhold mellem kunde og prostitueret: "Jeg kan lide de mænd, jeg møder, den sex jeg får og de penge

jeg tjener" (EB, 20.09.02). "Man boller ikke bare. Meget af det er snak og omsorg" (POL, 18.09.02). Tager man udgangspunkt i den ofte anvendte prostitutionsdefinition, som forsker Margaretha Järvinen⁸ har formuleret, og som vægter betalingskriteriet dvs. udvekslingens kommericalitet, skercitaternes empowerment af de prostituerede i høj grad gennem en opløsning af prostitutionsbegrebet: det der foregår mellem de involverede er andet og mere end 'sex for penge'. Ved hjælp af denne begrebsopløsning transformeres de prostituerede fra passive, seksuelle objekter til autonome og aktive subjekter. Og deres aktiviteter ændrer sig fra serviceydelse betinget af social nød til bevidst karrierevalg, eller til tider til et udtryk for næstekærlig generøsitet. Overordnet set ændres altså det tvangsaspekt som almindeligvis indlæses i prostitution til lystbetonet, selvvalgt beskæftigelse.

Empowerment-grebet forstærkes yderligere af en normalisering af erhvervet. En af de adspurgte prostituerede fremstiller prostitution som et ordinært lønarbejde - et job som alle andre, og som udføres af alle slags kvinder: "Jeg har kolleger, der til daglig arbejder som advokater, kunstnere eller sygeplejersker. De sælger sex i deres fritid, fordi de kan lide det" (EB, 20.09.02)

De negative svenske erfaringer

Nabolandet Sverige kriminaliserede prostitutionskunderne i 1999. Derfor lå det lige for for de danske dagblade at henvise til svenskernes erfaringer i forbindelse med Mette Frederiksens udmelding. I februar 2001 offentliggjorde svenskerne en evalueringsrapport af kundekriminaliseringen, som gav et broget billede af effekterne af loven. Blandt andet viste den, at prostitutionen som følge af loven

var forsvundet fra gaderne og blevet så godt som usynlig. Men tilgængæld formodes det i rapporten, at køb/salg-aftaler i højere grad nu træffes via mobiltelefon^h. Rapporten antager, at det præventive element i loven begrænser sig til gadeprostitution, men at der samlet set ikke er belæg for at konstatere, at prostitutionen er mindsket som følge af kriminaliseringen af kunderne. Rapporten påpeger desuden de besværligheder, der er med at kontrollere en eventuel overtrædelse af forbudet.

De fire danske dagblades referencer til de svenske erfaringer korresponderer i høj grad med det syn den enkelte artikel lægger på sagen. Blandt andet skriver JyllandsPosten i sin leder: "Ganske vist fremhæves et tilsvarende svensk forbud, som blev indført i januar 1999 med trusler om bøde- og fængselsstraf til kunderne. Problemet er blot, at der er modstridende oplysninger om effekten af forbudet. Kriminaliseringen har nok medført et fald i antallet af serviceydelser, men på den anden side er 'arbejds miljøet for de prostituerede blevet mere råt (...)" (JP, 20.09.02). Og Politiken skriver noget tilsvarende: "I Malmø er erfaringerne med loven blandede. Det svenske forbud mod at købe sex gør, at importørerne af østeuropæiske og asiatiske prostituerede ofte tager vejen uden om Sverige og i stedet tager til Danmark eller Finland. (...) Efter at loven blev indført, er gadeprostitutionen gået ned med 30 procent, men for pigerne er det blevet farligere" (POL, 17.09.02).

At referere til de negative svenske erfaringer og undlade de positive, medvirker til at problematisere virkningen af lignende tiltag på dansk grund. Det skaber et billede af en eventuel kundekriminalisering som et nytteløst spild af ressourcer, der ikke bør realiseres.

Kunderne er ikke problemet

Det sidste greb, der kan identificeres i dagbladenes tilgang til en eventuel kundekriminalisering i Danmark, drejer sig om at lokalisere de eksisterende og 'rigtige' prostitutionsrelaterede problemer. Det er et greb, der i samme moment fritager kundegruppen både for ansvar og for stigma; det er ikke dem, der er problemet:

"Det ville da være en større hjælp, hvis man knaldede nogle af de forbrydere, der udnytter pigerne (...) Og hvad med at tackle den sociale elendighed, som tvinger narkoprostituerede til at stå ude dag og nat og fryse fast til deres fortovsfliser?"

(POL, 22.09.02).

En stort set identisk argumentation kan læses i JyllandsPosten: *"Jagten på disse snyltere, som også omfatter de mennesker, der importerer kvinder til prostitution, bør intensiveres, og man kan øge indsatsen på de eksisterende væresteder for de prostituerede"* (JP, 20.09.02). I citaterne anerkender dagbladene, at der er problemer i prostitutionsmiljøet og for den enkelte prostituerede, men problemfeltet omfatter altså ikke kundegruppen. Ved at 'rense' kunderne opnår dagbladsartiklerne flere ting: For det første fjerner de grundlaget for Mette Frederiksen's 'forslag', for når kunderne ikke er et problem, hvorfor så kriminalisere dem. For det andet undgår de at skulle diskutere – og måske anfægte – mænds ret til købesex, og følgelig at skulle forholde sig til spørgsmålet om, hvorvidt prostitution overhovedet er etisk forsvarligt i et ligestillingsorienteret samfund.

Pressens positive sprog billeder

Mette Frederiksen – rebel with a cause!

Der er ikke mange af de 23 dagbladsartikler, der anlægger et positivt syn på Mette Frederiksen's 'forslag'. Men de der er, anvender tilsvarende den række af strategiske greb, der fremstiller Mette Frederiksen's udspil som relevant og støtteværdigt.

Nøjagtigt som et politisk 'forslag' kan underkendes ved at man sår tvivl om forslagsstillerens politiske evner, sådan som jeg forsøgte at vise det gennem 'den uerfarne politiker', kan det omvendte være tilfældet; at 'forslaget' kan tilskrives legitimitet gennem en anerkendende omtale af personen bag. Det sker for eksempel i Politikens leder:

"Socialdemokratiet er vågnet op. De har fået en ny kulturordfører, Mette Frederiksen, som har sat en klar værdi på papiret (...)" (POL, 18.09.02).

Af citatet forstår man, at indsættelsen af en ny ordfører samtidig er en ilttilførelse, der har sparket liv i det store, gamle (henslumrende) parti. Denne nye ordfører har tilmed den kvalitet, at hunkerers sig omsamfundsmæssige værdier. I denne fremstilling tilfører Mette Frederiksen altså Socialdemokratiet noget kvalitativt; hun er et friskt pust, der sætter noget i gang, og man forstår, at hun er en målrettet politiker, der skærer igennem, hvad angår de store og mere etiske linier idet hun: *"har sat en klar værdi på papiret"*. Det forhold, at Mette Frederiksen's er forholdsvis ny i faget, bliver her – i modsætning til det vi har set tidligere – vendt til noget positivt. Hun er ikke en uerfaren fumler, der ikke ved, hvad hun vil, men tværtimod en handlekraftig ung kvinde, der har tænkt sig om, og er afklaret. En udmelding fra hende

bliver derfor i denne tilgang, noget man skal respektere, og 'forslaget' som sådan, noget der fortjener opbakning. I sin fulde – og helt eksplicit formuleret støtte til 'forslaget' fremstiller journalist og anmelder Bettina Heltberg desuden Mette Frederiksen som en rebel, hvis oprørstrang er blevet vagt af en erkendelse af eksisterende undertrykkelse: *"Undertrykkelsen fører til afmagt. Eller til oprør. Det er det oprør, Mette Frederiksen er begyndt på, (...) hun får brug for balder af stål"* (POL, 20.09.02). Det fremgår af andre dele af artiklen, at det modige knytter sig til modstand Mette Frederiksen er oppe imod; at formaste sig til at ville forbyde mænd at købe sex – og dermed tage privilegier fra dem, det er en bedrift af de store.

Det større perspektiv

Som nævnt formulerer Mette Frederiksen aldrig et forslag, der skal fremsættes i Folketingssalen. Der er tale om en holdningstilkendegivelse fra hendes side, der samtidig er ment debatskabende. Fremfor udelukkende at dreje sig om prostitutionens kunde-aspekt, er der tale om en mere kønspolitisk og seksualetisk udmelding, der tager sigte på en offentlig diskussion af prostitutionsspørgsmålet generelt. Dette fremgår af hendes udtalelser i sagens første artikel i Politiken den 17. september: *"Hun siger, at prostitutionen er i alarmerende vækst og opfordrer til kulturkamp. Der må ske en holdningsændring, og derfor er dette ikke kun en social kamp, det er også en kulturkamp, siger Mette Frederiksen"* (POL, 17.09.02). Og i et mindre interview i Ekstra Bladet den 21. september: *"Det væsentligste for mig er at få sat fokus på området, og at vi som samfund tager et større ansvar for det, der sker i forbindelse med prostitution. Og det kræver at kunden skal gøres*

kriminelt".

I Politiken-artiklen perspektiverer Mette Frederiksen endvidere med den generelle pornoficering af samfundet og pointerer, at en kundekriminalisering skal få kulturen blandt mænd til at ændre sig. Kundekriminaliseringsudsmeldingen kan altså læses som hendes indgang til at få debatteret prostitutionsspørgsmålet mere bredt. Der sker imidlertid præcis det modsatte i de fire dagblade, for det bredere og mere etiske perspektiv nedtones efterfølgende til fordel for et eksklusivt fokus på kundeaspektet. Det er således et fåtal af artikler, der anlægger det brede etiske perspektiv i deres dækning af sagen i den følgende uge. Dét, der er værd at bemærke, er, at det brede perspektiv, dvs. spørgsmålet om hvorvidt prostitution overhovedet er etisk forsvarligt, inkluderes, når artiklen stiller sig positiv til en eventuel kundekriminalisering. Det gælder for Bettina Heltbergs fredagsklumme og Politikens leder. I lederen hedder det således:

"I takt med pornoficeringen af samfundet er prostitution blevet et acceptabelt emne ud fra den filosofi, at kvinder er så frigjorte, at de også kan handle frit med deres køn – den mand, der køber sig til samleje, er derfor ikke kriminelt, men snarere en mand med pikante lyster. Han må godt!" (18.09.02).

Og Bettina Heltberg skriver i sin klumme: *"Det er ikke nogen menneskeret at dyrke et seksualliv, og slet ikke, hvis seksuallivet sker mod betaling og går ud over andre"* (POL, 20.09.02). Som det var tilfældet med Mette Frederiksens udspil anlægges det etiske perspektiv almindeligvis i offentlige debatter, når der er tale om et kritisk tilgang til prostitution

og i argumentationen for en afvikling. At de nævnte artikler – som de eneste – befatter sig med den etiske side af sagen, understreger ikke bare deres position i spørgsmålet, det virker også potentielt fremmede på accepten af Mette Frederiksens udspil.

Gode svenske erfaringer

Det sidste greb de to dagbladsartikler benytter strategisk til at underbygge relevansen af en kundekriminalisering, kommer til udtryk i den vægt de positive svenske erfaringer tillægges. Bettina Heltberg skriver:

"Dertil kommer som et afgørende argument for Mette Frederiksens forslag, at en tilsvarende lov har virket godt i Sverige, som stik mod propagandaen har oplevet, at de prostituerede nu oftere kommer til politiet med anmeldelser af vold, at antallet af narkoludere er faldet, og at antallet af gade prostituerede også er faldet betragteligt. Forbuddet er positivt, konkluderer kriminalkommisær Thulin fra Malmø. Positivt!" (POL, 20.09.02).

Bettina Heltberg prioriterer her at viderefremme de positive resultater, uagtet at samme Thulin tidligere på ugen er blevet citeret i Politiken for mere forstemmende versioner af de svenske erfaringer. Politiken vælger i sin leder den 18. september, at indlede med den svenske lovs positive konsekvenser:

"I Sverige gennemførtes et forbud mod at købe ydelser fra prostituerede i 1999, og loven har foreløbig haft gode konsekvenser. Gadeprostitutionen er faldet med 30 procent i de større byer, og østeuropæiske og asiatiske ludere er søgt til andre lande" (POL, 18.09.02).

Men der nuanceres efterfølgende med de mere problematiske konsekvenser af loven: *"Til gengæld, siger man, er prostitutionen blevet farligere for pigerne, som nu skal handle med kunder, der ikke er 'ordentlige'"*. Det er et valg for den enkelte journalist, hvilke dele af de afrapporterede svenske erfaringer man videregiver til læseren, og i hvilken rækkefølge man bringer dem. Politikens leder viderefremmer for så vidt begge sider af sagen, men vælger at indlede med de positive. I andre af ugens artikler forholder det sig præcis omvendt; de negative og problematiske konsekvenser placeres før de positive, hvis de positive da ikke helt udelades. Prioriteringen afspejler journalistens eller dagbladets position i spørgsmålet, og virker strategisk fremmede for denne position. At benytte greb der særligt synliggør, at den svenske gadeprostitution er faldet, men samtidig undlade at nævne, at den svenske rapport ikke finder belæg for at konkludere, at prostitutionen som sådan er faldet i Sverige, skaber det billede, at en kundekriminalisering er værd at gennemføre for det nytter noget.

Konklusion

Analysen af de fire dagbladets behandling af Mette Frederiksen-sagen fra september 2002 synliggør, synes jeg, hvor polariseret den danske prostitutionsdebat fortsat er. Og den synliggør ikke mindst, at pressen er en aktiv medspiller i denne polarisering. I dækning af sagen benyttede de fire dagblade en række greb eller sprog billeder, der virkede strategisk fremmede for det syn den pågældende artikel eller dagblad havde på sagen. Grebene virkede således enten miskrediterede og underkendende eller anerkendende og animerende for

Mette Frederiksens udmelding. Endvidere har analysen eksponeret det udvalg af prostitutionsmyter - eller fortællinger, som cirkulerer i vores kultur, og som kontinuerligt benyttes, når der skal argumenteres for eller imod prostitution. Også her spiller pressen en aktiv rolle i konstruktionen af disse kulturelle prostitutionsfortællinger: "den lykkelige luder", "det ældste erhverv" samt "den fatale kriminalisering - prostitution som ventil".

Jeg kunne tænke mig at nævne afslutningsvis, at flere andre ting er bemærkelsesværdige i dagbladenes behandling af Mette Frederiksen-sagen. Blandt andet overraskede det, at modstanden mod hendes udmelding var så massiv i de fire dagblade. Den generelle modvilje mod at dække prostitutionens bredere etiske perspektiv var også overraskende for mig. Endviderekandedetundre, at Mette Frederiksen selv kun undtagelsesvis fik lov til at ytre sig. De prostituerede, politiet, politiske kolleger, eksperter og socialarbejder fik ordet, men ud af 23 artikler fik Mette Frederiksen kun ordet i tre.

Endelig er det tankevækkende, at ingen af de fire dagblade på noget tidspunkt valgte også at give ordet til prostituerede, der taler for en afvikling af erhvervet, og for socialpolitiske tiltag som erstatning for prostitution. Desuden tyder analysen på, at prostitutionskunder ikke er nogle man hverken skriver om, eller taler med. Trods det forhold, at sagen faktisk handler om prostitutionskunder, er det kun én artikel, der har eksplicit fokus på denne gruppe. Til gengæld gives de ikke ordet, men er tilstede på anden hånd, nemlig gennem en ekspert, der imidlertid ikke ser deres aktiviteter som et problem for andre end dem selv. Selvom

emnet altså specifikt drejer sig om kunder, er de fortsat prostitutionskulturens usynlige, anonyme og uformulerede aktører.

Referenser

Bechmann Jensen, Torben et al.: Prostitution i Danmark – en situationsrapport 1989, SFI, København 1990, Rapport 90:8,

Lyngbye, Paul: Mænd der betaler kvinder – Om brug af prostitution, Roskilde Universitetsforlag, 2000,

Månsson, Sven-Axel: Mäns motiv och handlinger i prostitution. Fallet Sverige, Sverige 1998,

Prieur, Annick & Taksdal, Arnhild: Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex, Oslo, Pax Forlag, 1989

Stenvoll, Dag: From Russia with Love? – Newspaper Coverage of Cross-Border Prostitution in Northern Norway, 1990-2001, Oslo, i The Journal of Women's Studies 9(2), 2002.

Alba, Yolanda (ed.): Guide to Good Practice for Journalists and Communicators – Prostitution and Trafficking in Women for Sexual Exploitation in the Mass Media, Daphne Initiative, European Network of Women Journalists, 2000,

Petersen, Karen Lund: Trafficking in Women: The Danish Construction of Baltic Prostitution, in Cooperation and Conflict, vol. 36(2), 2001,

Lynggard, Trine: De strømmer til oslo fra Balkan, Baltikum og Russland for å selge kroppen sin.. - Kjønn og makt i mediedekningen av prostitusjon og handel med kvinner, semesteroppgave i journalistik, Oslo Universitet, 2002

Citater fra takketalen er hentet fra Mette Frederiksens Folketings-website: <http://www.mettefrederiksen.dk/>

Sørensen, Anette Dina: Pornography and Gender in Mass Culture, i NIKK Magasin, no. 3, 2003, Nordic Institute for Women's Studies and Gender Research. Der er tale om en parallel til det der sker med pornografiens status i massekulturen.

Lautrup, Claus: *Unge i prostitution og lovgivning*
– *Evaluering af Straffelovens §223 a, PRO-Centeret, 2002*

Kutchinsky, Berl: *Law, Pornography and Crime – The Danish Experience*, (ed. Snare, A), Pax Forlag, 1999

Järvinen, Margaretha: *Skal prostitution forebygges?*, i *Social Kritik*, nr. 15, 1991, i op.cit. Lautrup, 2002

Statens Offentliga Utredningar: Sexualbrotten – Et ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor, SOU, 2001:14, i op.cit. Lautrup, 2002

Attitudes towards prostitution in Estonia

Kristiina Luht

I will present the findings of two studies: one on public opinion and the other on the attitudes of opinion leaders.

1) Prostitution in Estonia: social risks and economic pressures¹

1008 respondents aged 15-74 were interviewed, of whom 544 were women and 464 men. The aim of the study was to find out how people feel about prostitution – whether they consider it a problem or a normal part of life – and to explore attitudes towards its legalisation. The principal findings of the study were as follows:

- 13% of the respondents thought that prostitution is very much needed (19% of men, 7% of women)
- 38% said that perhaps prostitution is needed (41% of men, 35% of women)
- 24% were against prostitution (10% of men, 30% of women)
- 16% did not have opinion (22% of men, 28% of women)

The researchers concluded that Estonians are either positive about prostitution and brothels, or that they are passively supportive. They also had the impression that men who

have been in brothels tend to feel much more positively about prostitution than others.

Who supports brothels? (men)

The most positive attitudes are found in male respondents aged 31-50. Men under 30 and over 50 are more critical. 79% of those working in high-status positions (directors, high-level managers etc.) feel positively about prostitution. Financial well-being of the family is important – respondents from wealthier families tend to be more positive about prostitution. Men who have been married or lived together with someone more than 6 years and men who consider themselves healthy are supportive of brothels as well. What did not matter in this context was the men's marital status, personal income, education, nationality, or quality of family life.

Who supports brothels? (women)

Younger women are more tolerant of prostitution than older women. The exception to this finding is women under 20, who are critical. Married women are less critical

than single women. Unemployed women are the most positive about prostitution; the most critical ones are housewives. As the researchers noted, women with a “macho orientation” - the ones who wish to work alongside men, who only want to see men in politics and business etc. - tolerate prostitution. 37% of all women interviewed belong to that category. Women with larger incomes and women who have been married more than once also don't mind the existence of brothels. What did not affect their opinions was nationality, financial situation of their family or their health.

The researchers also asked respondents how they felt about punishing those engaged in the sphere of prostitution. 63% of women and 56% of men said that brothel owners and pimps should be punished. 38% of women and 26% of men thought that men who buy sex should be punished. 46% of women and 31% of men said that prostitutes should be punished. At present, pimping and providing premises for prostitution are criminal offences in Estonia, as well as engaging minors into prostitution. The buying and selling of sexual services is not regulated by the law.

A small-scale public opinion poll was also conducted in August 2005, in which 399 respondents were interviewed. 61% of them despised the buying and selling of sexual services.

2) Opinion leaders' attitudes towards prostitution²

The research was conducted in Estonia, Latvia, Lithuania and Northwest Russia (the St. Petersburg area). The aim of the qualitative research was to explain how, and

to what extent, the region's leading opinion-makers view the existence, causes and effects of prostitution. On that basis, the aim was to encourage a comprehensive and public discussion about the positive and negative aspects of different prostitution policies. 15 people were interviewed in Estonia: high-ranking politicians, leading officials from state institutions, leading specialists of the third sector and well-known people from media and businesses sectors.

The belief that there are “good” and “bad” sex trades

The sample included opinion leaders who did not accept this difference, instead they maintained that treating a human body as a thing, and turning human relations into a trade is humiliating. They defined prostitution as violence against women. The reason sex is sold is rooted in the economic and political inequality that exists between men and women – the unfair distribution of resources formed in the course of history – this was their argument.

RPS(F)EE:³ Prostitutes are victims – victims of violence against women. Prostitutes are victims according to all international documents. /---/ Basically, there are two causes. One is economic and the other is gender inequality. /---/ I must be the last person who thinks that it is a free choice. It can never be a free choice. These people are after all products of a society, in some sense. I think it is a choice of last resort.

A group of opinion leaders that regarded prostitution as a substantial problem, pointed out that there is no such thing as prostitution by free will, and that the selling of a human body is always more or less openly imposed

on people. They found that it is not about choices but rather about the lack of them, or about prostitution being the only choice left. The one who is left without alternatives is a victim of unfair circumstances.

A considerable share of opinion leaders, however, did not consider the sex trade as something that goes against human dignity. This means that, in principle, they admitted the possibility of having “good” and “voluntary” prostitution. According to their opinion, prostitution is a problem because of other phenomena associated with it – organised crime, diseases, and violence against prostitutes. At the same time they still admit that prostitution is presently a rather problematic issue in their home country.

RPS(M)EE: And this (prostitution) is also a problem not because of sex, but for the issues that are fellow travellers - illegal alcohol, drugs, spread of venereal diseases- accompanying problems, not sex.

Contradictory understandings of human rights

The opinion leaders’ understandings of human rights and their violation with regard to prostitution are diverse to a considerable extent. Representatives of the group that found prostitution to be humiliating to women stressed that it is a duty of the state to provide its subjects with means of subsistence so that the citizens are not forced to sell their own bodies. They saw the necessity to sell sex as a serious violation of human rights and dignity. This group found that it is a duty of the state to decisively stand against prostitution as a violation of human rights.

However, there were also totally different understandings of human rights.

Part of the opinion leaders saw prostitution as a private sphere agreement between a seller and a buyer. They pointed out that every person has the right to decide by him or herself whether or not to sell their body.

The buyer of sex

Generally, there was no problem seen in the act of buying sex. Male sexuality was described through a prism of biological determinism. The purchasing of sex was normalised in two ways. Some of the opinion leaders discussed men’s *natural need* to always get sex and if nothing else helps, then to buy it. Talking about prostitution without mentioning the buyers of sex was even more common, however. The fact that men use prostituted women was taken for granted so that it was not even mentioned. The normalisation of the purchasing of sex, while prostitution is still widely considered to be a problem, shows the society’s double standards.

Preferred policy trends

It was interesting to find out that many respondents were not familiar with the legislation concerning prostitution activities. Even so, they had strong feelings about the existing legislation – many said that Estonian (prostitution) legislation should not be called legislation at all, as it is so ineffective.

RPS(M)EE: That has to be fixed by law. Two possibilities exist. Either you say that such activity does not exist in Estonia, or if it does, then it should be legal. That’s the only solution. But to pretend that we do not see it brings only misfortune in the future.

Prohibiting the activities of all parties

involved in the sex trade found only a small number of supporters. The “facts” like “prostitution is the oldest trade in the world” and “no one has ever been able to eliminate it” were identified as reasons for that.

*RBS(M)EE:*⁴ *If a person likes to sell herself then you cannot forbid it. It would be ridiculous if someone said that prostitution in general, both selling and buying is prohibited. It would sound something like: “I order the sun not to shine!” Consistently, there been two oldest professions - one is the prostitute and the other is the builder.*

Estonian opinion leaders were afraid that criminalisation of the sex trade would not make prostitution disappear but would force it to go deeper underground instead, and in such case the police would face many more difficulties in controlling it than they do today. A substantial part of opinion leaders ridiculed penalising of the buyers of sex, the so-called Swedish model. It was emphasised that it is biased and unfair towards the buyers of sex, and that both parties, including the seller and the buyer should then be responsible.

Many respondents preferred the legalisation of prostitution.

RPS(M)EE: *Every field of action should be regulated, even so negative a field as prostitution, and let's say legalized. /---/ Those are the black holes in society that the state doesn't regulate and someone else does. It makes profits somewhere else - the shadow economy - and every uncontrolled flow of money represents a threat to state security. A parallel structure forms. The more black holes there are, the stronger the parallel structure. And finally, it begins to influence public authority.*

Estonian leaders explained their preference rather by a need to protect prostitutes and the nevertheless scarce manpower of Estonia, and not by a hope for big and rapid profit. Quite a few Estonians hoped that by the nationalisation of the sex trade the spread of sexually transmitted diseases could be brought under control; the violence forced upon prostitutes by intermediaries and the buyers of sex would decrease, and the *social labelling* of prostitutes would lessen.

Researcher Marion Pajumets expressed the view that a significant part of the interviewed opinion leaders do not see any links between closely related notions – traditional gender roles, the labour market's division into jobs for males and females and prostitution and trafficking in human beings. According to her analysis, prostitution was discussed as if being totally torn out from its social, political and economic context. At times the opinion leaders did not see prostitution and trafficking in human beings as the results of the feminisation of poverty. Trafficking in human beings was often considered to be brutal injustice and violence while prostitution was deemed a manifestation of a liberal woman's free will. At the same time it was not reckoned that human trafficking supplies prostitution with new women and children. Also, the opinion leaders of the Baltic countries and North-Western Russia did not have enough information about the real results of legalising prostitution in, for example, Holland or the state of Victoria in Australia – about the multiple increase of the legal and illegal sex industry within a short period of time, about the significant increase in the number of minors and prostitutes from developing countries in sex markets, and about the normalisation of services that

were previously considered radical among the buyers of sex. The fact that traditional gender roles are the basis for the sexual segregation of the labour market was also seldom stressed.

Most of the opinion leaders still considered prostitution to be a problem for one reason or another.

The whole research report is available at <http://www.enut.ee/enut.php?keel=ENG&uid=123>

Notes

1 *Based on study: Prostitution in Estonia: social risks and economic pressures, by: Iris Pettai, Helve Kase & Ivi Proos. Open Estonian Fund, 2003.*

2 *Based on an international study: Prostitution – a social problem? The views on prostitution’s nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia. Compiled by Marion Pajumets, Estonian Women’s Studies and Resource Centre, Equality Department of Estonian Ministry of Social Affairs, Nordic Council of Ministers 2004.*

3 *RPS=public sector, (F)=female, (M)=male, EE=Estonia.*

4 *RBS=private sector.*

Clients of prostitution: motives and attitudes

Katri Eespere

Prostitution has been a topic of several debates in Estonia. So far, the main focus has been on the sellers of sex - prostitutes. The clients of prostitution have remained somehow invisible – we know nothing about them and their motives for action. There is a need for a broader perspective that also takes into consideration the client's perspective; their motives, explanations and ideas. This has not yet been a focus for studies of prostitution.

How many men purchase sex? This question is a matter of definition, as well as of methodology. Statistics on the purchase of sex by men therefore vary significantly in Europe: e.g. in Great Britain the figure is estimated to be 7% (Hughes 2004), while Spain reports that 39% of men buy sex. The number from the Nordic countries varies between 11-14% (Månsson 2004).

In Estonia a study by the Open Society Institute in 2003 showed that approximately 12% of Estonian men had bought sexual services at least once in their life (Pettai et al. 2003). The same study also showed that 2% of clients were regular and 0,6% were monthly. However, these studies do not reveal anything about the clients' perspective and identity. Another question that remains unanswered is how much truth there is to the myth that the majority of the clients are tourists.

My study concentrates on clients'

motives for buying sex and the meaning they attach to their actions. I conduct open qualitative interviews with clients and compare interview materials with discussions in Internet forums.

This presentation will give a short overview of the main motives described by clients of prostitution in 3 specific Internet forums. I will also try to describe different types of clients, based on the discussions in the forums. Lastly, I will show the different models of discussion I found in the forums, based on the topic of legalisation of prostitution. Empirical material received from interviews is not included in this presentation.

The Internet has become a very important source of information both for clients, sellers and other interested parties. The main purpose of these forums is to disseminate information, and to share experiences and ideas concerning

commercial sex. Forums also create some kind of clients' subculture and give clients an opportunity for bonding. An important theme in the forums is information about places for buying sex; brothels, apartments, ordering-out (hotels, cars, at home, etc), bars, discotheques, etc, and abroad. The Internet also functions as a resource for learning social norms and attitudes, and as an arena for a critical approach towards the normalisation of the sex industry.

According to the discussions in the forums, the main motives of clients of prostitution can be classified into 5 different categories:

- interest, wish for variety
- power and control
- boredom
- lack of partners
- other motivations (once in a lifetime, revenge, betting, etc)

These may be classified as ideal types, meaning that very often there might be several different motives behind client's actions instead of one single motive.

In Estonia, it is not a criminal offence to buy or sell sex, but pimping and procuring are illegal. Attitudes towards legislation found among the men in the Internet forums varied from a) Pro-legalisation, to b) Prostitution should be more regulated, to c) Clients' and also prostitutes' rights should be more protected. Similar attitudes can also be found in the wider society. These attitudes can be detected in several different debates that were going on in the Internet forums. I found that the debate on legalisation of prostitution can be divided into 5 models:

1) The Economic model.

Typical arguments from this model are e.g.

that prostitution gives financial benefits to Estonia, and that buying sex is cheaper than having a legitimate partner. The terminology used: prostitution as work, profession, service, buyer, seller, labour force, competition, quality, control, etc.

2) The Morality model.

This consists of morality arguments both for clients and prostitutes, and also sees legalisation as a solution for problems of stigmatisation and condemnation. The terminology used in this debate: scum, son of a bitch, morality rules, whore, slut and slough.

3) The Trafficking model.

In this model trafficking is an explicitly discussed topic, and the discussion also revolves around the role of organised crime in prostitution. The terminology used: forced prostitution, slavery, organised crime, human rights, pimps, etc.

4) The Health model.

These arguments focus on legalisation as a way of controlling health problems. The central argument is that better health results in happier prostitutes. The terminology used: regular health checks, STD-s, etc.

5) The Sex industry normalisation model.

Is the normalisation of the sex industry the cause or consequence of legalisation? The arguments in this model often ignore violence in prostitution, and there is a concentration on myths about prostitution. The terminology used: oldest profession, *lõbutüdruk*, always have been, always will be.

From my material gathered from the Internet forums, I also wanted to take a closer look at who the typical client is. At first, I found that the clients were men from all age groups, men from different social backgrounds, men from different

occupations, men with different motives, and very often men with several sex partners (i.e. men who consume both free sex and prostitutes). Despite this variety, I could recognise different types of clients when I looked closer at the discussions. Based on my analysis of the Internet forums, I found that the clients can be divided into 6 groups:

- successful (businessman)
- party boy
- shy husband
- curious guy
- self identity: freak
- power maniac

Let me describe these types in a bit more in detail. The *successful (business)man's* main motive for going to a brothel is entertainment. The buying of sexual services is considered acceptable behaviour, and even a criterion of success. Clients who belong to this category buy sexual services from (elite) brothels.

The *party boy's* main motive is also entertainment, but for him the visit to a prostitute constitutes an essential part of partying. If there's enough money, he prefers to visit prostitutes in (elite) brothels.

The *shy husband* is a very conservative type and he is afraid to express his desires (for example, desire for oral sex) to his legitimate partner, for fear of condemnation. Therefore he goes to buy sexual services. He prefers apartments or "independent" prostitutes, because they are a lot cheaper than visiting a brothel.

The *curious guy* wants to experience everything that is new and interesting. He is strongly influenced by other people and by the media.

The *freak* is a very contradictory type and it can be assumed that most of the clients of this type do not like sharing their ideas and experiences in public (even in Internet

forums). The *freak* has serious problems with self-esteem and identity.

The *power maniac* gets pleasure out of the power he can exercise over other people. When going to a prostitute, he always wants to be the dominating party. In other words, he doesn't buy sex, he buys power.

There is a strong myth in society that prostitutes and brothels are necessary for people who are unable to have sex if they don't pay for it (for different reasons). However, based on the discussion in the Internet forums, I found that this is not the case for the men there. These clients of prostitution often have several sex partners (wife, mistress, girl-friend, etc) and still go to prostitutes. The buying of sexual services is more like a form of entertainment or addiction, and often it signifies an act of power rather than a lack of sexual satisfaction. But the buying of sex also has its negative sides for the men. The participants in the Internet forums very often discussed several issues that have been problematic for them when visiting (or planning to visit) a prostitute. They often mentioned that the quality of the sexual services offered is not as high as it should be, and very frequently advertisements on the Internet or in newspapers present false pictures, or lie about the appearance and age of the prostitute, etc. In other words, there are considerable discrepancies between advertisements and reality. It was also mentioned that many prostitutes use alcohol and drugs, and this is unattractive for the clients. They also said that prostitutes might cheat money-wise – that some stole client's money, or just demanded more money for services provided, etc.

References

Hughes, Donna M. (2004): *Best Practices to Address the Demand Side of Sex Trafficking*. University of Rhode Island, Rhode Island.

Månsson, Sven-Axel (2004): "Men's Practices in Prostitution and Their Implications for Social Work" in S-A. Månsson; C. Proveyer (Eds) *Social Work in Cuba and Sweden: Achievements and Prospects*, Department of Social Work, Göteborg University and Department of Sociology, University of Havana.

Pettai, Iris; Proos, Ivi & Kase, Helve (2003): *Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve*, Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn. (*Prostitution in Estonia: social risks and economic pressure*, Estonian Open Society Institute, Tallinn).

Finnish Men Buying Sex in Finland and Estonia

Anne-Maria Marttila

Despite the ethnic and gendered structure of transnational prostitution, the sex industry as a whole cannot be understood simply as a system based on sexism and racism. Its root causes lie also in other societal structures and inequalities. Present prostitution markets are often based on minority groups selling sex to the better-off majority.

Alternatively, privileged tourists pay a foreign prostitute in sex tourist destinations where local sex markets often have been generated through the socio-economic, gendered and ethnic inequalities, capital accumulation and the expansion of the tourism industry.

Not only is there a local and global socio-economic framework that creates favourable conditions for the industry, it also bears a number of culturally and historically constructed, gendered and ethnicized popular myths and media representations. In Western discourses on prostitution and the global sex business, gender, sexuality and ethnicity often intersect in the dualist construction – western male client and ‘oriental’, eastern prostitute. In these discourses ‘Eastern’ (that is, Eastern European and Asian) women are seen as more passionate, beautiful and willing than, for example, Western European women (Nagel 2001).

On the one hand, racism is an integral part of the sex business but on the other, it is indeed the difference and exoticism

that attract the prostitution clients to the prostitution markets in, for example, Eastern Europe and the Far East. The line that separates the xenophobe from the xenophile thus seems vague in the minds of the prostitution clients: difference both builds boundaries and makes one cross them.

The transformation of regional prostitution in the 1990s

The transnational movement of prostitutes, their clients, and, so called, third parties (pimps and other organizers) is characteristic of the present sex trade in the Nordic-Baltic area. The opening up of borders between ‘the East’ and ‘the West’, socio-economic differences and an increase in traffic between the countries have had a significant impact on the growth of the sex business in the region.

The prostitution related movement of people over the borders is two-way. As with all Nordic countries, sex tourism to the ‘East’ is typical of the Finnish sex trade:

every year thousands of Finnish men travel mainly to the Baltic States and Russia with the intention of buying sex. Compared to the more traditional sex tourism destinations in Far East, the proximity of the Baltic states and Russia has made them more attractive to Finnish buyers. Ethnic and sexualised media representations of 'eastern prostitutes' have, no doubt, had their impact upon the sex trade in the region.

There was sex tourism from Finland to Estonia and Russia before the collapse of the Soviet Union. Since the break up, travel between Finland and its eastern neighbours has, however, become both easier and more frequent and prostitution-related traffic in both directions has grown accordingly. The movement of prostitutes, as well as of the organisers of the trade has likewise grown since the early 1990s.

Jaana Kauppinen (2000, 62) has suggested that the arrival of foreign prostitution to Finland occurred in two waves. The first wave followed hard on the break up of Soviet Union in the beginning of the 90s. This was the time when the Rouble crashed in Russia and any money people may have had, no longer had value. Consequently, some female tourists ended up selling sex in Finland in order to earn money for everyday shopping.

The first period was soon followed by a second wave in the middle of the 1990s. According to Kauppinen, this second wave was more professional and organised in nature. A distinctive feature of the new wave was the mushrooming of the sex business, increased media attention and a broader recruitment base for sex workers. This had a background both in the political and societal changes in the neighbouring area and the

economic depression in Finland in the beginning of the 1990s. In the middle of the 90s, the media became an efficient channel for marketing entrepreneurs within the industry. Although the boom in sex clubs was over by the end of the decade, Kauppinen argues that the changes within the Finnish sex industry were there to stay.

It is obvious that the 1990s brought enormous change for the clients as well. This became evident in the client interviews I conducted during 2003-2005. One of my interviewees, 46-year-old Matti, explained how "everything changed" in the beginning of the 1990s. According to him, the Finnish sex industry was rather marginal and, as such, invisible until the changes in the 90s. During the 1980s, Matti, for example, had only used commercial sex by renting porn films which were, as he said, "very expensive back then". "Matti" and 35-year-old "Kai" described the changes in the 90s in the following manner.

...Estonia became independent and people began travelling there and heard things. Brothel-catalogues and sex-extras about Tallinn appeared on the market. That's when the liberalization began... Particularly 93 was a great turning point... Now it has been ten years... Huge change. ("Matti", personal interview, April 23, 2003).

Exemption from obligatory visa in the Baltic countries and easier visas [to and from Russia] revolutionized the supply at the end of 1990s. Until then the supply was low, concentrating on massage and lap dancing ("Kai", e-mail, March 12, 2003).

Economic factors appear not only as push, but also pull factors for border crossings: firstly, prostitutes earn more money in

destination countries. The same factors also work as a stimulus to the activities of the “third party” agents (traffickers, pimps and other organizers). Secondly, cheaper prices also pull the clients to the so-called sending countries. For example, “Matti” explained his sex tours to Estonia and Russia by resort to economic reasons. He revealed that without the opening up of borders and the growth of the sex business, he most probably would not buy sex as he could not afford it.

The structure of prostitution in Finland

Even though there are varying views about the ethnic structure of prostitution in Finland, it seems evident that a significant percentage of prostitutes in Finland are foreigners. In a study by the Finnish National Bureau of Investigation (Leskinen 2003), it was estimated that approximately 90 per cent of the prostitutes working in Finland are foreigners, the majority of whom come from Russia and the Baltic States and most of whom are Russian-speaking. It has also been suggested that 400-600 foreign prostitutes are operating in the capital region and about the same number arrive in the country from Russia every week (Aromaa & Lehti 2002, 51-72, see also Leskinen 2003, 14-16).

Estonian authorities estimate that there are 2000-3000 professional prostitutes in Estonia, many of whom are also engaged in prostitution in Finland or in other Nordic countries (Pettai, Kase, Proos 2006, 10-11). Whereas Russian prostitutes come to Finland in groups by rented minibuses or by car, prostitutes from Estonia seem to arrive mainly as individual tourists. It is known that some of the Estonian prostitutes even make day-trips to Helsinki in order to multiply their daily income.

There is relatively little knowledge about the organisers of foreign prostitution in Finland but it is estimated that practically all foreign prostitution is organised either by Estonian, Finnish or Russian mediators – Estonian prostitution mainly by Estonian or Estonian-Finnish criminal groups, and Russian prostitution by Russian travel agencies and local organised crime.

In contrast to the estimates presented by the Finnish Bureau of Investigation, Anna Kontula argues in her study of Finnish prostitution (2005, 17-19) that half of the prostitutes working in Finland today are Finnish nationals and approximately half of them work part-time. The mobility of the agents involved in prostitution, foreign prostitution in particular, makes it difficult to provide reliable estimates about the overall number of prostitutes or the ethnic structure of local markets. The method, as well as the regional focus of the study, also affects the numbers. Additionally, foreign prostitution is more organised and, as such, criminalized in the Finnish Penal Code. Prostitution is also a ground for the deportation for non-resident foreigners. These elements make foreign prostitution more hidden and difficult for ‘an outsider’ to study. For their part, the police are mainly interested in prostitution that is linked to criminal activities.

Finnish men as sex buyers

Prostitution became more commonly accepted and both selling and buying of sexual services increased in Finland during the 1990s. According to the Habitus Study from 1995 (Lammi-Taskula 1999), 11 % of Finnish men and 0.7 % of women had purchased sex in Finland or abroad at least once. Questions concerning the use of commercial sex were

also included in the national population surveys of sexual habits and attitudes of Finnish people in 1992 and 1999 (Haavio-Mannila and Kontula 2003). According to the studies, the proportion of Finnish men who had paid for sex increased from 10 per cent in 1992 to 14 per cent in 1999. Middle-aged men (35-54 years) were most likely to have paid for sex both in the beginning and at the end of the 1990s (Haavio-Mannila & Kontula 2003, 126-128).

These surveys indicated that in 72 per cent of the cases, the men had paid a foreign prostitute abroad, 11 per cent had paid a foreign prostitute in Finland and 14 per cent had paid a Finnish prostitute in Finland. The same picture emerged in my study: a majority of the men who took part in the study had had a commercial sexual encounter with a foreign prostitute either abroad or in Finland. Most of them also preferred buying sex abroad. For many, a commercial sexual encounter abroad had been their first experience of paid sex or sex in general.

Research on the clients of prostitution has, to a significant degree, focused on examining the background of the men and their motives for buying. According to the studies, it appears that male clients explain their actions in terms, for example, of a desire for varied sexual experiences or partners, a desire to control when, where and how to have sex, as a means of substituting for a lack of sexual experience or a decline in male dominance (see e.g. Sandell, Pettersson, Larsson, & Kuosmanen 1996).

Sandell, Pettersson, Larsson, and Kuosmanen (1996) have constructed a typology of the buyers of sex in Sweden. When analysing the men's sexuality and

relations to women, they were able to observe five types of pattern, with different kinds of sexual networks. The kind of typology presented by Sandell et al. may be useful in looking for ways to control prostitution and related problems. Within the transnational sex trade, examining the clientele of prostitution solely from the viewpoint of the motives and personal background of the users may, however, appear problematic. I find that the kind of typology used in several studies of prostitution clients freezes what is in fact a highly dynamic situation. As a part of contemporary, transnational sex industry, paid sex may appear very different according to when, where and from whom it is purchased. The experience of, and motivation for, a commercial sexual encounter may vary accordingly. Not only is the prostitution business itself mobile but the individual actors may also hold a range of identifications. Simple definitions such as prostitution client and sex tourist are not always functional as such: looking from a different angle, a sex tourist may be a husband or a boyfriend on a weekend trip, or a single man on a business trip in Tallinn.

It is nowadays largely accepted that the prostitution clients are no social 'Others', different from the rest 'Us'. On the contrary, they come from different social groups and do not represent any specific type of masculinity. Therefore, it no longer seems fruitful to create a profile or profiles of typical prostitution clients. In order to understand the present sex trade, we need knowledge of the contextual practices of the different agents in prostitution.

The buyers of sex that I have been in contact with were, by no means, a homogenous group: The age distribution

was between 20-63 years. They came from different social classes, some were single but most of them were in a regular relationship and almost half of them had children. The average age was 38 and on average, the first time they had bought sex was at the age of 26. Most of them had at least high school education and almost half of them had a university degree.

These men are mostly clients of adult prostitutes but some of them mention having, knowingly or unknowingly, also used girls of 16-17 years of age for the purpose of prostitution (especially when buying sex abroad). Some of the respondents only buy sex in Finland but most of them are also sex tourists, mainly to Tallinn and the St. Petersburg area, as well as less commonly to the other Baltic countries. In their "online" discussion, Tallinn is often called "southern Helsinki".

The motives of these men for buying sex varied, but were well in line with the motives presented in other studies (see e.g. Sandell, Pettersson, Larsson, and Kuosmanen 1996, Månsson 1984). Many of them stressed the desire for different sexual experiences or partners, or saw commercial sex as a substitute for sexual experiences that they otherwise lacked. Some of the informants tended to essentialize male sexuality by treating sexual satisfaction as a biological need for men that *has* to be fulfilled, thus making a difference between male and female sexualities. A commercial sex act was often described as "a relaxing moment", "an easy lay", providing "a feeling of power", "immediate satisfaction" and "a feeling of independence".

Finnish sex tourism to Estonia

Within the contemporary sex industries, the concept 'sex tourism' appears problematic and simplifying as it actually involves a complex nexus between tourism, business travel, and prostitution as well as an intersection of public and private (Hall 1995). Accordingly, buying sex must be seen as a contextual practice. The distance from home has significant relevance to how the buyers of sex perceive the prostitution encounter and especially whether it takes place in- or outside one's home country.

According to a study by Estonian Open Society Institute, most prostitution clients in Estonia are tourists. Within the framework of this research on prostitution and trafficking in people, a survey was made among members of Tallinn police. The police officers estimated that around 45% of sex buyers in Estonia are Finnish men (Pettai & Kase 2002). There has been no study or survey of the ethnic structure of sex tourists in Russia but it appears that Finnish men form a significant part of the clientele of prostitution, at least in the Russian part of Karelia (Kolpakova 2005).

The preconception that Finnish men form a considerable group among the prostitution clients in Estonia seems all the more probable given the fact that during my field study in Tallinn, I noticed that both taxi-drivers and the doormen and other such personnel in the brothels, often spoke very good Finnish, even though they almost without exception were Russian-speakers themselves (as were the dancers and prostitutes). Also, when I spoke to workers in the striptease-clubs and brothels, they mentioned that the customers were very often Finnish men. They were, however, not

able to give any detailed estimates about the numbers. It also became evident that the Finnish clients have a rather negative reputation as being stingy and arrogant customers.

The Finns may form the largest group of foreign men buying sex in Estonia, but there are differences between them as well. They vary in terms of age, socioeconomic background and in terms of how central the pursuit of sexual experience and gratification was to the decision to travel. For others, the prospect of commercial sex plays a significant role in the choice of destination and in the overall decision to travel. For many, commercial sex plays no role in the choice of destination but paid sex is seen as generating surplus value for, for example, business trip.

Commercial sex as a part of business travel vs. habitual sex tourism

For the men visiting brothels in, for example Tallinn, Vyborg or St. Petersburg, sex is usually not the sole reason behind the tourism to the country: it is often combined with a business- or weekend trip, during which commercial sex is purchased. Paid sex is not difficult to find, even upon a first visit to the cities, as the services are openly advertised in travel guides and on various websites. A majority of the Finnish clients that I met in the sex bars in the centre of Tallinn were either on a business trip or a weekend trip with some friends.

The development of foreign business investment in the Baltic countries and Russia has, no doubt, promoted the development of prostitution in the countries. It appears that easy access, increased travel and Finnish business investment in Russia and the Baltic

countries has most affected the activities of these "occasional buyers" of sex. These men usually only buy sex when they are abroad.

'Being abroad', particularly in 'the East', is seen as 'other' space and state of being that involves a different moral code than 'back home'. Occasional buyers are different from habitual sex tourists in a sense that they are not as aware of the local practices and price for paid sex. They mainly visit the striptease-clubs and brothels in the immediate city centre, whereas the habitual buyers also visit the cheaper brothels that mainly serve the local customers. In Tallinn, foreign men dressed in a businesslike manner are often approached, as potential customers, by the local black marketeers of Viagra.

Even though most of the sex tourists may be in Tallinn for other reasons as well, a group of Finnish men visit Tallinn and other parts of Estonia on a regular basis essentially for the purpose of sex tourism. They are often habitual users of paid sex, for whom buying sex is part of everyday life, and who consider it to be a central part of their sexuality. These men are very well aware of the local prostitution culture and practices and, on average, they travel to the neighbouring countries for the purpose of paid sex monthly or even more often. They usually do not visit the most well-known striptease clubs serving foreign customers but go to the brothels located in large, bungalow-type houses outside the city centre.

Being able to find these brothels is indicative of a good knowledge of local sex business, either through engaging in the issue through related websites, relations to other customers or organisers of the trade. In Tallinn for example, taxi-drivers are notable agents within the trade and often help foreign

sex tourists to find the desired services. In particular, habitual sex tourists in Tallinn also use so-called, "pizza-taxis" – as they are known among Finnish sex tourists. These are local taxi-drivers who are specialized in driving prostitutes (usually 3-4) to the hotel of the client so that he can choose a girl without ever leaving his hotel.

A group of Finnish sex tourists also has personal contacts to the organisers of the prostitution business in Tallinn. Some have "girl friends" who they visit regularly. Some of the sex tourists bring out "the charity aspect": according to them, the clients are actually helping the girls by financing their studies or the health care of their children (see also Penttinen 2004). Some of the habitual buyers rationalize their sex tours with cheaper prices compared to the services in Finland.

As I brought out earlier, buying sex is a contextual practice which changes according to different variables as, for example, the ethnicity of a prostitute or the actual place of an encounter. The above categories of 'occasional' and 'habitual' sex tourists are, therefore, only indicative. For others, the prospect of commercial sex plays a significant role in the choice of destination and in the overall decision to travel. For many, commercial sex plays no role in the choice of destination and paid sex is seen as generating surplus value for, for example, a business trip.

In late 19th and early 20th century Finland, buying sex apparently included homo-social practices: it was, for example, a common practice among young male students and was considered a kind of "male ritual". However, in the course of the 20th century, the legal control of prostitution

decreased the use of prostitution (Häkkinen 1995). Since the advent of such controls, the buying of sex services has usually been considered an individual and lone activity that is usually not even talked about with other men.

Nowadays sex tours, in particular, appear to include all the more (homo)social engagements. Buying sex has become all the more social a practice among men; especially during sex tours abroad (see also Lautrup 2005). The networking of prostitution clients is also recognizable in the web-contexts. For example, the users of a well known online advertiser for prostitution in Finland also belong to a "Gentlemen's Club" which, among other things, arranges sex tours to Estonia and has a private discussion forum for members. The club also provides members' benefits and reductions, for example, in sex bars in Finland and in nearby countries. The club arranges get-togethers and parties where new or potential members are invited, in addition to the prostitutes.

The global economy of sex tourism

Marketing ideologies and neo-liberalism are deeply incorporated into international, regional and local sex industries. The neo-liberal, consumerist aspect is also recognizable in the practices and views of the prostitution clients and sex tourists. This is apparent from their web-based communication, where these (almost exclusively male) sex tourists discuss "clients' rights" and other common interests. It is evident that paid sexual encounters have become highly commodified and closely specified transactions.

The role of Internet as a global channel for the advertising, selling and buying of various commercial sexual services by the

organizers and users of the sex industry has highlighted the intersection of public and private spheres of life within the industry. It has also made the local prostitution markets in remote destinations more accessible than before: sex tourists of different nationalities exchange information on where and how to find the best “girls” – not only in nearby countries but all over the world.

References

- Aromaa, Kauko & Lehti, Martti (2002), *Naiskauppa, laitton siirtolaisuus ja Suomi. Nykytilanne, lainsäädäntö ja tutkimuslähteet. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 186*, Helsinki.
- Faugier, Jean & Sargeant, Mary (1997), *Boyfriends, 'Pimps' and Clients. In Scambler, Graham & Scambler, Annette (eds.). Rethinking Prostitution. Purchasing Sex in the 1990s*. Routledge. London and New York.
- Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo (2003), *Sexual Trends in the Baltic Sea Area. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja D 41/2003. Väestöliitto*, Helsinki.
- Hall, Michael C. (1995), *Sex Tourism in South-east Asia. In Harrison, David (ed.): Tourism and the Less Developed Countries*. Chichester, Wiley.
- Harle, Vilho & Moisio, Sami (2000), *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka. Vastapaino*, Tampere.
- Høigård, Cecilie & Finstad, Liv (1996), 'Prostitutes and Their Clients'. In Jackson, Stevi & Scott, Sue (eds.), *Feminism and Sexuality: a Reader*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 358-366.
- Häkkinen, Antti (1995), *Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867-1939*, Helsinki: Otava.
- Jyrkinen, Marjut (2005), *The Organisation of Policy Meets the Commercialisation of Sex. Global Linkages, Policies, Technologies*, Helsinki: Swedish School of Economics and Business Administration.
- Kauppinen, Jaana (2000), "Kansainvälinen ihmiskauppa ja suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin prostituoituihin", *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 2:2000, 60-64.
- Keeler, Laura & Jyrkinen, Marjut (2002), 'Racism in the Sex Trade in Finland', *NIKK – magasin* No. 1, 33-36.
- Khodyreva, Natalia (2002), 'How women in prostitution see themselves and explain their motivations', *NIKK – magasin*, No. 1, 26-29.
- Lammi-Taskula, Johanna (1999), *Clients of the Sex Industry in Finland. The Habitus Study, 1995. In Keeler, Laura & Jyrkinen, Marjut (eds.): Who's Buying? The Clients of Prostitution. Sosiaali- ja Terveysministeriö, Helsinki*, 82-88.
- Lautrup, Claus (2005), "Det skal ikke bare være en krop mod krop -oplevelse..." – En sociologisk undersøgelse om prostitutionskunder", *VFC Socialt Udsatte, København*.
- Leskinen, Jari (2003), *Organisoitu paritus ja prostituutio Suomessa. Rikostutkimus 2002. Keskusrikospoliisi*, Helsinki.
- Marttila, Anne-Maria (2004), *Seksiä ilman rajoja? Kansainvälistyvä seksiteollisuus ja suomalaiset prostituution asiakkaat*, *Naistutkimus – Kvinnoforskning*, 1:2004, 22-35.
- McKeganey, Neil & Barnard, Marina (1996), *Sex Work on the Streets. Prostitutes and Their Clients. Open University Press. Buckingham & Philadelphia*.
- Månsson, Sven-Axel (1984), *Sexualitet utan ansikte: könsköparna*. Carlsson, Stockholm.
- Nagel, Joane (2001), *Racial, Ethnic and National Boundaries: Sexual Intersections and Symbolic Interactions. Symbolic Interaction* 24:2, 123-139.
- Novikova, Irina (2002), *Gendering Post-Socialist "Reason": Borders of Nation, Boundaries of Identity Politics and Women in Latvia After 1991. In Komulainen, Katri (ed.). Sukupuolitetut rajat. Gendered Borders and Boundaries. Psykologian tutkimuksia 22, University of Joensuu*.
- O'Connell Davidson, Julia (1998), *Prostitution, Power and Freedom*, Cambridge: Polity.
- Oppermann, Martin (1999), *Sex Tourism. Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No. 2, 251-266.

Penttinen, Elina (2004), *Corporeal Globalization. Narratives of Subjectivity and Otherness in the Sexscapes of Globalization. Tapri Occasional Paper 92.2004. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.*

Pettai, Iris; Kase, Helve & Proos Ivi (2006), *Prostitutsiooni tähendus Eesti ühiskonnas. Sisejulgeolek või majanduslik kasu. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn.*

Pettai, Iris & Kase, Helve (2002), *Prostitution and Trafficking in Women as an Unsolved Problem in Estonia. The ability of the Estonian state to suppress and prevent prostitution and trafficking in women, Tallinn: Estonian Institute for Open Society.*

Prieur, Annick & Taksdal, Arnhild (1989), *Å sette pris på kvinner. Pax, Oslo.*

Sandell, Göran; Pettersson, Elisabeth; Larsson, Janne & Kuosmanen, Jari (1996), *Könsköparna. Varför går men till prostituerade? Djupanalys av män som köper sex, Stockholm: Natur och Kultur.*

Smette, Ingrid (2003), *Den seksuelle slavestand? Ein rapport om kundar i prostitusjonen, Oslo: Pro Sentret.*

Varsa, Hannele (1986), *Prostituution näkymätön osa: miesasiakkaat - lehti-ilmoitteluprostituution asiakkaista. Naistutkimusmonisteita 5. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Helsinki.*

Commercialising Bodies, Sex and Sexualities

Marjut Jyrkinen

An old tram rattles to a stop near my home in Helsinki on an April morning in 2006. On the side of the tramcar there is a large advertisement on 'Sexhibition'^A, with a picture of a smiling scantily-clad blond woman. I get on the tram. When I get off again, I see there is a new 'Asian massage' parlour just beside the stop. And when I enter a kiosk to buy some coffee, I notice that the tabloid papers on display offer a generous picture of a local female celebrity's breasts and comment on the sexy appearance of the current Ms Finland. Finally, whilst opening my office e-mail at work, several sex trade-related spam messages pop up. Well, it seems that another ordinary working day, in an office located in a country with gender equality high on the political agenda, is just beginning.

The commercialisation of bodies, sex and sexualities¹ functions through at least five different but intermingled processes in the contemporary world: the selling of assets through sex and bodies; the selling of images of 'beauty'; the actual selling of bodies and sex and body parts; the consuming of sex; and profiting from the commercialisation of bodies, sex and sexualities. These processes are discussed here by emphasising how they relate to each other and the constitution of the sex trade, as well as by how they (re)construct the sex trade as 'normal business' and 'consumption'. By the sex trade, I mean economic transactions where other people's bodies and sexualities are offered for sale

and are further sold, bought or delivered and (ab)used in the name of clients' sexual wishes and desires (Hearn & Jyrkinen 2000; Jyrkinen 2001, 2005). Commercialisation of the body and 'desire' are the basis for local as well as international sex markets, which are heavily gendered: the bodies which are offered for sale are often women's and children's, and the buyers are mostly men.

The sex trade or the trading of other assets through sex is not a new phenomenon, but industrialisation and the globalisation of commercial sex have radically changed the situation: multiplying the volume and forms of commercial sex, and the speed of exchanges (Hearn & Parkin 2001; Hughes 2002). The

markets tend to actively and artificially create new needs in their clientele, as well as to attract the attention of new potential clients. At the same time, the sex trade – like other forms of the commercialisation of the body and sex – reproduces and formulates sexualities and understandings of gender/sex relationships. The sex trade also blurs the limits of what is acceptable and unacceptable, and the borders of the legal and illegal. It also actively reshapes attitudes, both within societies and at an international level, in favour of a deregulation of its activities and a move from an illicit status to that of a legal business.

Commercialisations and consumptions

Modern and post-modern Western consumption habits, and much of the contemporary consumption culture model, have become prevalent in various parts of the world. In the era of globalisation, various kinds of assets have become commercialised, commodified and purchasable, including bodies, sex and sexualities (O'Connell Davidson 1998, 2001; Black 2000; Bales 2003). According to Pierre Bourdieu, there has been a multiple commodification of the body within modernity: in addition to the buying and selling of labour power, there are various physical forms of capital into which the body is converted. These include economic capital (money, goods and services), cultural capital (for instance education) and social capital (social networks enabling access to economic capital). (Bourdieu 1978, 1984, 1986; Shilling 2003, p. 111.) In modernity the body is treated more frequently 'as a phenomenon to be shaped, decorated and trained as an expression of an individual's identity' (Shilling 2003, p. 174).

In most western(ised) countries, and also increasingly in developing countries, the visual and textual worlds and spaces are much organised, structured, restructured and powered by images that are sexualised. Often this happens in a very traditional way: in their marketing and advertisement strategies, businesses (ab)use mainly (young) women's sexualised bodies in order to sell various kinds of products and services. In addition to the sale of material and immaterial goods by bodies and sexuality through the sexualisation of women's bodies, this phenomenon is also increasingly extending towards the eroticisation of the (young) male body. However, the use of sexualised bodies to capture attention is mostly directed towards the male viewer, whether the male gaze is understood to be heterosexist or homoerotic. Women are also increasingly targeted as potential consumers of sexualised material, as well as of sex itself (O'Connell Davidson 1998, pp. 180-183; Halmekoski 2002). In contemporary societies, commercialisation of the human body, sex and sexualities is introduced through at least five different but intermingled processes presented in Table 1.

Selling through bodies, sex and sexualities

There are long traditions for the use of the (female) body in marketing for the purposes of selling other assets. The attention of the potential buyer is caught by representations of the beautiful disembodied female body, posing in order to sell things (e.g. Wolf 1990; Holland et. al 1994; Hearn & Parkin 2001). Representations of bodies in the context of selling products invite the customer not only to experience the pure product itself, but also to secretly or openly admire the attractive body or beautiful face. The buying or

Table 1. Commercial use of bodies, sex and sexualities

Mode of commerce	Examples of assets and activities in markets
a) Selling through the use of bodies, sex and sexualities	Cars, groceries, building materials, magazines, records, etc.
b) Selling the preferred image of the body and 'sexiness'	Beauty contests; modelling business; dieting; training and sports; cosmetic surgery
c) Selling bodies and selling sex	Selling (one's) sex services and products; selling body parts
d) Consuming sex	Buying of sex; consumption of pornography
e) Profiting from the commercialisation of bodies, sex and sexualities	Trafficking in persons and body parts; pimping, procuring, pornographisation; organised crime

consuming of a particular product or service implicitly promises to unite the customer with the object of the gaze. These kinds of marketing mechanisms are commonly used for the sale of various products, whether they be machines, groceries or building materials. The amount of sex, 'sexiness' and/or nakedness has varied during different time periods as well as in accordance with the in-built rules of the branches concerned. For instance, the car industry has traditionally used very scantily dressed women as 'eye catchers' in advertisements, magazines and motor vehicle shows. Currently, the female body is used for the marketing of a nearly unlimited variety of items.

From time to time, the question of the acceptability or ethics of such marketing and advertising is raised in media and public discussion. Feminist scholars have particularly emphasised the gendered nature of many marketing practices, and criticised the objectifying of the female body as a focus of the 'male gaze'. According to Janet Borgerson and Jonathan Schroeder (2000, p. 578), advertising reflects the broader stereotypes of women in society as inferior to

men and, at the same time, marketing 'serves to renew and perpetuate these images to each generation'. Thus as a result, advertising and marketing influence the ontology of women in particular ways: firstly, linking women with fashion and style; secondly, portraying women in ways which emphasise the body as the site of female identity; thirdly, by reinforcing, through marketing rhetoric(s), the ontological status of women as subordinate, non-intellectual, child-like and the Other (ibid.)

Selling images of beauty

Secondly, beauty *per se* and sexual attraction have effectively become commercialised during the last decades. The management of the body is a highly gendered phenomenon. A large number of businesses offer advice and services on improving physical appearance, particularly to female customers. The body can be 'fixed' by a variety of treatments, training regimes, diets, creams, massages, even surgical operations, which promise to improve its beauty, and which, at the same time, focus on increasing sexual attractiveness and appeal. The fulfilment of

expectations of beauty promises indirectly a successful life, even career-wise. In many female-dominated occupations, for example in service sector, looks can be tightly bound to sexual display, which is at least implicitly demanded in the occupation. Secretaries, air hostesses and public relations officers are expected to be pleasing to (male) customers and/or managers, which can be interpreted as involving the selling of sexuality as part of their labour-power (Bland et al. 1978, cited in Hearn and Parkin 1995, p. 102).

Expensive and time consuming ways of achieving 'beauty' are particularly directed towards women, who 'need' the treatments in order to enhance their looks and please potential or existing spouses and other males. Women's magazines, beauty parlours, and 'how to do' books offer beauty tips and guidelines for treating oneself – (female) beauty constitutes a considerable business field nationally and internationally. (Wolf 1990; Faludi 1992; Shilling 2003.) In the (re)construction of 'beauty', sports also play an important part. Various training methods, such as bodybuilding and aerobics, concentrate heavily on the creation of a particular body form rather than (simply) engaging in sport for its own sake.

Modelling businesses and beauty contests are an integral part of the commercialisation of the body and also sex and sexualities. National, regional and international beauty contests are broadcast on prime-time television, and newspaper and magazine stories about the competitors are followed intensely. In order to be successful in the beauty business, plenty of effort needs to be put, for instance, on dieting, training and practising moving and posing. In addition, cosmetic surgery is used for reshaping of

the body to match the beauty standard. The current quite monolithic ideals of beauty, represented by Miss Finland, Miss Europe or Miss Universe, are transferred into the normal everyday life of (other) women.

Often women, consciously or unconsciously, respond to the demands for beauty by imitating such ideals – including even misogynistic body- or beauty standards set mainly by fashion designers and (other) profiteers of the beauty business. Therefore, the leading 'body-projects' of many young females can be interpreted as reflecting male designs and fantasies more than the young women's own identities and expressions of individuality (Shilling 2003, p. 7). Young women form one of the major groups that finance the beauty business, often with their parents' money. Increases in various eating disorders, such as anorexia nervosa and bulimia nervosa, affect substantial numbers of young people. Even pre-pubescent children, especially girls, are affected by such disorders. (*Ett liv av ...* 1993; Shilling 2003.) On the other hand, the fascination that fashion and modelling as a career holds for young women and girls reflects a more general current trend of interest in publicity and celebrities as such. One example is that during the last few years the popularity of magazines focusing on entertainment and gossip about celebrities has increased substantially in Finland.

Selling bodies and selling sex

Thirdly, the commercialisation of bodies, sex and sexualities is materialised most completely through the sale of sex(ual services). The body becomes an article of the exchange of sex services for (usually) economic compensation, the value of which

varies by the place, status of the seller and content of such transactions. There is a wide international literature on prostitution, especially concentrating on the sellers of sex – mainly women in prostitution. Historically, the interest has been on individual or ‘social situation’ explanations of prostitution, for instance, ‘socio-pathology’ of prostitution, such as ‘deviance, nymphomania and psychological problems’ that were to explain the behaviour of female prostitutes (Scott [1968] 1996; see Järvinen 1990; Svanström 2000).

More socially contextualised theories on prostitution, or rather those concerning the sale of sex, began to emerge from the latter part of the 1960s, but the focus of research on prostitution and related issues is still largely on the social and economic reasons for prostitution and their medical impacts, especially STDs and HIV/AIDS. The implicit and embedded ‘gender perspectives’ of prostitution research have traditionally consisted of accepting the ‘naturalness’ of the buying of sex by men and of the sale of sex by women. A more critical gender perspective on commercial sex has emerged through feminist theories. However, feminist research, as well as feminist activism, has been strongly divided by ideological differences over the understanding of the sale of sex as either mainly a matter of choice, a ‘voluntary’ act, and sometimes even ‘empowering’ (see Roberts 1992, Doezema 1994; Pheterson 1996; Chapkis 1997; see also Delacoste and Alexander 1987), or as quite the opposite, an abuse of women (Barry 1979, 1995; Dworkin and MacKinnon 1988; Näre 1995; Jeffreys 1997; Hughes 1999, 2000, 2002). Both emphases also have their supporters outside of academia, formulating a base both for

links between various organisations, as well for the linkage of policies and legislation(s).

In addition to the selling of sex and of bodies for sex locally and nationally, international trafficking in human beings², especially in women and children, is a growing phenomenon. The vast majority of trafficked people end up in the global sex markets, although there are also other forms of exploitation connected to the trafficking of human beings, such as sweat shop labour and other slavery-like practices and the removal of organs (Truong 1999; Hughes 2000).

A further form of both the abuse and commercialisation of the human body is the sale of organs for transplantation. For example, even though the sale of organs is illegal in most parts of the world, the sale of kidneys is an increasing business activity of criminal organisations. Wealthy clients, often from westernised countries and, increasingly, the Gulf States, are willing to pay large amounts of money for a black market transplant³. Organ sale is organised mainly from areas of poverty, for instance, India, Brazil and other Third World countries, from where the donors are trafficked (even) across borders for the operation. Alternatively, both the future recipient and the donor of the organ may travel to a third country for the transplant to be carried out.

The amount of money paid to the organ donor is usually marginal in comparison to the sum the organ purchaser pays to the organisers, including the clinics or hospitals and the surgeons⁴. Body parts are also stolen in some countries from cadavers and even living hospital patients. (Scheper-Hughes 1998, 2003; Wilkinson 2003). Another form of gaining access to human organs is when convicted criminals are killed and their

organs are transplanted. The taking of organs from executed prisoners, or the execution of prisoners for their organs – kidneys, corneas, liver tissues, and heart valves – has been reported by human rights activists in China, South-Africa, Iraq and Argentina (Lehoczky 1999). In addition, street children are especially at risk from kidnappers seeking organs for sale on the black market. Existing information on organ sale suggests that Eastern and Central Europe is becoming a new source of cheap human kidneys and other organs (Ivanov 1998).

Sex as a form of commercial consuming

Until very recently, the volume of academic research on the buying of sex has been relatively small compared to the extent and impacts of the phenomenon globally. What is clearly known is that the consuming of sex is heavily gendered: most clients of prostitution, globally and locally, are men (Kleiber and Velten 1994; Sandell et al. 1996; Månsson 1996, 2001, 2002; O'Connell Davidson 1998, 2001; Monto 2004). The consuming of sex and sexual services seems to accumulate and, according to a survey done in Finland, those men who, for example, consume sex magazines also seem to consume other sexual products, such as sex videos more or less regularly (Lammi-Taskula 1999). Even though the direct impacts of pornography use on the increase of physical and (other forms of) sexual violence are debated, there is clear evidence that sex criminals are or have often been high-level consumers of various forms of commercial sex (Hedlund 1999).

The understanding of the buyers of sex as being somehow deviant, 'other' than normal people, seems to be a deeply rooted but fallacious standpoint. On the contrary, in

general the clients of sex do not differ from non-clients in respect of their socio-economic status. (Sandell et al. 1996; Lammi-Taskula 1999; Kuosmanen 1999; Hanmer 2000.) In addition, many buyers of sex do not limit their consumption solely to the local sphere, but instead reach out for (sex) destinations far away from home in order to avoid 'getting caught', as well as in order to fulfil their racialised and sexualised fantasies which construct the Other (O'Connell Davidson 1998, 2001; Mullings 2000, p. 244). According to Finnish survey data from 1995, many sex clients particularly bought sex abroad: 10 % of Finnish men had bought sex abroad, but only 3 % in Finland (Lammi-Taskula 1999, p. 85). For instance, sex tourism from Finland is particularly directed to areas neighbouring Finland, such as Estonia and North-West Russia, but also to more 'exotic' destinations, such as South-East Asia (Jyrkinen 2000; Nurmi 2001, 2002; Marttila 2004).

According to Julia O'Connell Davidson (1995, 1998, 2001), who has researched Western sex tourists in various countries, including Thailand, Cuba, the Dominican Republic, Costa Rica, Venezuela, South Africa and India, prostitute users and sex tourists are not a homogeneous group. Instead, it is important to distinguish between 'habitual' and 'situational' prostitution users. The 'situational' sex tourists end up having sex with a prostitute not because they – mainly men but also women – have gone out with that intention, but because they find themselves in situations where they can tell themselves that their own particular prostitute use is 'different' and therefore acceptable. Or, the 'situational' prostitute users convince themselves that the woman, man or a child is not really a prostitute, and

that they themselves are not really paying for sex as such. The 'habitual' prostitute user is someone who makes a conscious choice about, and a habit of, prostitute use. The majority of 'habitual' prostitute users are men, who comprise the core demand for both adult and child prostitution. Of those men who have sometimes in their lives used prostitutes, only a minority engage in habitual prostitute use. However, this minority consumes a large amount of prostitution services locally and globally. (O'Connell Davidson 2001, p. 37.)

The percentage of men who have bought sex varies significantly between different cultures and countries. This fact strongly supports the understanding of sexualities (and the buying of sex) as socially constructed. In European countries the percentage of men who have bought sex varies between 7 % and 39 %. Prostitution use is predominantly a male practice world-wide. (Månsson 2001, pp. 136-139.) In addition to male buyers of sex, there are, however, women who use prostitutes' services in their home country or when travelling abroad. According to the Habitus survey in Finland 1995, 11 % of Finnish men and 0.7 % of Finnish women had at least once been clients of prostitution (Lammi-Taskula 1999, p. 85).

In a study of male prostitution in Finland, Mari-Elina Laukkanen (1998) found out that in addition to men who bought sex from other men, there were also (heterosexual) couples and some women who bought sex from the interviewed male prostitutes. The female clients, as is often the case with male sex clients, tended to distinguish sex from love and commitment. Laukkanen argues that 'there are some women who are ready to take what they want when they want it,

and the male prostitutes meet the demand for comfortable and uncommitted sex among these women' (Laukkanen 1999, pp. 70-71). In addition, there are female sex tourists who can be termed 'situational' buyers of sex. Such women enter into sexual relationships with local men during their trips abroad and finance the male companionship, for instance, through gifts, meals and entertainment. According to Deborah Pruitt and Susanne LaFont (1995), this kind of cross-racial 'relationship' lasts from a few weeks to a few months, and sometimes the financial support includes airplane tickets for the men to visit the women at home. Even though the relationships of, for instance, white European female sex tourists in Jamaica with local Rastafarian men may contradict conventional male-female power relationships and hegemony, they reinforce notions of racial hegemony (Mullings 2000, pp. 245-247).

In many parts of the developing world the sex trade is fuelled by sex tourism, but also by the presence of foreign military troops. Military rest and recreation (R&R) centres in foreign countries often include prostitution services. In fact, military occupations and bases have often preceded organised sex trade and sex tourism in various parts of the world. This has been an important factor for the entrenchment of prostitution into local cultures in, for example, Southeast Asia. An earlier example of the impact of the military and war originates from the Second World War and the Japanese invasion of Korea and China, where altogether 200,000 Korean women and girls were recruited and kidnapped by the Japanese Imperial Army for the purpose of supplying prostitutes, 'military comfort women', for the troops⁵

(Enloe 1989, 2000; Kazuko 1994; Soh 2001).

The military has been and is still tightly linked to various forms of the sex trade, and according to Dennis Altman (2001, p. 109) 'the ready availability of prostitutes has been a major concern of military commanders as a way of both maintaining the morale of their troops and restricting possible homosexuality among their troops'. The linkages between the sex trade and traders and the military are significant. The Dutch government, to give an example, provided copies of sex magazines to its peacekeepers in the former Yugoslavia (*ibid.*, p.119).

The former Yugoslavia, which has been an arena for various grave human rights violations including massacres and systematic rapes of women of adverse ethnic groups by military troops, has also become a forum for the rampant sex trade. Since the end of the war in 1999 and the entry of the NATO-led international peacekeeping groups in Kosovo, the Kosovo-Force (KFOR), the number of brothels has increased tenfold from 18 to 200, and trafficking in women and children from the poorest areas of eastern Europe into Kosovo has increased. According to Amnesty International, girls as young as 11 years of age are sold into prostitution in the area. Even in cases of child sex abuse, the NATO troops are immune from prosecution in Kosovo. In addition to international peacekeepers, the presence and behaviour of other international workers, such as the UN police and Western aid workers, is also fuelling the sex trade⁶. According to Kate Allen from the Amnesty International:

[t]he international community in Kosovo have triggered an explosion in demand for trafficked women. They are not only failing to stop this despicable trade, they are actively fuelling it by

paying for sex themselves. (Cited in Alexander 2004.)

In addition to the purchase of many forms of sex by individuals in their home countries or abroad, there are other, more organised ways through which people can get involved in the sex trade. The potential involvement of business organisations in the offering of sex services to their customers or loyal workers is still a much under researched area in general (Holgersson and Svanström 2004). There are, however, at least single cases where such encounters have taken place in Finnish business life⁷

Researcher Reet Nurmi, who has interviewed over 250 Estonian and Russian prostitutes in Finland and in the neighbouring areas of Finland, states that according to women interviewees involved in prostitution, many buyers of sex had been on a business trip and it seems very likely, at least in some cases, that the costs were covered by business organisation, mainly from the business areas of construction work, steel production and ICTs. (Cited in Kerkelä and Kunnas 2004.) For instance, in those striptease restaurants in Tallinn that also offer prostitute services, the bill can be written as if it referred to a totally different limited company. This enables the offering of 'flexible' and 'discreet' services for the clients, whether they be individual sex consumers or members of a business organisation. Or, the sex services can be covered in the bill of a sex restaurant or a brothel by naming them under a different title, such as 'beverage services', which can then be presented as normal costs in the accounts of the firm, and later on reduced in the taxation. (Kerkelä and Kunnas 2004.) The covering up of bills from commercial sex encounters in business

life has also been found in Swedish business contexts (Holgersson and Svanström 2004, pp. 37-38).

Profiting from the sex trade

In order for the profiteers to guarantee their gains from the sex trade, at least four ingredients are needed, namely products, clients, effective marketing, and the normalisation of the sex businesses. In this sense, the sex trade functions just like any other branch of business, even though it is obvious that it does differ from ordinary business: the 'products' or 'assets' are human beings, whose bodies and sexualities are marketed, sold, purchased and (ab)used.

Firstly, there is a constant need for new and fresh '*products*' in the markets, because a) the clients often want to (ab)use and 'test' new and different 'products', which are mainly women as well as children both in the flesh and in virtual forms; b) often the 'products' do not stay in such businesses for very long: many die because of violence and diseases and other forms of maltreatment, and those who stay alive longer often lose their 'value' in the markets because of ageing, illnesses and/or drug addiction. Therefore, their option is to create another position in the markets, for instance as 'Madames' or 'Mamas' and recruiters of other women into the sex trade (McLeod 1982; Häkkinen 1995; O'Connell Davidson 1998; see Markkula and Mäkinen 2004). Some women in prostitution or otherwise close to the sex trade can become spokeswomen for the legalisation of prostitution and, at the same time, for the interests of the sex trade⁸.

The second important factor is the *clients* who are willing to pay for sex, as well as for the right to (ab)use women and children in other ways: for instance, a sex tourist may

pay for cooking and entertainment, as well as for sex during his stay at a particular destination. His wishes are to be fulfilled by the prostitute, and if not, he can always return the 'product' and demand a new one. The money is often directed to the procurer or organisation, or the client pays for sex where the act takes place. In Helsinki, for instance, this could be at a motel, hotel or apartment often owned by the procurer or the associated organisation. After performance of the act, the prostitute returns to the prostitution market place, a bar or street, in order to find another sex client.

Thirdly, the successful running of the businesses requires effective *marketing* and advertising. A traditional marketing channel for the sex trade has been sex magazines, but marketing also takes place through advertisements in newspapers and telephone boxes. New information and communication technologies have radically changed the situation: now advertising on the Internet reaches enormous publics instantaneously, and targeted advertising can also be precisely directed to specific audiences.

Fourthly, in order to grow and realise increasing profits for its direct or indirect participants, the sex trade needs to be accepted, as much as possible, as a normal business. Processes of the *normalisation* of the sex trade are linked with other forms of the commercialisation of bodies and sex(ualities), which enable sex businesses to become inextricable phenomena in late modern life. (Barry 1995; Månsson 2001, 2004.) Normalisation of the sex trade is represented, for example, by appraisals of commercial sex by (some) male Members of the Finnish Parliament. In 2004, a male MP openly presented his prostitution use history in a Parliamentary plenary session that

Table 2. Actors and organisations of and in the sex trade

Sellers	Prostitutes, strippers, escorts, mail-order brides, trafficked women and children in prostitution, pornography 'actors'/'actresses'
Buyers	Male, female, couples, groups Hetero-, homo-, bi- and transsexual sex buyers Nationals, foreigners Travellers, businessmen, military men, locals
Intermediaries	Pimps, pornographers, 'producers', sex club & brothel owners, traffickers
Indirect profiteers	Travel agencies, airlines, hotels, motels, restaurants & doormen, taxi drivers and companies; Media: daily papers, commercial, cable and satellite television; Internet providers Service providers: doctors treating for STDs; NGOs offering services by public/private finance; banks and credit card companies; National economies
Bystanders	Children, partners & spouses of sellers and buyers of sex; People living in nearby prostitution/sex trade milieu or districts
Policy agents	National ministries, Parliament; Internet providers; Media; European Commission, European Parliament, Council of Ministers; Other relevant international governmental and non-governmental organisations; City councils; Co/self-regulating agencies

concerned the amendment of the Penal Code and its statutes on sex crimes. In the same context, other male MPs made it clear that they favoured having (legalised) brothels also in Finland, and strongly opposed the idea of the criminalisation of the buying of sex⁹.

Summary

To summarise the multifaceted field of the commercialisation of sex, Table 2. represents key actors and organisations within the sex trade.

It can be claimed that there are ongoing and multifaceted processes of commercialisation of bodies, sex and sexualities that take place at the local, regional and global levels. The sex trade actively pursues not only increased profitability but also a more respectable

and acceptable status in society. Thus the normalisation processes of such trade take place in front of, and within, our everyday lives. Whether, and for how long, societies 'tolerate' this trend, and whether commercial sex will be regarded as a harmful development that needs to be prevented and combated, is a crucial political issue.

Henvisninger

- A <http://www.sexhibition.fi/messut.htm>
- 1 This paper is based on the writer's Ph.D. 'The Organisation of Policy Meets the Commercialisation of Sex. Global Linkages, Policies, Technologies' (Jyrkinen 2005), available at: http://www.hanken.fi/hanken/eng/page1655.php?book_id=280
- 2 Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2002) defines 'trafficking in persons' meaning the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour of services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs'.
- 3 <http://www.newint.org/issues300/trade.html>
- 4 Document 'Musta munuainen' [Black kidney] by Silminmäkijä, TV2, broadcasted in February 26th 2004 in Finland (<http://www.yle.silminmakijajuttu.php?tunnus=164>).
- 5 In addition to Korean women, comfort women originated also from Japan, China, Taiwan, the Philippines, Indonesia, and even the Netherlands. Comfort women were sent to the front lines and military bases in order to 'keep up the fighting spirit' of the soldiers. Many of these women were killed in the fighting or were massacred by the Japanese army; many killed themselves after returning home because of the harsh memories and shame. Some women had to continue in prostitution in post-war Japan. Comfort women who survived the war and had suffered in silence started to mobilise later on. In 1991 they filed a lawsuit against the Japanese government for violating their human rights. Their claims for an official apology and compensation from the Japanese government have, however, been rejected. (Kazuko 1994; Soh 2001.)

- 6 <http://www.amnestyusa.org/news/document.do?id=1391B6E5EE9C8A9780256E7E0041EE72>
- 7 According to the Yleisradio Radio News in February 2004, there are companies that offer their workers and their clients the services of prostitutes in Finland and, particularly, in Estonia and other neighbouring areas of Finland. A male interviewee, called as 'Sakari', who works in the construction field told about the sex trips organised by the company he works for. The participants had been offered the services of prostitutes in Estonia, and the costs were covered by the company. He himself has already participated in such trips on three occasions. Another male interviewed for the radio news, referred to as 'Toni' described a 'sex party' organised by the company he works for. The party took place in Finland and a prostitute was also available as part of the services provided during the party.
- 8 On organised forms of activities for 'prostitutes' rights' and decriminalisation/legalisation of prostitution, see, for example, Delacoste and Alexander (1987), Jenness (1990), Weitzer (1991), Pheterson (1996), and Bindman and Doeze-ma (1997).
- 9 'MP reveals in a plenary session – Lyly Rajala: I bought sex' and 'Male MPs appraised brothels', in Tanner and Nurvala, *Iltalehti* April 14th 2004.

References

- Alexander, Derek (2004) 'NATO Sex Slaves. Alliance Soldiers Accused of Preying on Child Hookers in Rubble of War-torn Kosovo'. *Daily Record Scotland*, 7th May 2004. <http://www.dailyrecord.co.uk/news> (accessed 10.5.2004).
- Altman, Dennis (2001) *Global Sex*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bales, Kevin (2003) 'Because She Looks Like a Child'. In Barbara Ehrenreich and Arlie Russell Hochschild (eds.) *Global Women. Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. Metropolitan Books: New York. Pp. 207-229.

- Barry, Kathleen (1979) *Female Sexual Slavery*. New York: New York University Press.
- Barry, Kathleen L. (1995) *Prostitution of Sexuality: Global Exploitation of Women*. New York: New York University Press.
- Bindman, Jo and Doezema, Jo (1997) *Redefining Prostitution as Sex Work on the International Agenda*. <http://www.walnet.org/csis/papers/redefining.html> (accessed 16.12.2003).
- Black, Paula (2000) 'Sex and Travel: Making the Links'. In Stephen Clift and Simon Carter (eds.) *Tourism and Sex: Culture, Commerce and Coercion*. London: Pinter. Pp. 250-264.
- Bland, Lucy, Brunson, Charlotte, Hobson, Diana and Winship, Janice (1978) 'Women 'inside and outside' the relations of production'. In *Women Take Issue*, Women's Studies Group, Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham. London: Hutchinson.
- Borgerson, Janet L. and Schroeder, Jonathan E. (2002) 'Ethical issues of global marketing; avoiding bad faith in visual representation'. *European Journal of Marketing*, Vol. 36, No. 5/6 2002, pp. 570-594.
- Bourdieu, Pierre (1978) 'Sport and Social Class'. *Social Science Information* 17, pp. 819-840.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1986) 'The Forms of Capital'. In John Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.
- Chapkis, Wendy (1996) 'Prostitution, Prohibition and the Question of Sexual Slavery – Summary'. In Marjut Jyrkinen (ed.) *Conference book Changing Faces of Prostitution. Unioni, the League of Finnish Feminists*. Pp.106-108.
- Delacoste, Frederique and Alexander, Priscilla (eds.) (1987) *Sex Work: Writings by Women in the Sex Industry*. Cleis Press.
- Doezema, Jo (1996) 'Choice in Prostitution'. In Marjut Jyrkinen (ed.) *Changing Faces of Prostitution. Conference Book. Keuruu: Unioni, the League of Finnish Feminists*. Pp. 56-68.
- Dworkin, Andrea and MacKinnon, Catharine A. (1988) *Pornography and Civil Rights. A New Day for Women's Equality*. Minneapolis, Minnesota: Organising Against Pornography.
- Enloe, Cynthia (1989) *Bananas, Beaches and Bases. Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley: University of California.
- Enloe, Cynthia (2000) *Maneuvers. The International Politics of Militarizing Women's Lives*. Los Angeles: University of California Press.
- Ett liv av vikt. Regeringsuppdrag om anorexi/bulimi. (1993) [Life out of weight. Assignment of (Swedish) Government on anorexia/bulimia]. Folkhälsoinstitutet och Socialstyrelsen.
- Faludi, Susan (1992) *The Undeclared War Against Women*. Chatto & Windus Ltd.
- Halmekoski, Tuija (2002) 'Eroitiikan markkinat – nyt myös naisille' [Markets of erotics – now also for women]. *Anna-magazine* 35-36/2002 pp. 24-27.
- Hanner, Jalna (2000) 'Buying Sex: Responding to Kerb-Crawlers' in L. Keeler (ed.) *Recommendations of the E.U. Expert Meeting on Violence Against Women. Reports 2000:13*. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health. Pp. 98-104.
- Hearn, Jeff & Jyrkinen, Marjut (2000) 'Uudet teknologiat, globalisaatio ja seksiteollisuus'. (New Technologies, Globalisation and Sex Industry.) *Naistutkimus* 4/2000, pp. 67-71.
- Hearn, Jeff and Parkin, Wendy (1995) 'Sex' at 'Work': *The Power and Paradox of Organisation Sexuality*. Revised edition. Hemel Hempstead: Prentice-Hall; New York: St. Martin's Press.
- Hearn, Jeff & Parkin, Wendy (2001) *Gender, Sexuality and Violence in Organizations: The Unspoken Forces of Organization Violations*. London: Sage.
- Hedlund, Eva (1999) 'Experiences with Treating Men with Compulsive Sexual Behavior'. In Laura Keeler and Marjut Jyrkinen (eds.) *Who's Buying? The Clients of Prostitution*. Helsinki: Ministry of Social Affairs, Council for Equality 1999:4. Pp.73-81

- Holgersson, Charlotte and Swanström, Yvonne (2004) *Lagliga och olagliga affärer – om sexköp och organisationer* [Legal and illegal businesses – on the sex trade and organisations]. Unpublished final report of research project financed by NorFa.
- Holland, Janet & Ramazanoglu, Sue Sharpe & Thomson, Rachel (1994) 'Power and Desire: The Embodiment of Female Sexuality'. *Feminist Review*, No 46/1994, pp. 21-38.
<http://www.newint.org/issues300/trade.html> (accessed 4.3.2004).
- <http://www.sexhibition.fi/messut.htm> (accessed 18.4.2006).
- <http://www.yle.silminnakija/juttu.php?tunnus=164> (accessed 4.3.2004). Document *Musta munuainen* [Black kidney] by Silmännäkijä, TV2, presented in 26th February 2004.
- Hughes, Donna M. (1999) 'The Internet and the Global Prostitution Industry' in D. Hughes & C. Roche (eds.) *Making the Harm Visible. Global Sexual Exploitation of Women and Girls*. Kingston, Rhode Island: Coalition Against Trafficking in Women.
- Hughes, Donna M. (2000) 'The "Natasha" Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women'. *Journal of International Affairs*, Vol. 53, No. 2, 2000, pp. 625-651.
- Hughes, Donna (2002) 'The Use of New Communications and Information Technologies for Sexual Exploitation of Women and Children'. *Hastings Women's Law Journal* Vol. 13:1 2002, pp. 129-148.
- Häkkinen, Antti (1995) *Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867-1939*. [For money but not for love. Prostitution in Helsinki 1867-1939]. Keuruu: Otava.
- Ivanov, Andrei (1998) 'Israeli Link in Estonian 'Human Kidneys for Sale' Scam'. *IPS*, 20th February 1998. <http://www.oneworld.org/ips2/feb98/transplants.html> (accessed 4.3.2004).
- Jeffreys, Sheila (1997) *The Idea of Prostitution*. Melbourne: Pinifex Press.
- Jenness, Valerie (1990) 'From Sex as Sin to Sex as Work: COYOTE and the Reorganization of Prostitution as a Social Problem'. *Social Problems* 37, pp. 403-420.
- Jyrkinen, Marjut (2000): *Matkaraportit Sortavalasta, Viipurista ja Utsjoelta* [Travelogue from Sortavala, Viaborg and Utsjoki]. Unpublished paper for the Project for the Prevention of Prostitution.
- Jyrkinen, Marjut (2001) *Cyberway to Sex Trade: Sexualised Violence, Global Linkages and Policy Instruments*. Unpublished research paper.
- Jyrkinen, Marjut (2005) 'The Organisation of Policy Meets the Commercialisation of Sex. Global Linkages, Policies, Technologies'. *Economy and society* No 146. Hanken, Swedish School of Economics and Business Administration: Helsinki. Available at: http://www.hanken.fi/hanken/eng/page1655.php?book_id=280
- Järvinen, Margaretha (1990) *Prostitution i Helsingfors – en studie i kvinnokontroll* [Prostitution in Helsinki – a study on controll of women]. Åbo: Åbo Akademin's förlag.
- Kazuko, Watanabe (1994) 'Militarism, Colonialism and the Trafficking in Women: "Comfort Women" forced into Sexual Labor for Japanese Soldiers'. *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, Vol. 26, No. 4, October-December 1994. <http://csf.colorado.edu/bcas/sample/comfdoc.htm> (accessed 12.5.2004).
- Kerkelä, Lasse and Kunnas, Kaja (2004) 'Suomalaisyritysten väitetään kustantavan seksimatkoja' [Finnish business firms are claimed to finance sex trips]. *Helsingin Sanomat*, 4th February 2004.
- Kleiber, Dieter & Velten, Doris (1994) *Prostitutionskunden. Eine Untersuchung über soziale und psychologische Charakteristika von Besuchern weiblicher Prostituierter in Zeiten von AIDS*. Band 30, Bundesministerium für Gesundheit.
- Kuosmanen, Jari (1999) 'Male Clients of Prostitution in Sweden'. In Laura Keeler and Marjut Jyrkinen (eds.) *Who's Buying? The Clients of Prostitution*. Helsinki: Ministry of Social Affairs, Council for Equality, Publications on Equality 1999:4. Pp. 34-41.

- Lammi-Taskula, Johanna (1999) 'Client of the Sex Industry in Finland. The Habitus Study 1995'. In L. Keeler and M. Jyrkinen (eds.) *Who's Buying? The Client of Prostitution*. Helsinki: Ministry of Social Affairs, Council for Equality 1999:4. Pp. 82-88.
- Laukkanen, Mari-Elina (1998) *Kuhinaa kulisissa. Kun suomalainen mies myy potenssiaan [Behind the scenes. When the Finnish man sells his potency]*. Stakes Raportteja 231. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Laukkanen, Mari-Elina (1999) 'He Has No Name – Researching Male Prostitution in Finland'. In L. Keeler and M. Jyrkinen (eds.) *Who's Buying? The Client of Prostitution*. Helsinki: Ministry of Social Affairs, Council for Equality 1999:4. Pp. 65-72.
- Lehoczky, Etelka (1999) 'Body Bazaar: In the Poorest Countries of the World, Kidneys Mean Cash'. October 15th 1999 Whoa!. <http://www.gettingit.com/article/195> (accessed 4.3.2004).
- Markkula and Mäkinen (2004) 'Venäjän diplomaattiasunnoissa prostituutiota' [Prostitution in the apartments of the Russian Federation]. *Ilta-Sanomat*, 19th October 2004.
- Marttila, Anne-Maria (2004) 'Seksiä ilman rajoja? Kansainvälistyvä seksiteollisuus ja suomalaiset prostituution asiakkaat' [Sex without limits? Internationalising sex industry and Finnish sex clients]. *Naistutkimus* 1/2004. Pp. 22-35.
- McLeod, Eileen (1982) *Women Working: Prostitution Now*. London: Croom Helm.
- Monto, Martin A. (2004) 'Female Prostitution, Customers and Violence'. *Violence against Women*, Vol. 10, No.2 2004, pp. 160-188.
- Mullings, Beverley (2000): 'Fantasy Tours: Exploring the Global Consumption of Caribbean Sex Tourisms'. In Mark Gottdiener (ed.) *New Forms of Consumption. Consumers, Culture, and Commodification*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Pp. 227-250.
- Nurmi, Reet (2001) 'Sexual Violence against Children for the Purpose of Prostitution in the Helsinki Area – Results of the Study Carried out within the Framework of the STOP 2 Project'. In Marjut Jyrkinen and Leena Karjalainen (eds.) *Minors in the Sex Trade. Hamina: Programme for the Prevention of Prostitution and Violence against Women*. Pp. 107-125.
- Nurmi, Reet (2002): 'Prostitution at the Limits of Risks'. In Ursula Aaltonen, Ali Arsalo and Minna Sinkkonen (eds.) *Being Positive. Perspectives on HIV/AIDS in the EU's Northern Dimension and Finland's Neighbouring Areas*. Saarijärvi: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Pp. 175-185.
- Näre, Sari (1995): *Etnopsykoanalyttisia näkökulmia sukupuolikulttuuriin (Ethno-psychoanalytical views on Gender Culture)*. Research Reports No 229, Department of Sociology, University of Helsinki.
- Månsson, Sven-Axel (1996) 'International Prostitution and Traffic in Persons in Relation to Costs and Benefits of Europeanization'. In M. Jyrkinen (ed.) *Changing Faces of Prostitution*. Keuruu: Unioni, the League of Finnish Feminists.
- Månsson, Sven-Axel (2001) 'Mens' Practices in Prostitution: The Case of Sweden'. In Bob Pease and Keith Pringle (eds.) *A Mans' World? Changing Men's Practices in a Globalized World*. London: Zed Books. Pp.135-149.
- Månsson, Sven-Axel (2002) 'Mens' Practices in Prostitution: The Case of Sweden'. In Bob Pease and Keith Pringle (Eds.) *A Mans' World? Changing Men's Practices in a Globalized World*. London
- O'Connell Davidson, Julia (1995) 'British Sex Tourists in Thailand'. In Mary Maynard and Jane Purvis (eds.) *(Hetero)Sexual Politics*. London: Taylor Francis.
- O'Connell Davidson, Julia (1998) *Prostitution, Power and Freedom*. Cornwall: Polity Press.
- O'Connell Davidson, Julia (2001) 'Punter Fiction - Stories Clients Tell about Their Prostitute Use' in M. Jyrkinen & L. Karjalainen (eds.) *Minors in the Sex Trade*. Report of the European Commission STOP Project. Hamina: Programme for the Prevention of Prostitution and Violence Against Women.

- Pheterson, Gail (1996) *The Prostitution Prism*. University of Amsterdam press.
- Pruitt, Deborah and LaFont, Susanne (1995) 'For Love and Money: Romance Tourism in Jamaica'. *Annals of Tourism Research* 22(2), pp. 422-440.
- Roberts, Nickie (1992) *Whores in History: Prostitution in Western Society*. London: Harper Collins.
- Sandell, Göran & Pettersson, Elisabeth & Larsson, Janne & Kuosmanen, Jari (1996) *Könsköparna. (Buyers of Sex.) Falun: Natur och Kultur*.
- Scheper-Hughes, Nancy (1998) 'The New Cannibalism'. *New Internationalist*, April 1998.
- Scheper-Hughes, Nancy (2003) 'Human Kidneys: The New Cash Crop'. *New Internationalist*, March 2003.
- Scott, George Ryley ([1968] 1996) *The History of Prostitution*. London: Senate.
- Shilling, Chris (2003) *The Body and Social Theory*. Second edition. London: Sage.
- Soh, C. Sarah (2001) 'Japan's Responsibility Towards Comfort Women Survivors'. Japan Policy Research Institute Research Paper No. 77, May 2001. <http://www.icasinc.org/lectures/soh3.html> (accessed 12.5.2001).
- Svanström, Yvonne (2000) *Policing Public Women. The Regulation of Prostitution in Stockholm 1812-1880*. Bjärnum: Atlas Akademi.
- Tanner, Matti and Nurvala, Raili (2004) 'Kansanedustaja rävytti täysistunnossa – Lyly Rajala: Ostin seksiä' [MP reveals in a plenary session – Lyly Rajala: I bought sex]. *Iltalehti*, 14th April 2004.
- Tanner, Matti and Nurvala, Raili (2004) 'Mieskansanedustajat ylistivät bordelleja' [Male MPs appraised brothels]. *Iltalehti*, 14th April 2004.
- Truong, Thanh-Dam (1999) 'International Human Trafficking, Organized Crime and Voluntary Servitude: Where Does the Ethical Question Lie?' Paper presented at Tampere Major Philosophical Event, May 22.-23. 1999, Tampere Hall, Finland.
- Weitzer, Ronald (1991) 'Prostitutes' Rights in the United States: The Failure of a Movement'. *The Sociological Quarterly*, 31, pp. 23-41.
- Wilkinson, Stephen (2003) *Bodies for Sale. Ethics and Exploitation in the Human Body Trade*. London: Routledge.
- Wolf, Naomi (1990) *The Beauty Myth. How Images of Beauty are Used Against Women*. London: Vintage.

”Porn chic” tendensen i massekulturen

Anette Dina Sørensen

Hvis man skal tro den offentlige debat har vi de senere år været vidne til et nyt fænomen i Norden. Fænomenet går under betegnelsen ”seksualisering af det offentlige rum” og det implicerer en øget henvisning til seksualitet i massekulturen. Men det afgørende nye ved situationen er pornografiens langt større aftryk i massekulturen og de stereotype kønsrepræsentationer det kaster af sig. Hvor 1990’ernes reklamebilleder afspejlede den postmoderne opløsning af kønnets traditionelle betydninger, boomer nu et tilbagetog til uhyre traditionelle kønsrepræsentationer.

Massekulturens henvisninger til det seksuelle som opmærksomhedsskaber og målgruppespecifik henvendelsesform er slet ikke så ny som debatten lader antyde. I Danmark har seksualiteten været repræsenteret lovligt i det offentlige rum siden liberaliseringen af billedpornografien i 1969 (Thing, 1999). Det er imidlertid ræsonabelt at tale om, at henvisningerne til det seksuelle er mangedoblet de senere år. Men det afgørende nye ved situationen – og den udfordring, der tårner sig op foran os – handler først og fremmest om noget andet; den handler om pornografiens langt større aftryk i massekulturen. Og det gælder ikke kun i reklamemediet, der er tale om et helt generelt træk i modereportager, i ungdomsmagasiner, i tv-programmer, musikvideoer og ikke mindst i kampagner unge selv stabler på benene.

Og tingene hænger sammen; de stereotype kønsrepræsentationers genopstandelse er i høj grad forbundet med pornografiens massekulturelle gennemslag (Sørensen og Cawood, 2002; Sørensen, 2002)

Mainstreaming af pornografi – ”porn chic”

Den betegnelse, der bedst dækker pornografiens nuværende placering i vores kultur er ”mainstreaming”. Den engelske medieforsker Brian McNairs har i flere af sine bøger beskæftiget sig med fænomenet, som i medieforskningen kaldes ”porn chic” (McNair 2002 og 1996). Begrebet betegner den kulturelle proces hvor pornografi glider ind i vores hverdagsliv, som et alment accepteret, ofte idealiseret kulturelt element. Tre samvirkende tendenser sætter processen i skred. Den første handler om *volume* og dækker både det forhold, at udbuddet af den

regulære pornografi er blevet større og det forhold, at den er blevet lettere tilgængelig. Ønsker man at gøre brug af pornografi er man i dag ikke længere begrænset af tid, sted og udbud.

Parallelt med disse forandringer i udbud og tilgængelighed er der tale om en *clean-up* tendens, der betyder, at den regulære pornografi er i færd med at blive stuere. Det sker gennem massemediernes stigende interesse for feltet, og udmønter sig i så forskellige genre som dokumentarprogrammer på tv, almindelige magasiners henvisninger til pornografiske internet-links, anmeldelser af pornoblade, samt artikler, der handler om pornografi, pornografibrug eller er 'live-reports' fra strip-clubs eller S/M-kældre (Sørensen, 2003). I Danmark er et eksempel på denne clean-up-tendens ex-pornomodellen Katja Keans selvbiografiske beretning om hendes fantastiske liv i den internationale pornobranche (Kean og List 2002).

Normalisere pornoforbruget

Når massemediene beskæftiger sig med pornografi, opererer de – helt bevidst - i det skismatiske felt mellem 'blufærdighed' og 'frigjorthed'. Motivet til at dække emnet formuleres som et public service ønske om at ville informere om og dokumentere tilværelsens skyggesider. Alligevel synes det mest af alt at handle om at udfordre og flytte grænser. Argumentet om, at det skal være acceptabelt at sige og vise ting, der kan opfattes som overskridende, bruges såvel eksplicit som implicit, og man forstår, at læserens/tv-seerens accept af pornografien og dens massekulturelle tilstedeværelse alene er et spørgsmål om frisind. Har man reservationer overfor emnet er man med

andre ord 'ikke frisindet nok'. Det danske ungdomsmagasin "Tjeck", der henvender sig til begge køn, finansieres af fagbevægelsen og uddeles gratis til alle unge medlemmer, har været med på pornochic-bølgen siden midten af 1990'erne. I februar 2002 bragte magasinet artiklen "Snoop Doggy Dogg – I have fucked one million ho's", der er et godt eksempel på ovenstående. Ved første øjekast synes den at ville tematisere de etiske dilemmaer ved pornografi gennem historien om en ung mands moralske kvaler i forbindelse med køb og brug af en hardcore pornofilm. Men det viser sig hurtigt, at artiklens tematik frem for 'etiske dilemmaer' snarere er 'fascination af porno', samt at hensigten med artiklen er at legitimere og normalisere pornoforbruget. Det sker gennem en eksplicit latterliggørelse af pornokritikkens hovedargumenter og understreges af detaljerede forbrugeroplysninger om, hvor filmen kan erhverves samt af artiklens brug af billeder og citater fra Snoop Doggy Dogg's pornofilm. (Tjeck Magazine 2002/123: 42-45)

Fragmenter af pornografien

Samtidig med de to ovennævnte tendenser gør en tredje tendens sig gældende i den proces, som kaldes "porno chic" eller mainstreaming af pornografi. *Fragmenter* af pornografien glider ud i massekulturen. På reklameposters, i musikvideoer i modereportager, i ungdomsmagasiner benyttes i stigende omfang tegn, stiltræk eller verbale udsagn, der ikke i sig selv er pornografi, men som flittigt citerer fra et pornografisk univers. Det kan være fotomodellernes positurer, deres beklædning, bevægelser, de scenarier de er sat ind i, eller de replikker de lægges i munden. Modereportagerne i Sisleys efterårskatalog 2001 var således stærkt seksualiserede

billeder med klare referencer både til dyresex og til klassisk pornografiske scenarier. På et af katalogets opslag refereres til det man i pornoterminologien kalder ”cum-shottet”, dvs. pornofilmens handlingsmæssige klimaks, hvor den mandlige pornomodel ejakulerer i munden eller i ansigtet på den kvindelige pornomodel. Modekataloget parafraserer cum-shottet i billedet af en ung kvinde, der sprøjter mælk fra et ko-yver ind i munden. Mælken løber ud af hendes mund og ned over hagen, mens hun ser henført og drillende på beskueren, fuldstændig i overensstemmelse med det blik pornomodellen retter mod den imaginære beskuer i en traditionel pornofilm.

Stereotype kønsrepræsentationer

En problematik som relaterer sig til mainstreaming af pornografi i massekulturen, vedrører den måde kønnene repræsenteres på. En stor del af den regulære pornografi – særlig hvis man taler om almindelig hardcore porno - benytter en kønsrolle-stereotypi, som glider ud i massekulturen, når massekulturen trækker på de pornografiske referencer. Det er i særlig grad tilfældet i reklamemediet, men gælder, som beskrevet, også i mere almindelige modereportager. Trækker man linien hårdt op kan man sige, at rollefordelingen i mainstream-hardcore pornografi er den klassiske: Kvinderne viser sig frem, lokker til ved at agere liderlige for herefter at servicere seksuelt. Mændene lader sig indfange og er permanent præstationsdygtige. Selvfølgelig er denne kønsrepræsentation ikke gældende for al pornografi, men pointen er, at det i stigende grad er tilfældet, når reklamebilleder og modereportager kopierer fra pornografien. Sagen er, at der ikke bare er tale om en retro,

hvor man roder i de historiske gemmer og genanvender traditionelle kønsfremstillinger. Der er tale om, at mere begrænsede og endimensionale kønsfremstilling spreder sig og vinder indpas i massekulturen, som den eneste gyldige beskrivelse af, hvad mandlighed og kvindelighed betyder.

Dette forhold kan især undre, hvis man ser på reklamebranchen. Branchen er almindeligvis kendt for at være ’streetwise’. At kunne tage bestik af samfundsmæssige tendenser og formidle kulturelle forandringstræk ligeså hurtigt, som de viser sig. Forholdet mellem kønnene er ingen undtagelse. Gennem de sidste 50 år har reklamemediet således fungeret som seismograf for kønsforholdets bevægelighed. Enhver udvidelse af rollepertoiret eller forskydning af magtforholdet er lynhurtigt blevet registreret, sat i scene og spredt til forbrugerne.

1990’ernes mangfoldighed

Set i bakspejlet – og i lyset af pornografiens massekulturelle gennemslag - står 1990’erne som det årti, hvor reklamerne for alvor opløste kønnenes traditionelle betydning - helt i tråd med, hvordan det i øvrigt forholdt sig i samfundet, og ganske på linie med de postmoderne ideer om kønnets kulturelle konstruktion og potentielle foranderlighed. I reklamemediet indtog kvinderne den offentlige sfære, bemægtigede sig bilen og brød døren op til mandelagerne. De blev fremstillet som magtfulde, intellektuelle og uafhængige gemytter. Den samme flertydighed ramte de beskrivelser af maskulinitet, som massekulturen diskede op med. 1990’erne var årtiet, hvor det blev muligt at trække mandlighedens betydning fri af breadwinnerrollen og magten og fremstille

mænd som både sexede objekter, afhængige, følsomme personager og omsorgsfulde fædre: "The male swan will watch over offspring while his mate searches for food", bedyrede Marc O'Polo i 1997 (Sørensen, 1997)

I dag er denne kønsrepræsentationernes mangfoldighed påny fortrængt til massekulturens marginaler, mens vi hastigt bevæger os mod kvindelighedens ultimative seksualisering: mod en reduktion af kvindelighedens betydning til "sexy". At 'sex' er kvindelighedstegnet par excellence blev understreget af virakken omkring lanceringen af Yves Saint Laurents herreduft "M7". YSL-reklamen eksponerer en full-frontal nøgen mand med synlig eksponering af penis. En række herremagasiner, blandt andre GQ fandt det så anstødeligt, at de nægtede at publicere reklamen, med mindre billedet blev beskåret. Trods 30 år med såkaldt seksuel frisættelse er det fortsat kun muligt at eksponere full-frontal nøgenhed, hvis den fremvises af en kvindelig model. Og modviljen mod at bringe billeder, der seksualiserer en objektgjort mandlighed, kan bevirke, at den øget seksualisering af massekulturen, som porn-chic tendensen har medført, udelukkende bliver virksom i forhold til repræsentationer af kvinder/kvindelig, således at betydningen af kvindelighed bliver eksklusivt sammenknyttet med seksualitet.

Ønskes: Alternative fortællinger om køn

Med pornografiens massekulturelle mainstreaming – pornchic-tendensen – får vi et problem på halsen, som måske nok har cirkuleret i vores kultur tidligere, men som nu rammer os med fornyet kraft. For når udvalget af de kønsbilleder massekulturen stiller til rådighed bliver stadig mere

endimensional i sin skildring af, hvad kvindelighed og mandlighed kan betyde, så begrænses pigers og drenges, unge mænds og kvinders identifikationsmuligheder væsentligt. Fra medieforskningen ved vi, at der er sammenhæng mellem virkeligheden og de skildringer massekulturen laver af den (Drotner, 1996). Det er ikke kun menneskers forskellige livspraksisser, der påvirker massekulturens billeder og fortællinger. Påvirkningen går også den anden vej. Menneskers livspraksis tager form af de billeder, massekulturen producerer. Derfor er billederne ikke bare skærm for virkeligheden. De er også medskabere af den. Så hvis vi mener de skandinaviske ligestillingsidealer alvorligt og virkelig vil skabe lige muligheder for mænd og kvinder *må* der skabes alternative, massekulturelle fortællinger om køn til den opvoksede generation. For hvis ikke der findes fortællinger om såvel kvindelige koncernchefer, professorer og præsidenter, som mandlige sexobjekter og omsorgsfulde fædre, hvordan skal den opvoksede generation så komme på den tanke at mulighederne findes? Og hvordan skal de få en reel oplevelse af, at kønnet ikke begrænser?

Referencer:

- Drotner, Kirsten, (1996): *Øjenåbner. Unge, medier og modernitet. Skriftserie fra Center for Ungdomsmedier, Nr. 1, Dansk lærerforeningen*
- Kean og Henrik List (2002): *Katja - Stjerne i syndens by, Tiderne Skifter*
- McNair, Brian (1996): *Mediated sex – pornography & postmodern culture, Arnold*

McNair, Brian (2002): *Striptease culture – sex, media and the democratisation of desire*, Routledge

Sørensen, Anette Dina (1997): ”Kønsrepræsentationer og erotisering – strejftog gennem 40 års reklamebilleder”, i *Kvinder, Køn og Forskning* 4/97: 63-71.

Sørensen, Anette Dina og Cawood, Sarah Højgaard (2002): *Viden om pornografiens effekter på børn og unge*, notat til Ligestillingsministeren, juni 2002

Sørensen, Anette Dina: ”Pornchic – køn og pornografi i massekulturen” i antologien ”Perspektiver på ungdom og køn, (red. Bibi Hølge-Hazelton), udkommer april 2003

Thing, Morten (1999): *Pornografiens historie i Danmark*, Aschehoug

Tjeck magazine, 2002/123, februar 2002

Medverkande i rapporten:

Eva-Maria Svensson, professor i rättsvetenskap Göteborgs universitet, Sverige. Professor i rättsvetenskap Universitetet i Tromsø, Norge.

Undervisar på juristutbildningen. Forskar i rättsfilosofi, genus- och jämställdhetsrätt.

May-Len Skilbrei, forskare, tidigare vid Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo, nu forskare vid Fafo, Oslo. Koordinator för nätverket för prostitutionsforskning i Norden.

Marjut Jyrkinen, fil dr, Hanken – Svenska handelshögskolan, Helsingfors, Finland, forskar på sexindustrin och medier.

Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete, Hälsa och Samhälle, Malmö högskola, Sverige. Forskare med lång erfarenhet av forskning om prostitution och speciellt om männen i prostitutionen. Sedan 1993 leder han forskningsprojektet *Kön, sexualitet och socialt arbete*, som har ett 60-tal publikationer.

Anne-Maria Marttila, doktorand, Department of Contemporary History, University of Turku, Finland. I sin forskning sätter hon fokus på mäns makt i prostitutionsrelationen. Hon har intervjuat män som köper sex från kvinnor i Baltikum och Ryssland.

Anette Dina Sørensen, Projektledare på NIKK – Nordiska institutet för kvinno- och könsforskning, för det samnordiska forskningsprojektet Unga, kön och pornografi i Norden om ungdomars förhållande till pornografi, avslutad 2006. Är cand.mag. i historia och könsstudier. Litteraturkritiker för Politiken, Danmark.

Kristiina Lucht, projektkoordinator (*chief specialist*), Gender Equality Department Ministry of Social Affairs, Equality Bureau, Estland, där hon arbetar med trafficking-problemet.

Katri Eespere, projektassistent, Gender Equality Department Ministry of Social Affairs, Gender Equality Department, Estland, Hon har gjort en studie av sexköpare i Estland.

Christina Wahldén, journalist, Svenska Dagbladet, Sverige, har bevakat många traffickinghistorier i Sverige och har också skrivit flera barnböcker. Hon skrev deckaren *Till Salu* (Prisma 2003) om människohandel i Norra Sverige.

SEX SÄLJER: KÖN OCH MAKT INOM PROSTITUTION OCH PORNOGRAFI

Sexhandeln med kvinnor och barn är ett växande problem både internationellt sett och i Norden. Samtidigt har pornografin blivit en del av vardagslivet, särskilt i musik- och reklambranschen samt medier riktade till ungdomar. Vad betyder det för jämställdheten i de nordiska länderna som ofta beskrivs som de "mest jämställda i världen"?

Även om det finns många likheter mellan de nordiska länderna finns också en del olikheter, till exempel i den officiella synen på prostitution. Hur avspeglas de olika synerna i medieutbudet och i journalistspråket? Hur framställs de centrala aktörerna? Vilka stereotyper och myter råder?

På en kurs för journalister i Norden i november 2005 presenterade några av Nordens främsta genusforskare aktuella forskningsresultat om prostitution, trafficking och pornografiering av det offentliga rummet. Också nordiska journalister med erfarenhet från undersökande journalistik omkring denna tematik bidrog med sina erfarenheter.

Denna rapport innehåller redigerade föredrag från kursen som blev arrangerad av NIKK - Nordiska Institutet för kvinno- och könsforskning och NJC - Nordisk Journalistcenter i samarbete med Nationella Sekretariatet för Genusforskning i Sverige och med stöd från Fojo - Institutet för fortbildning av journalister i Sverige.

norden

Nordisk institutt for kvinne-
og kjønnsforskning – NIKK

norden

Nordisk Journalistcenter

Nationella sekretariatet
för genusforskning

Postboks 1156 Blindern, NO-0317 Oslo
Telefon +47 22 85 89 21
Telefaks +47 22 85 89 50
nikk@nikk.uio.no
www.nikk.uio.no